



www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi



ANKARA SCIENCE  
UNIVERSITY

## Rhetorical Devices of Bayân in the Mahalml Dialect: A Rhetorical Analysis within the Context of Oral Culture\*

*Mahalml Lehçesinde Beyân Sanatları: Sözlü Kültür Bağlamında Belâğî Bir İnceleme*

Şirin Bayraktar \*\*

**Abstract:** This study aims to examine the rhetorical devices of *bayân* employed in the Mahalml Dialect, a spoken variety of Arabic that lacks a written tradition. Studies on Arabic rhetoric have historically focused on Classical Arabic texts such as the Qur'ân, Prophetic Hadiths, and canonical literary works, while rhetorical features embedded in spoken dialects have long remained outside the scope of systematic investigation. As a result, the aesthetic and rhetorical potential of Arabic dialects has been largely overlooked. However, spoken dialects, particularly through their oral cultural products, preserve vivid and functional examples of rhetorical expression. The present research adopts a qualitative methodology and is based on data derived from proverbs, folk songs, and everyday speech patterns belonging to the oral culture of the Mahalml community. The study is grounded in classical Arabic rhetorical theory, with a specific focus on *bayân* as one of its core branches. Instances of simile, metaphor, and metonymy identified in the dialect are analyzed and classified, and their structural and functional characteristics are compared with their theoretical counterparts in Classical Arabic rhetoric. Throughout the analysis, dialectal examples are examined in their original forms and evaluated in terms of meaning, context, and rhetorical function. The findings demonstrate that despite its apparent simplicity and everyday usage, the Mahalml Dialect exhibits a distinctive and rich rhetorical character. The rhetorical devices observed in the dialect largely correspond to those defined in classical rhetorical theory; however, they appear in shorter, more context-dependent, and functionally condensed forms that are well suited to oral communication. These results indicate that Arabic dialects should not be regarded as deficient or deviant forms of the standard language, but rather as its natural and dynamic extensions. This study seeks to contribute to Arabic dialectology by highlighting the rhetorical value of spoken language and by expanding the scope of rhetorical studies to include oral traditions.

**Keywords:** Arabic Rhetoric, Arabic Dialects, Mahalml Dialect, Bayân, Oral Culture, Midyat Arabic Dialect.

**Öz:** Bu çalışma, yazılı bir geleneğe sahip olmayan Mahalml lehçesinde kullanılan beyân sanatlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Arap dili belâgat çalışmaları, klasik dönemden günümüze kadar büyük ölçüde Kur'an-ı

\* This study was not presented at any scientific meeting and was prepared as an original research article.

Bu çalışma herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmamış olup özgün bir araştırma makalesi olarak hazırlanmıştır.

\*\* PhD, Independent Researcher

Dr., Bağımsız Araştırmacı

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1133-4693>

mikelnur@gmail.com

**Cite as/ Atıf:** Bayraktar, Ş. (2026). Rhetorical devices of bayân in the Mahalml dialect: A rhetorical analysis within the context of oral culture /Mahalml lehçesinde beyân sanatları: Sözlü kültür bağlamında belâğî bir inceleme. *Turkish Studies-Language and Literature*, 21(3), 4889-4942. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.89738>

**Received/Geliş:** 09 February/Şubat 2026

**Accepted/Kabul:** 20 September/Eylül 2026

**Published/Yayın:** 25 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software



Kerim, hadisler ve fasih Arapça ile kaleme alınmış edebî metinler üzerinden şekillenmiş; sözlü lehçelerdeki belâğî unsurlar uzun süre araştırma alanının dışında kalmıştır. Bu durum, lehçelerin estetik ve retorik potansiyelinin yeterince görünür hâle gelmesini engellemiştir. Oysa lehçeler, özellikle sözlü kültür ürünleri aracılığıyla, belâgat sanatlarının işlevsel ve canlı örneklerini barındırmaktadır. Araştırma, nitel yöntemle yürütülmüş olup Mahalmi lehçesinin sözlü kültürüne ait atasözleri, türküler ve gündelik konuşma örneklerinden derlenen veriler üzerine kurulmuştur. Çalışmada, klasik Arap belâgat ilminin temel dallarından biri olan beyân ilmi esas alınmış; teşbih, istiâre ve kinâye türleri lehçedeki kullanımlarıyla tespit edilerek fasih Arapçadaki kuramsal çerçeveye karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. İnceleme sürecinde, lehçedeki örnekler özgün şekilleri korunarak ele alınmış ve anlam, işlev ve bağlam bakımından değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Mahalmi lehçesinin sade ve gündelik yapısına rağmen belirgin bir belâğî karakter taşıdığını ortaya koymaktadır. Lehçede kullanılan beyân unsurlarının, klasik Arap belâgatinde tanımlanan anlatım biçimleriyle büyük ölçüde örtüştüğü; ancak sözlü kültürün doğasına uygun biçimde daha kısa, yoğun ve bağlama duyarlı formlar kazandığı tespit edilmiştir. Bu durum, lehçelerin fasih Arapçadan kopuk veya eksik yapılar değil, ana dilin doğal ve dinamik uzantıları olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Arap lehçelerinde belâgat araştırmalarına yeni bir perspektif sunmayı ve sözlü kültür ürünlerinin retorik değerini görünür kılmayı hedeflemektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Arap Dili Belâgati, Arap Lehçeleri, Mahalmi Lehçesi, Beyân Sanatı, Sözlü Kültür, Midyat Arapçası.

**Structured Abstract:**

Arabic rhetoric (*balāgha*) has traditionally been examined through the Qur'an, Prophetic traditions, Classical Arabic poetry, and prose, whereas spoken Arabic dialects have generally been studied from phonological, morphological, syntactic, and lexical perspectives. Consequently, the rhetorical structures preserved within Arabic dialects have received comparatively little scholarly attention. This gap is particularly evident in studies on the Mahalimi Dialect, an Arabic dialect spoken in Midyat and the surrounding villages of southeastern Türkiye. Despite its long history and rich oral tradition, the dialect has rarely been investigated within the framework of Classical Arabic rhetoric. The absence of systematic studies examining whether the rhetorical principles of Classical Arabic continue to function in spoken Arabic dialects constitutes an important gap in the literature. The present study addresses this deficiency by examining the principal elements of Bayân in the Mahalimi Dialect and comparing them with their counterparts in Classical Arabic. Rather than approaching the dialect merely as a linguistic variety distinguished by phonetic and grammatical features, the study considers it a living medium through which the rhetorical tradition of Arabic has been preserved within oral culture. In this respect, the research aims not only to identify the rhetorical devices of *tashbīh* (simile), *isti'āra* (metaphor), and *kināya* (indirect expression) but also to determine the degree of structural and functional continuity between dialectal usage and Classical Arabic rhetoric.

The research adopts a qualitative, descriptive, and comparative design. The corpus consists of proverbs, idiomatic expressions, folk sayings, and naturally occurring conversational utterances representing the Mahalimi Dialect. The primary data were obtained through the researcher's long-term observations as a native speaker of the dialect and through oral transmission within the speech community. To observe rhetorical expressions in authentic communicative contexts, the study also benefited from digital recordings documenting spontaneous speech among Arabic-speaking communities in Midyat and its surrounding villages. These recordings were used as supplementary material for contextual observation and comparative evaluation. Each example is presented with its original Arabic text, Latin transcription, literal Turkish translation, Classical Arabic equivalent, and rhetorical analysis. The analyses are based on the theoretical framework of Classical Arabic Bayân, particularly the classifications developed by 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī and al-Khaṭīb al-Qazwīnī. Particular attention is paid to phonetic, morphological, semantic, and rhetorical correspondences between dialectal expressions and their Classical Arabic equivalents. In addition to identifying rhetorical devices, the study evaluates the communicative contexts in which these expressions are employed and examines whether linguistic variation affects rhetorical function.

The findings demonstrate that the principal rhetorical devices of Bayân remain actively preserved in the Mahalimi Dialect despite its exclusively oral character. Similes are generally constructed through concrete images derived from everyday life, including animals, fire, domestic environments, social relationships, and natural phenomena. Although these expressions are shorter and more direct than the elaborate similes of Classical Arabic poetry, they preserve the essential structural components of Classical Arabic simile, including the relationship between the compared elements and the intended point of resemblance. Comparative analyses indicate that the differences between dialectal and Classical Arabic examples are largely confined to phonetic realization, morphological variation, lexical preference, and contextual adaptation rather than to the rhetorical structure itself.

Metaphorical expressions similarly reveal a remarkable degree of continuity with Classical Arabic rhetoric. The analysed examples show that abstract emotions and psychological states are consistently represented through concrete images such as fire, physical destruction, theft, and animal sounds. These metaphors intensify emotional expression while preserving the rhetorical mechanisms defined in Classical Arabic Bayân. Differences between the dialect and Classical Arabic are mainly related to dialect-specific vocabulary, phonetic developments, and contextual adaptation rather than to changes in rhetorical principles. This finding demonstrates that linguistic variation does not necessarily entail rhetorical discontinuity.

The analysis of *kināya* further demonstrates that indirect expression constitutes one of the most characteristic rhetorical features of the Mahalimi Dialect. Moral qualities, social status, age, family relations, and interpersonal behaviour are frequently conveyed through indirect expressions instead of explicit description. Such expressions soften criticism, reduce interpersonal tension, and reinforce shared cultural values within oral communication. While some examples correspond directly to well-established Arabic proverbial traditions, others reflect local cultural experience without departing from the fundamental principles

of Classical Arabic rhetoric. Consequently, kināya functions not only as an aesthetic device but also as a means of preserving social memory and cultural identity within the speech community.

A comparative evaluation of all examples reveals that the relationship between the Mahalmi Dialect and Classical Arabic is characterised primarily by phonetic, morphological, syntactic, and lexical variation. The essential rhetorical structures governing tashbīh, isti'āra, and kināya, however, remain largely unchanged. The analyses indicate that rhetorical continuity is reflected not merely in lexical similarities but also in the preservation of common conceptual patterns, figurative thinking, and communicative strategies. Consequently, the dialect should not be regarded as a simplified or deteriorated form of Classical Arabic but rather as a spoken variety that preserves the same rhetorical mechanisms while adapting them to the communicative requirements of oral discourse. The rhetorical structures become shorter, more context-dependent, and more concise without losing their semantic richness, persuasive force, or cultural significance.

The study concludes that the Mahalmi Dialect represents an important yet previously neglected field for Arabic rhetorical studies. The systematic presence of tashbīh, isti'āra, and kināya demonstrates that the principles of Classical Arabic Bayān continue to function productively in spoken language. By integrating dialectological research with Classical Arabic rhetoric, the study contributes to a broader understanding of the continuity between spoken and written Arabic. It further demonstrates that rhetoric is not confined to literary texts but also survives as a living component of oral tradition. Accordingly, the findings support the view that Arabic dialects constitute legitimate objects of rhetorical analysis and suggest that similar comparative studies on other Arabic dialects spoken in Türkiye and the wider Mesopotamian region will contribute significantly to both Arabic dialectology and rhetorical studies by revealing the continuity of Bayān, Ma'ānī, and Badī' across spoken varieties of Arabic.

**Keywords:** Arabic Rhetoric, Arabic Dialects, Mahalmi Dialect, Bayān, Oral Culture, Midyat Arabic Dialect.

#### الملخص المنهجي:

لقد جرى تناول البلاغة العربية تقليدياً من خلال القرآن الكريم والحديث النبوي الشريف والشعر والنثر العربي الكلاسيكي، في حين أن اللهجات العربية المحكية درست غالباً من منظور صوتي وصرفي ونحوي ومعجمي. ونتيجة لذلك، لم تحظ البنى البلاغية المحفوظة في اللهجات العربية باهتمام علمي مماثل. ويبدو هذا النقص واضحاً في الدراسات المتعلقة بلهجة المحلمي، وهي لهجة عربية محكية في مديات والقرى المحيطة بها في جنوب شرق تركيا. فعلى الرغم من تاريخها الطويل وتراثها الشفهي الغني، نادراً ما جرى تناول هذه اللهجة في إطار البلاغة العربية الكلاسيكية. إن غياب الدراسات المنهجية التي تبحث في مدى استمرار المبادئ البلاغية الكلاسيكية في اللهجات المحكية يمثل فجوة مهمة في الأدبيات. وتسعى هذه الدراسة إلى سد هذه الفجوة من خلال فحص العناصر الرئيسية لعلم البيان في لهجة المحلمي ومقارنتها بنظائرها في العربية الكلاسيكية. ولا تنتظر الدراسة إلى اللهجة باعتبارها مجرد تنوع لغوي يتميز بخصائص صوتية ونحوية، بل باعتبارها وسيطاً حياً حافظ على التراث البلاغي العربي في إطار الثقافة الشفوية. ومن هذا المنطلق، تهدف الدراسة إلى تحديد أدوات التشبيه والاستعارة والكناية، وإلى بيان درجة الاستمرارية البنوية والوظيفية بين الاستعمال اللهجي والبلاغة العربية الكلاسيكية.

تعتمد الدراسة منهجاً نوعياً وصفيّاً مقارناً. ويتألف المتن من أمثال وتعبيرات اصطلاحية وأقوال شعبية وتركيب حوارية طبيعية تمثل لهجة المحلمي. وقد جُمعت البيانات الأساسية من خلال ملاحظات طويلة الأمد للباحث بصفته متحدثاً أصلياً للهجة، ومن خلال النقل الشفهي داخل الجماعة اللغوية. ولرصد التعبيرات البلاغية في سياقات تواصلية أصيلة، استفادت الدراسة أيضاً من تسجيلات رقمية توثق الكلام العفوي بين المجتمعات الناطقة بالعربية في مديات والقرى المحيطة بها. وقد استُخدمت هذه التسجيلات مادةً إضافيةً للملاحظة السياقية والتقييم المقارن ويُعرض كل مثال بنصه العربي الأصلي، وترجمته اللاتينية، وترجمته التركية الحرفية، ومعادله في العربية الكلاسيكية، وتحليله البلاغي. وتستند التحليلات إلى الإطار النظري لعلم البيان الكلاسيكي، ولا سيما التصنيفات التي وضعها عبد القاهر الجرجاني والخطيب القزويني. ويؤلى اهتمام خاص للتوافقات الصوتية والصرفية والدلالية والبلاغية بين التعبيرات اللهجية ونظائرها الكلاسيكية. وإلى جانب تحديد الأدوات البلاغية، تُقيم الدراسة السياقات التواصلية التي تستعمل فيها هذه التعبيرات، وتبحث في مدى تأثير التباين اللغوي على الوظيفة البلاغية.

وتُظهر النتائج أن الأدوات البلاغية الرئيسية للبيان ما تزال محفوظة وفاعلة في لهجة المحلمي رغم طابعها الشفهي الخالص. فالتشبيهات تُبنى غالباً على صور ملموسة مستمدة من الحياة اليومية، مثل الحيوانات والنار والبيئة المنزلية والعلاقات الاجتماعية والظواهر الطبيعية. وعلى الرغم من أن هذه التعبيرات أقصر وأكثر مباشرة من التشبيهات المطولة في الشعر العربي الكلاسيكي، فإنها تحافظ على المكونات البنوية الأساسية للتشبيه الكلاسيكي، بما في ذلك العلاقة بين الطرفين المشبّه والمشبّه به ووجه الشبه المقصود. وتشير المقارنات إلى أن الفروق بين الأمثلة اللهجية والكلاسيكية تقتصر في الغالب على التحقق الصوتي والتباين الصرفي والاختيار المعجمي والتكييف السياقي، لا على البنية البلاغية ذاتها.

كما تكشف الاستعارات عن درجة ملحوظة من الاستمرارية مع البلاغة العربية الكلاسيكية. إذ تُظهر الأمثلة المحللة أن العواطف والحالات النفسية المجردة تُصوّر باستمرار من خلال صور ملموسة مثل النار والدمار المادي والسرقة وأصوات الحيوانات. وتُكثّف هذه الاستعارات التعبير العاطفي مع الحفاظ على الآليات البلاغية المعروفة في علم البيان الكلاسيكي. وتتمثل الفروق بين اللهجة والعربية الكلاسيكية

أساساً في المفردات الخاصة باللهجة والتطورات الصوتية والتكليف السياقي، لا في المبادئ البلاغية. وهذا يبرهن على أن التباين اللغوي لا يستلزم بالضرورة انقطاعاً بلاغياً.

أما تحليل الكناية فيظهر أن التعبير غير المباشر يشكل إحدى السمات البلاغية الأبرز في لهجة المحلمي. فالصفات الأخلاقية والمكانة الاجتماعية والعمر والعلاقات الأسرية والسلوكيات الشخصية تنقل غالباً عبر تعبيرات غير مباشرة بدلاً من الوصف الصريح. وتُسهّم هذه التعبيرات في تلطيف النقد وتقليل التوتر بين الأفراد وتعزيز القيم الثقافية المشتركة في التواصل الشفهي. وبينما تتطابق بعض الأمثلة مباشرة مع تقاليد الأمثال العربية الراسخة، يعكس بعضها الآخر التجربة الثقافية المحلية دون أن يخرج عن المبادئ الأساسية للبلاغة العربية الكلاسيكية. ومن ثم، تؤدي الكناية وظيفة جمالية، فضلاً عن كونها وسيلة لحفظ الذاكرة الاجتماعية والهوية الثقافية داخل الجماعة اللغوية.

ويكشف التقييم المقارن لجمعية الأمثلة أن العلاقة بين لهجة المحلمي والعربية الكلاسيكية تنتم أساساً بالتباين الصوتي والصرفي والنحوي والمعجمي. أما البنى البلاغية الجوهرية التي تحكم التشبيه والاستعارة والكناية فتبقى في معظمها دون تغيير. وتشير التحليلات إلى أن الاستمرارية البلاغية تنعكس لا في التشابهات المعجمية فحسب، بل أيضاً في حفظ الأنماط المفهومية المشتركة والتفكير المجازي والاستراتيجيات التواصلية. ومن ثم، لا ينبغي النظر إلى اللهجة باعتبارها شكلاً مبسطاً أو مندهوراً من العربية الكلاسيكية، بل باعتبارها تنوعاً محكياً يحافظ على الآليات البلاغية ذاتها مع تكيفها لمتطلبات الخطاب الشفهي. وتصبح البنى البلاغية أقصر وأكثر اعتماداً على السياق وأكثر إيجازاً، من دون أن تفقد غناها الدلالي أو قوتها الإقناعية أو أهميتها الثقافية.

وتخلص الدراسة إلى أن لهجة المحلمي تمثل مجالاً مهماً ومهملاً سابقاً في دراسات البلاغة العربية. إن الحضور المنهجي للتشبيه والاستعارة والكناية يبرهن على أن مبادئ البيان الكلاسيكي ما تزال تؤدي وظائفها بفاعلية في اللغة المحكية. ومن خلال دمج البحث اللهجي مع البلاغة العربية الكلاسيكية، تسهم الدراسة في فهم أوسع لاستمرارية العلاقة بين العربية المحكية والمكتوبة. كما تُظهر أن البلاغة ليست محصورة في النصوص الأدبية، بل تبقى عنصراً حياً في التراث الشفهي. وبناءً عليه، تدعم النتائج الرأي القائل بأن اللهجات العربية تشكل موضوعاً مشروعاً للتحليل البلاغي، وتفتتح أن الدراسات المقارنة المشابهة للهجات عربية أخرى في تركيا وفي منطقة بلاد الرافدين تسهم إسهاماً كبيراً في علم اللهجات العربية ودراسات البلاغة من خلال الكشف عن استمرارية البيان والمعاني والبديع في التنوعات المحكية للعربية.

**الكلمات المفتاحية:** البلاغة العربية، اللهجات العربية، لهجة المحلمي، البيان، الثقافة الشفوية، لهجة مديات العربية

### Résumé Structuré:

La rhétorique arabe (balāgha) a traditionnellement été étudiée à travers le Coran, les traditions prophétiques, la poésie et la prose arabes classiques, tandis que les dialectes arabes parlés ont généralement été abordés sous l'angle phonologique, morphologique, syntaxique et lexical. Par conséquent, les structures rhétoriques préservées dans les dialectes arabes ont reçu relativement peu d'attention scientifique. Cette lacune est particulièrement manifeste dans les études consacrées au dialecte mahalmi, parlé à Midyat et dans les villages environnants du sud-est de la Turquie. Malgré son histoire ancienne et sa riche tradition orale, ce dialecte a rarement été examiné dans le cadre de la rhétorique arabe classique. L'absence d'études systématiques visant à déterminer si les principes rhétoriques classiques continuent de fonctionner dans les dialectes parlés constitue une lacune importante dans la littérature. La présente recherche s'attache à combler cette insuffisance en examinant les principaux éléments du **Bayân** dans le dialecte mahalmi et en les comparant à leurs équivalents en arabe classique. Plutôt que de considérer le dialecte comme une simple variété linguistique définie par des traits phonétiques et grammaticaux, l'étude le conçoit comme un médium vivant à travers lequel la tradition rhétorique arabe s'est perpétuée dans la culture orale. Elle vise ainsi à identifier les procédés de **tashbih** (comparaison), **isti'āra** (métaphore) et **kināya** (expression indirecte), et à déterminer le degré de continuité structurelle et fonctionnelle entre l'usage dialectal et la rhétorique arabe classique.

La recherche adopte une approche qualitative, descriptive et comparative. Le corpus se compose de proverbes, d'expressions idiomatiques, de dictons populaires et d'énoncés conversationnels spontanés représentatifs du dialecte mahalmi. Les données principales ont été recueillies grâce aux observations prolongées du chercheur, locuteur natif du dialecte, ainsi que par transmission orale au sein de la communauté linguistique. Afin d'observer les expressions rhétoriques dans des contextes communicatifs authentiques, l'étude s'est également appuyée sur des enregistrements numériques documentant la parole spontanée au sein des communautés arabophones de Midyat et des villages environnants. Chaque exemple est présenté avec son texte arabe original, sa transcription latine, sa traduction littérale en turc, son équivalent en arabe classique et son analyse rhétorique. Les analyses reposent sur le cadre théorique du Bayân classique, notamment les classifications élaborées par 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī et al-Khaṭīb al-Qazwīnī. Une attention particulière est portée aux correspondances phonétiques, morphologiques, sémantiques et rhétoriques entre les expressions dialectales et leurs équivalents classiques. Outre l'identification des procédés rhétoriques, l'étude évalue les contextes communicatifs dans lesquels ces expressions sont employées et examine si la variation linguistique influe sur la fonction rhétorique.

Les résultats montrent que les principaux procédés du Bayān demeurent activement préservés dans le dialecte mahalmi malgré son caractère exclusivement oral. Les comparaisons sont généralement construites à partir d'images concrètes issues de la vie quotidienne, telles que les animaux, le feu, l'environnement domestique, les relations sociales et les phénomènes naturels. Bien que ces expressions soient plus courtes et plus directes que les comparaisons élaborées de la poésie arabe classique, elles conservent les composantes structurelles essentielles du tashbīh, notamment la relation entre les éléments comparés et le point de ressemblance visé. Les analyses comparatives indiquent que les différences entre les exemples dialectaux et classiques concernent principalement la réalisation phonétique, la variation morphologique, le choix lexical et l'adaptation contextuelle, plutôt que la structure rhétorique elle-même.

Les expressions métaphoriques révèlent également une remarquable continuité avec la rhétorique arabe classique. Les exemples analysés montrent que les émotions abstraites et les états psychologiques sont systématiquement représentés par des images concrètes telles que le feu, la destruction physique, le vol ou les sons animaux. Ces métaphores intensifient l'expression émotionnelle tout en préservant les mécanismes rhétoriques définis dans le Bayān classique. Les différences entre le dialecte et l'arabe classique tiennent essentiellement au vocabulaire spécifique, aux évolutions phonétiques et à l'adaptation contextuelle, sans altérer les principes rhétoriques. Ce constat démontre que la variation linguistique n'implique pas nécessairement une discontinuité rhétorique.

L'analyse de la kināya montre en outre que l'expression indirecte constitue l'un des traits rhétoriques les plus caractéristiques du dialecte mahalmi. Les qualités morales, le statut social, l'âge, les relations familiales et les comportements interpersonnels sont fréquemment transmis par des expressions indirectes plutôt que par une description explicite. Ces procédés atténuent la critique, réduisent les tensions interpersonnelles et renforcent les valeurs culturelles partagées dans la communication orale. Certaines expressions correspondent directement aux traditions proverbiales arabes bien établies, tandis que d'autres reflètent l'expérience culturelle locale sans s'écarter des principes fondamentaux de la rhétorique classique. La kināya fonctionne ainsi non seulement comme un procédé esthétique, mais aussi comme un moyen de préserver la mémoire sociale et l'identité culturelle au sein de la communauté linguistique.

L'évaluation comparative de l'ensemble des exemples révèle que la relation entre le dialecte mahalmi et l'arabe classique se caractérise principalement par des variations phonétiques, morphologiques, syntaxiques et lexicales. Les structures rhétoriques essentielles régissant le tashbīh, l'isti'āra et la kināya demeurent en grande partie inchangées. Les analyses indiquent que la continuité rhétorique se manifeste non seulement dans les similitudes lexicales, mais aussi dans la préservation de schémas conceptuels communs, de modes de pensée figuratifs et de stratégies communicatives. Le dialecte ne doit donc pas être considéré comme une forme simplifiée ou détériorée de l'arabe classique, mais comme une variété parlée qui conserve les mêmes mécanismes rhétoriques tout en les adaptant aux exigences du discours oral. Les structures rhétoriques deviennent plus courtes, plus dépendantes du contexte et plus concises, sans perdre leur richesse sémantique, leur force persuasive ni leur importance culturelle.

L'étude conclut que le dialecte mahalmi représente un champ important mais jusqu'ici négligé des études sur la rhétorique arabe. La présence systématique du tashbīh, de l'isti'āra et de la kināya démontre que les principes du Bayān classique continuent de fonctionner de manière productive dans la langue parlée. En intégrant la recherche dialectologique à la rhétorique arabe classique, cette étude contribue à une compréhension plus large de la continuité entre l'arabe parlé et l'arabe écrit. Elle montre en outre que la rhétorique n'est pas confinée aux textes littéraires, mais survit comme composante vivante de la tradition orale. Les résultats soutiennent ainsi l'idée que les dialectes arabes constituent des objets légitimes d'analyse rhétorique et suggèrent que des études comparatives similaires sur d'autres dialectes arabes parlés en Turquie et dans la région mésopotamienne enrichiront considérablement la dialectologie arabe et les études rhétoriques en révélant la continuité du Bayān, du Ma'ānī et du Badī' dans les variétés parlées de l'arabe.

**Mots-clés:** Rhétorique arabe, dialectes arabes, dialecte mahalmi, Bayān, culture orale, dialecte arabe de Midyat.

---

### Resumen Estructurado:

La retórica árabe (balāgha) ha sido tradicionalmente estudiada a través del Corán, las tradiciones proféticas, la poesía y la prosa árabes clásicas, mientras que los dialectos árabes hablados se han analizado

principalmente desde perspectivas fonológicas, morfológicas, sintácticas y léxicas. En consecuencia, las estructuras retóricas preservadas en los dialectos árabes han recibido relativamente poca atención académica. Esta carencia resulta especialmente evidente en los estudios sobre el dialecto mahalmi, hablado en Midyat y en las aldeas circundantes del sureste de Turquía. A pesar de su larga historia y rica tradición oral, este dialecto rara vez ha sido investigado en el marco de la retórica árabe clásica. La ausencia de estudios sistemáticos que examinen si los principios retóricos clásicos continúan funcionando en los dialectos hablados constituye una importante laguna en la literatura. La presente investigación aborda esta deficiencia examinando los elementos principales del **Bayân** en el dialecto mahalmi y comparándolos con sus equivalentes en árabe clásico. En lugar de considerar el dialecto como una simple variedad lingüística definida por rasgos fonéticos y gramaticales, el estudio lo concibe como un medio vivo a través del cual la tradición retórica árabe se ha preservado en la cultura oral. En este sentido, la investigación busca identificar los recursos retóricos del **tashbîh** (símil), la **isti'āra** (metáfora) y la **kināya** (expresión indirecta), así como determinar el grado de continuidad estructural y funcional entre el uso dialectal y la retórica árabe clásica.

La investigación adopta un diseño cualitativo, descriptivo y comparativo. El corpus está compuesto por proverbios, expresiones idiomáticas, dichos populares y enunciados conversacionales espontáneos representativos del dialecto mahalmi. Los datos principales se obtuvieron mediante observaciones prolongadas del investigador como hablante nativo del dialecto y a través de la transmisión oral dentro de la comunidad lingüística. Para observar expresiones retóricas en contextos comunicativos auténticos, el estudio también se benefició de grabaciones digitales que documentan el habla espontánea en comunidades arabófonas de Midyat y sus aldeas circundantes. Cada ejemplo se presenta con su texto árabe original, transcripción latina, traducción literal al turco, equivalente en árabe clásico y análisis retórico. Los análisis se basan en el marco teórico del Bayân clásico, particularmente en las clasificaciones desarrolladas por 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī y al-Khaṭīb al-Qazwīnī. Se presta especial atención a las correspondencias fonéticas, morfológicas, semánticas y retóricas entre las expresiones dialectales y sus equivalentes clásicos. Además de identificar los recursos retóricos, el estudio evalúa los contextos comunicativos en los que estas expresiones se emplean y examina si la variación lingüística afecta la función retórica.

Los hallazgos demuestran que los principales recursos retóricos del Bayân permanecen activamente preservados en el dialecto mahalmi a pesar de su carácter exclusivamente oral. Los símiles se construyen generalmente a partir de imágenes concretas derivadas de la vida cotidiana, incluyendo animales, fuego, entornos domésticos, relaciones sociales y fenómenos naturales. Aunque estas expresiones son más breves y directas que los elaborados símiles de la poesía árabe clásica, conservan los componentes estructurales esenciales del tashbîh, incluyendo la relación entre los elementos comparados y el punto de semejanza pretendido. Los análisis comparativos indican que las diferencias entre ejemplos dialectales y clásicos se limitan principalmente a la realización fonética, la variación morfológica, la preferencia léxica y la adaptación contextual, más que a la estructura retórica en sí.

Las expresiones metafóricas revelan igualmente un notable grado de continuidad con la retórica árabe clásica. Los ejemplos analizados muestran que las emociones abstractas y los estados psicológicos se representan sistemáticamente mediante imágenes concretas como el fuego, la destrucción física, el robo y los sonidos animales. Estas metáforas intensifican la expresión emocional mientras preservan los mecanismos retóricos definidos en el Bayân clásico. Las diferencias entre el dialecto y el árabe clásico se relacionan principalmente con el vocabulario específico del dialecto, los desarrollos fonéticos y la adaptación contextual, más que con cambios en los principios retóricos. Este hallazgo demuestra que la variación lingüística no implica necesariamente discontinuidad retórica.

El análisis de la kināya demuestra además que la expresión indirecta constituye uno de los rasgos retóricos más característicos del dialecto mahalmi. Las cualidades morales, el estatus social, la edad, las relaciones familiares y el comportamiento interpersonal se transmiten con frecuencia mediante expresiones indirectas en lugar de descripciones explícitas. Tales expresiones suavizan la crítica, reducen la tensión interpersonal y refuerzan los valores culturales compartidos en la comunicación oral. Mientras que algunos ejemplos corresponden directamente a tradiciones proverbiales árabes bien establecidas, otros reflejan experiencias culturales locales sin apartarse de los principios fundamentales de la retórica árabe clásica. En consecuencia, la kināya funciona no solo como recurso estético, sino también como medio de preservación de la memoria social y la identidad cultural dentro de la comunidad lingüística.

La evaluación comparativa de todos los ejemplos revela que la relación entre el dialecto mahalmi y el árabe clásico se caracteriza principalmente por variaciones fonéticas, morfológicas, sintácticas y léxicas. Las estructuras retóricas esenciales que rigen el tashbīh, la isti'āra y la kināya permanecen en gran medida inalteradas. Los análisis indican que la continuidad retórica se refleja no solo en similitudes léxicas, sino también en la preservación de patrones conceptuales comunes, pensamiento figurativo y estrategias comunicativas. En consecuencia, el dialecto no debe considerarse una forma simplificada o deteriorada del árabe clásico, sino una variedad hablada que conserva los mismos mecanismos retóricos mientras los adapta a las exigencias comunicativas del discurso oral. Las estructuras retóricas se vuelven más breves, más dependientes del contexto y más concisas, sin perder su riqueza semántica, fuerza persuasiva ni importancia cultural.

El estudio concluye que el dialecto mahalmi representa un campo importante pero previamente descuidado en los estudios de retórica árabe. La presencia sistemática del tashbīh, la isti'āra y la kināya demuestra que los principios del Bayān clásico continúan funcionando productivamente en la lengua hablada. Al integrar la investigación dialectológica con la retórica árabe clásica, el estudio contribuye a una comprensión más amplia de la continuidad entre el árabe hablado y el escrito. Asimismo, demuestra que la retórica no se limita a los textos literarios, sino que sobrevive como componente vivo de la tradición oral. En consecuencia, los hallazgos apoyan la idea de que los dialectos árabes constituyen objetos legítimos de análisis retórico y sugieren que estudios comparativos similares sobre otros dialectos árabes hablados en Turquía y en la región mesopotámica contribuirán significativamente tanto a la dialectología árabe como a los estudios retóricos al revelar la continuidad del Bayān, el Ma'ānī y el Badī' en las variedades habladas del árabe.

**Palabras clave:** Retórica árabe, dialectos árabes, dialecto mahalmi, Bayān, cultura oral, dialecto árabe de Midyat.

### 结构化摘要:

阿拉伯修辞学 (balāgha) 传统上主要通过《古兰经》、先知圣训、古典阿拉伯诗歌与散文加以研究，而口语阿拉伯方言通常从语音、形态、句法和词汇角度进行考察。因此，方言中所保存的修辞结构在学术研究中相对缺乏关注。这一缺口在对 **马哈勒米方言** 的研究中尤为明显。该方言在土耳其东南部米迪亚特及其周边村落中使用，尽管其历史悠久、口头传统丰富，却很少在古典阿拉伯修辞框架下得到系统探讨。缺乏研究以考察古典修辞原则是否仍在口语方言中发挥作用，构成了文献中的重要空白。本研究旨在通过考察马哈勒米方言中的 **Bayān** 核心要素，并与古典阿拉伯语进行比较，来弥补这一不足。研究并非仅将该方言视为具有语音和语法特征的语言变体，而是视其为一种活生生的媒介，通过口头文化保存了阿拉伯修辞传统。研究目标在于识别 **tashbīh** (明喻)、**isti'āra** (隐喻) 和 **kināya** (间接表达) 的修辞手法，并确定方言用法与古典修辞之间的结构与功能连续性。

本研究采用定性、描述性与比较性设计。语料库包括谚语、惯用表达、民间俗语以及自然发生的会话语句，均代表马哈勒米方言。主要数据来源于研究者作为母语者的长期观察，以及语言共同体内部的口头传承。为在真实交际语境中观察修辞表达，研究还利用了记录米迪亚特及周边村落阿拉伯语社群自发言语的数字录音作为补充材料。每个例子均附有阿拉伯语原文、拉丁转写、土耳其语直译、古典阿拉伯语对应形式及修辞分析。分析框架基于古典阿拉伯 **Bayān** 理论，尤其是阿卜杜勒·卡希尔·朱尔贾尼与哈提卜·卡兹维尼的分类。研究特别关注方言表达与古典对应形式之间的语音、形态、语义及修辞对应关系。除识别修辞手法外，研究还评估这些表达所处的交际语境，并探讨语言变异是否影响修辞功能。

研究结果表明，尽管马哈勒米方言完全属于口语形式，但 **Bayān** 的主要修辞手法仍被积极保存。明喻通常通过日常生活中的具体形象构建，包括动物、火焰、家庭环境、社会关系和自然现象。虽然这些表达比古典诗歌中的精致明喻更简短直接，但仍保留了古典

明喻的基本结构要素，包括比较双方及其相似点。比较分析显示，方言与古典阿拉伯语之间的差异主要体现在语音实现、形态变化、词汇选择和语境适应上，而非修辞结构本身。

隐喻表达同样显示出与古典修辞的高度连续性。分析表明，抽象情感与心理状态常通过具体形象表现，如火焰、物理破坏、盗窃和动物声音。这些隐喻强化了情感表达，同时保持了古典 **Bayān** 所定义的修辞机制。方言与古典阿拉伯语的差异主要涉及方言特有词汇、语音演变和语境适应，而非修辞原则的改变。这一发现说明语言变异并不必然导致修辞断裂。

对 **kināya** 的分析进一步表明，间接表达是马哈勒米方言最具特征的修辞方式之一。道德品质、社会地位、年龄、家庭关系和人际行为常通过间接表达传达，而非直接描述。这类表达在口语交际中缓和批评、减少人际紧张并强化共同的文化价值。有些例子直接对应于阿拉伯谚语传统，另一些则反映了地方文化经验，但并未偏离古典修辞的基本原则。因此，**kināya** 不仅是一种审美手段，也是保存社会记忆与文化身份的重要方式。

综合比较表明，马哈勒米方言与古典阿拉伯语的关系主要体现为语音、形态、句法和词汇的差异。然而，支配 **tashbīh**、**isti'āra** 和 **kināya** 的基本修辞结构却基本保持不变。分析显示，修辞连续性不仅体现在词汇相似性上，还体现在共同概念模式、比喻思维和交际策略的保存上。因此，该方言不应被视为古典阿拉伯语的简化或退化形式，而应被视为一种口语变体，它在适应口语交际需求的同时，仍保留了相同的修辞机制。修辞结构变得更短、更依赖语境、更简洁，但并未失去语义丰富性、说服力或文化意义。

研究结论认为，马哈勒米方言是阿拉伯修辞研究中的一个重要但此前被忽视的领域。**tashbīh**、**isti'āra** 和 **kināya** 的系统性存在表明，古典 **Bayān** 的原则在口语中仍然有效。通过将方言研究与古典修辞结合，本研究有助于更广泛地理解口语与书面语之间的连续性。研究进一步表明，修辞不仅存在于文学文本中，还作为口头传统的活跃组成部分而延续。研究结果支持阿拉伯方言是修辞分析的合法对象这一观点，并建议对土耳其及美索不达米亚地区其他阿拉伯方言进行类似的比较研究，以揭示 **Bayān**、**Ma'ānī** 和 **Badī'** 在口语变体中的延续性，从而为阿拉伯方言学与修辞学研究作出重要贡献。

**关键词：** 阿拉伯修辞学，阿拉伯方言，马哈勒米方言，**Bayān**，口头文化，米迪亚特阿拉伯方言。

### Структурированное Резюме:

Арабская риторика (*balāgha*) традиционно изучалась через Коран, пророческие предания, классическую арабскую поэзию и прозу, тогда как разговорные арабские диалекты рассматривались преимущественно с фонологической, морфологической, синтаксической и лексической точек зрения. В результате риторические структуры, сохранившиеся в арабских диалектах, получили сравнительно мало внимания исследователей. Этот пробел особенно заметен в исследованиях **махалмийского диалекта**, распространённого в городе Мидьят и близлежащих деревнях на юго-востоке Турции. Несмотря на его долгую историю и богатую устную традицию, данный диалект редко рассматривался в рамках классической арабской риторики. Отсутствие систематических исследований, направленных на выявление того, продолжают ли действовать принципы классической риторики в разговорных диалектах, представляет собой важный пробел в научной литературе. Настоящее исследование восполняет этот недостаток, анализируя основные элементы **Bayān** в махалмийском диалекте и сопоставляя их с аналогами в классическом арабском языке. Диалект рассматривается не как простая языковая разновидность с фонетическими и грамматическими особенностями, а

как живое средство сохранения арабской риторической традиции в устной культуре. Цель исследования — выявить риторические приёмы **tashbīh** (сравнение), **isti'āra** (метафора) и **kināya** (иносказание), а также определить степень структурной и функциональной преемственности между диалектным употреблением и классической арабской риторикой.

Исследование основано на качественном, описательном и сравнительном подходе. Корпус включает пословицы, идиоматические выражения, народные изречения и спонтанные разговорные высказывания, представляющие махалмийский диалект. Основные данные получены в результате многолетних наблюдений исследователя как носителя диалекта, а также через устную передачу внутри языкового сообщества. Для фиксации риторических выражений в аутентичных коммуникативных контекстах использовались цифровые записи спонтанной речи арабоязычных общин Мидьята и окрестных деревень. Каждый пример представлен в виде арабского оригинала, латинской транскрипции, дословного турецкого перевода, классического арабского эквивалента и риторического анализа. Анализ опирается на теоретическую основу классического **Bayān**, в частности на классификации, разработанные Абд аль-Кахиром аль-Джурджани и аль-Хатыбом аль-Казвини. Особое внимание уделяется фонетическим, морфологическим, семантическим и риторическим соответствиям между диалектными выражениями и их классическими аналогами. Помимо выявления риторических средств, исследование оценивает коммуникативные контексты их употребления и рассматривает, влияет ли языковая вариативность на риторическую функцию.

Результаты показывают, что основные риторические средства **Bayān** активно сохраняются в махалмийском диалекте, несмотря на его исключительно устный характер. Сравнения обычно строятся на конкретных образах, взятых из повседневной жизни: животных, огня, домашней среды, социальных отношений и природных явлений. Хотя эти выражения короче и прямее, чем развернутые сравнения классической арабской поэзии, они сохраняют ключевые структурные компоненты классического **tashbīh**, включая связь между сравниваемыми элементами и предполагаемым признаком сходства. Сравнительный анализ показывает, что различия между диалектными и классическими примерами в основном ограничиваются фонетической реализацией, морфологической вариацией, лексическим выбором и контекстуальной адаптацией, а не самой риторической структурой.

Метафорические выражения также демонстрируют значительную преемственность с классической арабской риторикой. Анализ показывает, что абстрактные эмоции и психологические состояния последовательно выражаются через конкретные образы — огонь, физическое разрушение, кражу, звуки животных. Эти метафоры усиливают эмоциональное выражение, сохраняя при этом риторические механизмы, определённые в классическом **Bayān**. Различия между диалектом и классическим арабским языком связаны главным образом с диалектной лексикой, фонетическими изменениями и контекстуальной адаптацией, а не с изменением риторических принципов. Это свидетельствует о том, что языковая вариативность не обязательно ведёт к риторическому разрыву.

Анализ **kināya** дополнительно показывает, что иносказание является одной из наиболее характерных риторических особенностей махалмийского диалекта. Моральные качества, социальный статус, возраст, семейные отношения и межличностное поведение часто передаются через косвенные выражения вместо прямого описания. Такие выражения смягчают критику, снижают межличностное напряжение и укрепляют общие культурные ценности в устной коммуникации. Некоторые примеры напрямую соответствуют устоявшимся арабским пословичным традициям, другие отражают местный культурный опыт, не выходя при этом за рамки фундаментальных принципов классической риторики. Таким образом, **kināya** функционирует не только как эстетический приём, но и как средство сохранения социальной памяти и культурной идентичности внутри языкового сообщества.

Сравнительная оценка всех примеров показывает, что связь между махалмийским диалектом и классическим арабским языком определяется главным образом фонетическими, морфологическими, синтаксическими и лексическими вариациями. Однако основные риторические структуры, регулирующие *tashbîh*, *isti'āra* и *kināya*, остаются в значительной степени неизменными. Анализ свидетельствует, что риторическая преемственность проявляется не только в лексических сходствах, но и в сохранении общих концептуальных моделей, образного мышления и коммуникативных стратегий. Следовательно, диалект не следует рассматривать как упрощённую или деградированную форму классического арабского языка, а как разговорную разновидность, сохраняющую те же риторические механизмы и адаптирующую их к требованиям устного дискурса. Риторические структуры становятся короче, более контекстуально зависимыми и лаконичными, не теряя при этом семантического богатства, убедительной силы и культурного значения.

Исследование приходит к выводу, что махалмийский диалект представляет собой важное, но ранее недооценённое направление арабских риторических исследований. Систематическое присутствие *tashbîh*, *isti'āra* и *kināya* демонстрирует, что принципы классического **Bayân** продолжают продуктивно функционировать в разговорной речи. Объединяя диалектологические исследования с классической арабской риторикой, данная работа способствует более широкому пониманию преемственности между устным и письменным арабским языком. Она также показывает, что риторика не ограничивается литературными текстами, а сохраняется как живой компонент устной традиции. Таким образом, результаты подтверждают, что арабские диалекты являются законным объектом риторического анализа, и предполагают, что аналогичные сравнительные исследования других арабских диалектов, распространённых в Турции и более широком месопотамском регионе, внесут значительный вклад как в арабскую диалектологию, так и в риторические исследования, выявляя преемственность **Bayân**, **Ma'ānī** и **Badī'** в разговорных разновидностях арабского языка.

**Ключевые слова:** арабская риторика, арабские диалекты, махалмийский диалект, Bayân, устная культура, арабский диалект Мидьята.

### संरचित सारांशः

अरबी अलंकारशास्त्र (balāgha) का परंपरागत अध्ययन कुरआन, पैगम्बर की परंपराएँ, शास्त्रीय अरबी कविता और गद्य के माध्यम से किया गया है, जबकि बोली जाने वाली अरबी बोलियों का अध्ययन सामान्यतः ध्वन्यात्मक, रूपात्मक, वाक्यविन्यासिक और शब्दावली दृष्टिकोण से किया गया है। परिणामस्वरूप, अरबी बोलियों में संरक्षित अलंकारिक संरचनाओं को अपेक्षाकृत कम विद्वतापूर्ण ध्यान मिला है। यह कमी विशेष रूप से **महल्मी बोली** के अध्ययन में स्पष्ट है, जो तुर्की के दक्षिण-पूर्वी क्षेत्र मिडयात और आसपास के गाँवों में बोली जाती है। इसके लंबे इतिहास और समृद्ध मौखिक परंपरा के बावजूद, इस बोली का शास्त्रीय अरबी अलंकारशास्त्र के ढाँचे में शायद ही कभी अध्ययन किया गया है। यह प्रश्न कि क्या शास्त्रीय अरबी के अलंकारिक सिद्धांत बोली जाने वाली बोलियों में कार्यरत रहते हैं, अब तक व्यवस्थित रूप से नहीं जाँचा गया है और यह साहित्य में एक महत्वपूर्ण रिक्तता है। वर्तमान अध्ययन इस कमी को दूर करने के लिए महल्मी बोली में **Bayân** के प्रमुख तत्वों की जाँच करता है और उन्हें शास्त्रीय अरबी के समकक्षों से तुलना करता है। अध्ययन बोली को केवल ध्वन्यात्मक और व्याकरणिक विशेषताओं वाली भाषाई विविधता के रूप में नहीं, बल्कि एक जीवित माध्यम के रूप में देखता है जिसके माध्यम से अरबी अलंकारिक परंपरा मौखिक संस्कृति में संरक्षित रही है। इस दृष्टि से, शोध का उद्देश्य **tashbîh** (उपमा), **isti'āra** (रूपक) और **kināya** (परोक्ष अभिव्यक्ति) के अलंकारिक उपकरणों की पहचान करना और यह निर्धारित करना है कि बोली के प्रयोग और शास्त्रीय अरबी अलंकारशास्त्र के बीच संरचनात्मक और कार्यात्मक निरंतरता किस हद तक बनी हुई है।

यह शोध गुणात्मक, वर्णनात्मक और तुलनात्मक रूपरेखा अपनाता है। कॉर्पस में कहावतें, मुहावरेदार अभिव्यक्तियाँ, लोक कथन और स्वाभाविक वार्तालापीय वाक्य शामिल हैं जो महल्मी बोली का प्रतिनिधित्व करते हैं। प्राथमिक डेटा शोधकर्ता के दीर्घकालिक अवलोकनों से प्राप्त हुआ है, जो इस बोली का मूल वक्ता है, और भाषण समुदाय के भीतर मौखिक संप्रेषण से। प्रामाणिक संप्रेषणीय संदर्भों में अलंकारिक अभिव्यक्तियों का अवलोकन करने के लिए, अध्ययन ने मिडयात और आसपास के गाँवों की अरबी-भाषी समुदायों में स्वतःस्फूर्त भाषण का दस्तावेज़ीकरण करने वाली डिजिटल रिकॉर्डिंग का भी उपयोग किया। प्रत्येक उदाहरण अरबी मूल पाठ, लैटिन लिप्यंतरण, शाब्दिक तुर्की अनुवाद, शास्त्रीय अरबी समकक्ष और अलंकारिक विश्लेषण के साथ प्रस्तुत किया गया है। विश्लेषण शास्त्रीय *Bayān* के सैद्धांतिक ढाँचे पर आधारित है, विशेष रूप से अब्द अल-क्राहिर अल-जुर्ज़ानी और अल-खतीब अल-क्रज़्विनी द्वारा विकसित वर्गीकरणों पर। विशेष ध्यान ध्वन्यात्मक, रूपात्मक, अर्थगत और अलंकारिक समानताओं पर दिया गया है।

परिणाम दर्शाते हैं कि *Bayān* के प्रमुख अलंकारिक उपकरण महल्मी बोली में सक्रिय रूप से संरक्षित हैं, यद्यपि यह पूरी तरह मौखिक है। उपमाएँ सामान्यतः दैनिक जीवन से ली गई ठोस छवियों के माध्यम से निर्मित होती हैं, जिनमें पशु, आग, घरेलू वातावरण, सामाजिक संबंध और प्राकृतिक घटनाएँ शामिल हैं। यद्यपि ये अभिव्यक्तियाँ शास्त्रीय अरबी कविता की विस्तृत उपमाओं की तुलना में छोटी और अधिक प्रत्यक्ष हैं, वे शास्त्रीय उपमा के आवश्यक संरचनात्मक घटकों को बनाए रखती हैं। तुलनात्मक विश्लेषण से पता चलता है कि बोली और शास्त्रीय अरबी उदाहरणों के बीच अंतर मुख्यतः ध्वन्यात्मक रूपांतरण, रूपात्मक विविधता, शब्दावली की प्राथमिकता और संदर्भात्मक अनुकूलन तक सीमित है, न कि स्वयं अलंकारिक संरचना तक।

रूपक अभिव्यक्तियाँ भी शास्त्रीय अरबी अलंकारशास्त्र के साथ उल्लेखनीय निरंतरता दर्शाती हैं। विश्लेषित उदाहरण दिखाते हैं कि अमूर्त भावनाएँ और मनोवैज्ञानिक अवस्थाएँ लगातार ठोस छवियों के माध्यम से प्रस्तुत की जाती हैं, जैसे आग, भौतिक विनाश, चोरी और पशु ध्वनियाँ। ये रूपक भावनात्मक अभिव्यक्ति को तीव्र करते हैं, जबकि शास्त्रीय *Bayān* में परिभाषित अलंकारिक तंत्र को बनाए रखते हैं। अंतर मुख्यतः बोली-विशिष्ट शब्दावली, ध्वन्यात्मक विकास और संदर्भात्मक अनुकूलन से संबंधित हैं, न कि अलंकारिक सिद्धांतों में परिवर्तन से। यह निष्कर्ष दर्शाता है कि भाषाई विविधता आवश्यक रूप से अलंकारिक असततता का कारण नहीं बनती।

*kināya* का विश्लेषण आगे दर्शाता है कि परोक्ष अभिव्यक्ति महल्मी बोली की सबसे विशिष्ट अलंकारिक विशेषताओं में से एक है। नैतिक गुण, सामाजिक स्थिति, आयु, पारिवारिक संबंध और पारस्परिक व्यवहार अक्सर प्रत्यक्ष वर्णन के बजाय परोक्ष अभिव्यक्तियों के माध्यम से संप्रेषित किए जाते हैं। ऐसी अभिव्यक्तियाँ आलोचना को नरम करती हैं, पारस्परिक तनाव को कम करती हैं और मौखिक संचार में साझा सांस्कृतिक मूल्यों को सुदृढ़ करती हैं। कुछ उदाहरण सीधे स्थापित अरबी कहावत परंपराओं से मेल खाते हैं, जबकि अन्य स्थानीय सांस्कृतिक अनुभव को प्रतिबिंबित करते हैं, बिना शास्त्रीय अरबी अलंकारशास्त्र के मूल सिद्धांतों से विचलित हुए। परिणामस्वरूप, *kināya* न केवल एक सौंदर्यात्मक उपकरण के रूप में कार्य करती है, बल्कि भाषण समुदाय के भीतर सामाजिक स्मृति और सांस्कृतिक पहचान को संरक्षित करने के साधन के रूप में भी।

सभी उदाहरणों का तुलनात्मक मूल्यांकन दर्शाता है कि महल्मी बोली और शास्त्रीय अरबी के बीच संबंध मुख्यतः ध्वन्यात्मक, रूपात्मक, वाक्यविन्यासिक और शब्दावली विविधता से चिह्नित है। हालाँकि, *tashbīh*, *isti'āra* और *kināya* को नियंत्रित करने वाली आवश्यक अलंकारिक संरचनाएँ अधिकांशतः अपरिवर्तित रहती हैं। विश्लेषण इंगित करता है कि अलंकारिक निरंतरता केवल शब्दावली समानताओं में ही नहीं, बल्कि सामान्य वैचारिक पैटर्न, रूपकात्मक सोच और संप्रेषणीय रणनीतियों के संरक्षण में भी परिलक्षित होती है। अतः, बोली को शास्त्रीय अरबी का सरलीकृत या पतित रूप नहीं माना जाना चाहिए, बल्कि एक बोली जाने वाली विविधता के रूप में देखा जाना चाहिए जो समान अलंकारिक तंत्र को संरक्षित करती है और उन्हें मौखिक प्रवचन की संप्रेषणीय आवश्यकताओं के अनुरूप बनाती है। अलंकारिक संरचनाएँ छोटी, अधिक संदर्भ-निर्भर और संक्षिप्त हो जाती हैं, बिना उनके अर्थगत समृद्धि, प्रेरक शक्ति या सांस्कृतिक महत्व खोए।

अध्ययन निष्कर्ष निकालता है कि महल्मी बोली अरबी अलंकारशास्त्र के लिए एक महत्वपूर्ण लेकिन पहले उपेक्षित क्षेत्र का प्रतिनिधित्व करती है। *tashbîh*, *isti'âra* और *kinâya* की व्यवस्थित उपस्थिति यह दर्शाती है कि शास्त्रीय *Bayân* के सिद्धांत बोली जाने वाली भाषा में अभी भी उत्पादक रूप से कार्यरत हैं। बोलीविज्ञान अनुसंधान को शास्त्रीय अरबी अलंकारशास्त्र के साथ एकीकृत करके, अध्ययन बोली और लिखित अरबी के बीच निरंतरता की व्यापक समझ में योगदान देता है। यह आगे दर्शाता है कि अलंकार केवल साहित्यिक ग्रंथों तक सीमित नहीं है, बल्कि मौखिक परंपरा का एक जीवित घटक भी है। तदनुसार, निष्कर्ष इस दृष्टिकोण का समर्थन करते हैं कि अरबी बोलियाँ अलंकारिक विश्लेषण के वैध विषय हैं और सुझाव देते हैं कि तुर्की और व्यापक मेसोपोटामिया क्षेत्र में बोली जाने वाली अन्य अरबी बोलियों पर समान तुलनात्मक अध्ययन अरबी बोलीविज्ञान और अलंकारशास्त्र दोनों में महत्वपूर्ण योगदान देंगे, *Bayân*, *Ma'ânî* और *Badî* की निरंतरता को उजागर करते हुए

**प्रमुख शब्द:** अरबी अलंकारशास्त्र, अरबी बोलियाँ, महल्मी बोली, बयान, मौखिक संस्कृति, मिडयात अरबी बोली.

#### Yapılandırılmış Özet:

Arap belâgatı, geleneksel olarak Kur'ân-ı Kerîm, hadisler, klasik Arap şiiri ve nesri temel alınarak incelenmiş; buna karşılık Arap lehçeleri çoğunlukla fonetik, morfolojik, sentaktik ve söz varlığı bakımından ele alınmıştır. Bu nedenle Arap lehçelerinde korunan belâgî yapılar, özellikle de Beyân ilmine ait anlatım unsurları, literatürde yeterince araştırılmamıştır. Bu eksiklik, Türkiye'nin güneydoğusunda Midyat ve çevre köylerinde konuşulan Mahalmi lehçesi açısından daha belirgin hâle gelmektedir. Köklü bir sözlü kültüre sahip olmasına rağmen Mahalmi lehçesi, klasik Arap belâgat teorisi çerçevesinde sistematik biçimde incelenmemiştir. Özellikle klasik Arap belâgatında tanımlanan Beyân unsurlarının konuşma lehçelerinde hangi ölçüde korunduğu ve işlevlerini nasıl sürdürdüğü konusunda önemli bir araştırma boşluğu bulunmaktadır. Bu çalışmada söz konusu boşluğun giderilmesi amaçlanmıştır; Mahalmi lehçesinde kullanılan teşbîh, istiâre ve kinâye örnekleri klasik Arap belâgat teorisi çerçevesinde incelenerek bunların fasih Arapçadaki karşılıklarıyla yapısal ve işlevsel açıdan karşılaştırılması hedeflenmiştir. Böylece lehçe yalnızca ses, yapı ve söz varlığı bakımından değerlendirilen bir dil çeşidi olarak değil, Arap retorik geleneğinin sözlü kültürde yaşamaya devam ettiği canlı bir ifade alanı olarak ele alınmıştır.

Araştırma nitel, betimleyici ve karşılaştırmalı bir yöntemle yürütülmüştür. Çalışmanın veri tabanını Mahalmi lehçesinde kullanılan atasözleri, deyimler, kalıplaşmış ifadeler ve doğal konuşma örnekleri oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacının ana dili olan Mahalmi lehçesine ilişkin uzun yıllara dayanan doğal gözlemleri ve sözlü aktarımlar yoluyla derlediği örneklerin yanı sıra, Midyat ve çevresindeki Arap topluluklarının doğal konuşmalarını yansıtan dijital kayıtlarla desteklenmiştir. Böylece örneklerin yalnızca sözlük anlamları değil, doğal kullanım bağlamları da dikkate alınmıştır. İncelenen her örnek, özgün Arapça yazımı, Latin harfli transkripsiyonu, kelimesi kelimesine Türkçe çevirisi, fasih Arapçadaki karşılığı ve belâgî değerlendirmesiyle birlikte sunulmuştur. Analizlerde özellikle Abdülkâhir el-Cürcânî ve Hatîb el-Kazvî'nin Beyân ilmine ilişkin tasnifleri esas alınmıştır; lehçe ile fasih Arapça arasındaki fonetik, morfolojik, anlamsal ve belâgî süreklilik karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca örneklerin hangi iletişim bağlamlarında kullanıldığı dikkate alınarak dilsel farklılıkların belâgî işlev üzerindeki etkisi de incelenmiştir.

Araştırma bulguları, Beyân ilmine ait temel anlatım unsurlarının Mahalmi lehçesinde canlı biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Teşbîh örnekleri çoğunlukla hayvanlar, ateş, ev, sosyal ilişkiler ve gündelik hayat unsurları gibi somut imgeler üzerinden kurulmaktadır. Lehçede kullanılan teşbîhler, klasik Arap şiirindeki uzun ve çok katmanlı örneklerle göre daha kısa ve doğrudan olmakla birlikte, müşebbeh, müşebbehün bih ve benzetme yönü bakımından klasik Arap belâgatındaki temel yapıyı korumaktadır. Yapılan karşılaştırmalar, lehçe ile fasih Arapça arasındaki farklılıkların büyük ölçüde fonetik değişimler, morfolojik farklılıklar, kelime tercihleri ve bağlamsal kullanımlarla sınırlı olduğunu; teşbihin belâgî işleyişinin ise değişmeden korunduğunu ortaya koymuştur.

İstiâre örnekleri de klasik Arap belâgatıyla önemli ölçüde örtüşmektedir. İncelenen örneklerde soyut duygu ve psikolojik durumların ateş, yıkım, hırsızlık ve hayvan sesleri gibi somut imgeler aracılığıyla ifade

edildiği görülmüştür. Böylece soyut kavramlar somutlaştırılarak anlatımın duygusal etkisi güçlendirilmiştir. Yapılan karşılaştırmalar, lehçede kullanılan istiârelerin temel işleyiş bakımından klasik Arap belâgat teorisindeki tanımlarla uyumlu olduğunu göstermektedir. Lehçe ile fasih Arapça arasındaki farklılıklar ise daha çok lehçeye özgü kelime tercihleri, fonetik gelişmeler ve kullanım bağlamından kaynaklanmaktadır. Bu durum, dilsel değişimin belâgî yapıyı ortadan kaldırmadığını; yalnızca ifade biçimini konuşma dilinin özelliklerine uyarladığını göstermektedir.

Kinâye örnekleri ise Mahalî lehçesinin en belirgin belâgî özelliklerinden birini oluşturmaktadır. İncelenen örneklerde ahlaki nitelikler, yaş, sosyal statü, aile ilişkileri ve kişiler arası davranışlar çoğunlukla dolaylı ifadeler aracılığıyla dile getirilmektedir. Bu tür kullanımlar, doğrudan eleştiriyi yumuşatmakta, toplumsal ilişkileri korumakta ve ortak kültürel değerlerin aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Bazı kinâye örnekleri klasik Arap atasözleriyle doğrudan benzerlik gösterirken, bazıları Mahalî toplumunun kültürel tecrübelerini yansıtan yerel ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen, dolaylı anlatımın temel işleyişi klasik Arap belâgatındaki kinâye anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu yönüyle kinâye yalnızca estetik bir anlatım biçimi değil, aynı zamanda sözlü kültürde toplumsal hafızayı ve kültürel kimliği koruyan önemli bir ifade aracıdır.

Çalışmada yapılan genel karşılaştırma, Mahalî lehçesi ile fasih Arapça arasındaki farklılıkların esas olarak fonetik, morfolojik, sentaktik ve söz varlığı düzeyinde ortaya çıktığını göstermektedir. Buna karşılık teşbîh, istiâre ve kinâyenin temelini oluşturan belâgî mekanizmalar büyük ölçüde korunmuştur. Bu durum, lehçenin fasih Arapçanın bozulmuş veya eksik bir biçimi olarak değil; aynı retorik ilkeleri sözlü iletişimin ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendiren yaşayan bir dil çeşidi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Lehçede belâgî yapılar daha kısa, daha yoğun ve bağlama bağımlı hâle gelmiş; ancak anlam derinliği, ikna gücü ve estetik işlevlerini korumaya devam etmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, Mahalî lehçesinin Arap belâgat araştırmaları açısından önemli ve bugüne kadar büyük ölçüde ihmal edilmiş bir inceleme alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, klasik Arap Beyân teorisinin yalnızca yazılı ve edebî metinlere değil, sözlü lehçelere de uygulanabileceğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Arap lehçebilimi ile Arap belâgatını aynı araştırma zemini üzerinde buluşturarak yazılı ve sözlü Arapça arasındaki retorik sürekliliğe katkı sağlamaktadır. Ayrıca belâgatın yalnızca klasik edebî metinlerde değil, yaşayan sözlü kültürde de varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu nedenle gelecekte Türkiye'de ve Mezopotamya coğrafyasında konuşulan diğer Arap lehçelerinin de benzer yöntemlerle incelenmesi, Beyân, Me'ânî ve Bedî' ilimlerinin konuşma lehçelerindeki yansımalarının daha kapsamlı biçimde ortaya konulmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Arap Dili Belâgati, Arap Lehçeleri, Mahalî Lehçesi, Beyân Sanatı, Sözlü Kültür, Midyat Arapçası.



www.turkishstudies.net/language

**Turkish Studies - Language and Literature**

eISSN: 2667-5641



## **Rhetorical Devices of Bayân in the Mahalmi Dialect: A Rhetorical Analysis within the Context of Oral Culture**

### **Introduction**

The Arabic language has long been recognized as one of the world's richest languages in terms of both its structural characteristics and its capacity for meaning construction. One of the most prominent manifestations of this richness is the extensive use of rhetorical devices in literary and oratorical discourse. The classical tradition of Arabic rhetoric (*balāgha*) developed primarily through the study of the Qur'an, Prophetic traditions (*ḥadīth*), and literary works composed in Classical Arabic. These sources have consequently constituted the principal foundation of rhetorical studies throughout the history of Arabic scholarship (Atik, 1982, pp. 11–15; Nāṣif, 2012, pp. 9–12).

In the classical rhetorical tradition, *balāgha* is conventionally divided into three principal branches: *Ma'ānī*, *Bayān*, and *Badī'*. This classification reflects a comprehensive theoretical framework that seeks to explain the relationship between language and meaning, the communicative function of discourse within its context, and its aesthetic dimensions (al-Jurjānī [d. 471/1078], 1992, pp. 33–36; al-Qazwīnī [d. 739/1338], n.d., pp. 101–105). Within this framework, the science of *Bayān* examines figurative modes of expression based on the transfer of meaning, including *tashbīh* (simile), *isti'āra* (metaphor), and *kināya* (indirect expression), and explores how these devices contribute to the clarity, effectiveness, and descriptive power of language.

Despite the richness of the classical rhetorical tradition, studies of Arabic rhetoric have remained largely confined to written texts and Classical Arabic. As a consequence, the aesthetic and rhetorical dimensions of spoken varieties and regional dialects have long been overlooked. Arabic dialects have frequently been regarded as corrupted or deficient forms of Classical Arabic, an approach that has limited scholarly interest in their linguistic and rhetorical potential (Acat, 2018, pp. 27–31). In reality, however, Arabic dialects are living linguistic varieties that have evolved within specific historical and sociocultural contexts while maintaining continuous interaction with the standard language. Their investigation therefore offers an important opportunity to examine the continuity of Arabic rhetorical traditions beyond the boundaries of written literary discourse.

The oral forms of expression preserved in Arabic dialects, particularly proverbs, folk songs, and everyday conversational expressions, exhibit a rich use of figurative language, including *majāz*, *tashbīh*, and *kināya*. This demonstrates that the science of Arabic rhetoric is not confined exclusively to written literary texts but continues to function systematically and effectively within the products of oral culture (al-Jāḥiẓ [d. 255/869], as cited in al-Jurjānī [d. 471/1078–79], 1992, p. 41).

The present study focuses on the Mahalmi Dialect, a spoken variety of Arabic, and aims to examine the rhetorical devices of *Bayān* employed within this dialect. Although the Mahalmi Dialect, spoken primarily in the Tur Abdin region of southeastern Türkiye as part of the broader Mesopotamian linguistic landscape, has not developed a written literary tradition, it has preserved a

remarkably rich oral heritage (Afram Barsom, 2018). A comparison of its figurative expressions with the principles of Classical Arabic rhetoric reveals notable structural and functional continuities.

The analysis further demonstrates that the categories of *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya*, as defined by classical theorists of *Bayān*, remain actively employed in the oral tradition of the Mahalimi Dialect. This finding suggests that Arabic dialects should not be regarded as isolated or degraded forms of Classical Arabic; rather, they represent natural continuations of the language that preserve its aesthetic and semantic potential within different communicative contexts (al-Jurjānī [d. 471/1078–79], 1992, pp. 44–47).

Within this framework, the primary objective of the present study is to identify the rhetorical devices of *Bayān* employed in the Mahalimi Dialect, classify these devices according to the principles of Classical Arabic rhetoric, and evaluate them comparatively alongside their counterparts in Classical Arabic. The study argues that Arabic dialects constitute a largely neglected field of rhetorical inquiry and that the rhetorical value of oral cultural products deserves systematic scholarly investigation.

From this perspective, the article seeks to offer a new approach to the relationship between Arabic dialectology and the science of Arabic rhetoric by examining their intersection through the lens of oral culture. In doing so, it aims to contribute not only to the field of Arabic dialectology but also to the broader study of Arabic rhetoric by demonstrating the continuity of rhetorical expression beyond the boundaries of written literary discourse.

### Literature Review and Research Gap

Studies on Arabic rhetoric have, since the classical period, focused predominantly on written texts composed in Classical Arabic. The Qur'an, the *hadīth* literature, and Classical Arabic poetry have constituted the principal sources upon which the theoretical framework of Arabic rhetoric was established. Among the most influential contributions to this tradition are 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī's *Dalā'il al-I'jāz* and *Asrār al-Balāgha*, together with al-Khaṭīb al-Qazwīnī's *al-Idāh* and the *Talkhīṣ* tradition, which played a decisive role in defining and classifying the science of *Bayān* (al-Jurjānī [d. 471/1078–79], 1992, pp. 29–48; al-Qazwīnī, n.d., pp. 97–121).

Modern scholarship on Arabic rhetoric has largely continued within this classical framework, concentrating primarily on topics such as Qur'anic rhetoric, the use of *tashbīh* and *isti'āra* in Arabic poetry, or the rhetorical features of specific Qur'anic chapters (Awnī Kahīl, 2013, pp. 15–22; Hasene, 2007, pp. 33–41). Although these studies have significantly enriched the theoretical understanding of Arabic rhetoric, they have generally excluded spoken language varieties and Arabic dialects from their scope of investigation.

By contrast, research on Arabic dialects has primarily focused on phonological, morphological, and lexical characteristics. Studies concerning the Arabic dialects spoken in Türkiye have particularly examined dialect classification, phonetic features, and linguistic contact with neighbouring languages (Acat, 2018, pp. 19–44). While these investigations have made valuable contributions to the linguistic documentation of Arabic dialects, studies that place their literary and rhetorical characteristics at the centre of analysis remain remarkably limited.

Research specifically devoted to the Mahalimi Dialect is even more limited. Existing studies primarily address the historical origins of the Mahalimi community, the geographical regions in which they reside, and their cultural characteristics, while linguistic investigations have generally been confined to the dialect's phonological features and lexical inventory (Afram Barsom, 2018). To the best of the author's knowledge, no independent study has systematically examined the figurative expressions preserved in the oral tradition of the Mahalimi Dialect within the theoretical framework of Arabic rhetoric.

A major gap in the existing literature is the limited application of Classical Arabic rhetorical theory to spoken Arabic dialects. In particular, little attention has been paid to the extent to which the principal elements of *Bayân*, such as *tashbîh*, *isti'āra*, and *kināya*, have been preserved in oral dialects and the communicative contexts in which they continue to function. Yet oral cultural products—especially proverbs, idiomatic expressions, and everyday conversations—constitute living examples of Arabic rhetorical devices by virtue of their semantic density, figurative richness, and expressive power.

The data analysed in this study are based primarily on the researcher's long-term observations as a native speaker of the Mahalmi Dialect and on examples collected through oral transmission. These data were further supplemented by digital recordings of spontaneous speech documenting the natural language use of Arabic-speaking communities in the town of Midyat and its surrounding villages. In particular, recordings available on the YouTube channel *Midyat Arabic in Terms of Morphology and Syntax* were consulted as an auxiliary source of contextual data. These recordings were employed to observe the natural use of dialect-specific phonological, morphological, and lexical features, to evaluate the communicative functions of the *Bayân* devices examined in this study, and to provide authentic contextual evidence for comparisons between dialectal expressions and their Classical Arabic counterparts. Consequently, the findings are based not only on the researcher's personal observations but also on a multi-source corpus reflecting the natural speech of the Arabic-speaking community of Midyat and its surrounding region.

The present study seeks to address this gap in the literature by examining the *Bayân* devices preserved in the oral tradition of the Mahalmi Dialect within the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric. It argues that Arabic dialects should not be regarded as secondary or peripheral linguistic varieties from a rhetorical perspective; rather, they constitute living forms of language that preserve the aesthetic and rhetorical potential of Classical Arabic within the context of oral culture. Accordingly, the study systematically classifies the *Bayân* devices identified in the dialect and compares them with their counterparts in Classical Arabic in order to demonstrate the structural and semantic continuity between the two varieties.

In this respect, the article offers a rhetoric-oriented perspective on the linguistic study of Arabic dialects while simultaneously expanding the scope of Arabic rhetorical studies to include the products of oral culture. By integrating Arabic dialectology with the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric, the study contributes to a broader understanding of the continuity of rhetorical expression across both written and spoken varieties of Arabic.

### **The Mahalmi Community and the Mahalmi Dialect**

The Mahalmi community is one of the Arab populations that has historically inhabited the Mesopotamian region, and its origins are commonly traced to the early Arab tribal confederations. Historical sources associate the Mahalmis particularly with the Banū Rabī'a and Banū Shaybān tribes, whose northward migrations from the Arabian Peninsula eventually led to their settlement in southeastern Anatolia (al-Ḥamawī [d. 629/1231], 1995, Vol. 7, pp. 112–114; al-A'mīlī, 2010, pp. 33–38).

Situated in northern Mesopotamia, the Tur Abdin region has historically been home to diverse ethnic and religious communities. Following the settlement of Arab tribes in the area, Midyat and its surrounding villages gradually became one of the principal centres of the Mahalmi community. The region's long-standing association with the Syriac Orthodox tradition played a significant role in shaping the social and cultural identity of the Mahalmis and, consequently, contributed to sustained linguistic interaction among the communities inhabiting the region (Afram Barsom, 2018).

The Mahalimi Dialect belongs to the group of North Mesopotamian Arabic dialects and has been preserved primarily through oral transmission. The absence of a standardized written tradition has resulted in the dialect being maintained largely through oral cultural practices across generations. Proverbs, folk songs, oral narratives, and everyday conversational expressions constitute the principal vehicles through which the dialect has been transmitted. Consequently, the Mahalimi Dialect provides a particularly rich corpus for investigating the rhetorical features that emerge and develop within naturally occurring spoken discourse (Acat, 2018, pp. 55–59).

From a phonological perspective, the Mahalimi Dialect is distinguished by its preservation of several dental and pharyngeal consonants that have weakened or disappeared in many other Arabic dialects. The retention of sounds such as /θ/ (ث), /ð/ (ذ), /ðʕ/ (ظ), and /q/ (ق) clearly reflects the dialect's historical continuity with Classical Arabic. At the same time, prolonged contact with neighbouring languages has resulted in the incorporation of several non-Arabic phonemes, including /g/ (گ), /tʃ/ (چ), /p/ (پ), and /ʒ/ (ژ), which are employed primarily through lexical borrowing and frequently serve emphatic or phonetic functions within the dialect (Acat, 2018, pp. 61–64).

Linguistic interaction has not been confined to the phonological level but has also influenced the dialect's vocabulary and modes of expression. Contact with neighbouring languages, particularly Syriac, has contributed to the enrichment of the dialect's lexical repertoire and figurative expressions. Nevertheless, this interaction has not diminished the Arabic character of the dialect; rather, it illustrates the dynamic relationship between Classical Arabic and its spoken varieties, demonstrating how dialects preserve their linguistic identity while adapting to multilingual environments.

Within the Mahalimi community, eloquence and effective expression occupy a prominent place among shared cultural values. Storytelling, the use of proverbs, and figurative language play a particularly significant role in oral communication. Narratives transmitted by older generations preserve not only the historical and cultural memory of the community but also the aesthetic and rhetorical characteristics of the dialect itself. In this respect, the Mahalimi Dialect constitutes a living linguistic variety in which the rhetorical devices of Arabic are preserved and employed naturally within the framework of oral culture.

Owing to these characteristics, the Mahalimi Dialect constitutes a significant field of inquiry not only for Arabic dialectology but also for the study of Arabic rhetoric. A comparative examination of the figurative expressions preserved in its oral tradition within the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric provides valuable insight into the aesthetic and rhetorical continuity between Classical Arabic and its spoken varieties. Such an approach contributes to a more comprehensive understanding of how the principles of *Bayān* have been preserved, adapted, and transmitted through oral discourse across generations.

### Arabic Rhetoric and the Science of Bayān

Arabic rhetoric (*balāgha*) is traditionally defined as the discipline that examines the relationship between language and meaning, the communicative function of discourse within its context, and its impact on the audience. In the classical rhetorical tradition, *balāgha* is conventionally divided into three principal branches: *Maʿānī*, *Bayān*, and *Badīʿ*. Together, these branches provide a comprehensive framework for explaining both the structural organization and the aesthetic qualities of discourse (Atik, 1982, pp. 13–17; Nāṣif, 2012, pp. 21–24).

Within this tripartite classification, the science of *Bayān* is directly concerned with the clarity of meaning and the formation of mental imagery. It examines the various linguistic strategies through which a single meaning may be expressed clearly, effectively, and eloquently. Classical rhetoricians defined *Bayān* as the science concerned with elucidating meaning through different modes of expression, emphasizing that such clarity is frequently achieved by means of figurative devices such as *majāz*, *tashbīh*, and *kināya* (al-Jurjānī [d. 471/1078–79], 1992, pp. 34–36).

The principal categories of *Bayān* are *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya*. *Tashbīh* is based on establishing a relationship of similarity between two entities through a shared attribute, whereas *isti'āra* intensifies this relationship by omitting one of the constituent elements of the comparison, thereby producing a more condensed and implicit form of expression. *Kināya*, by contrast, conveys meaning indirectly, allowing the intended message to be inferred rather than explicitly stated. In the classical rhetorical tradition, these devices were regarded not merely as ornamental features of style but as fundamental linguistic mechanisms that deepen meaning, reinforce contextual interpretation, and enhance the expressive power of discourse (al-Qazwīnī [d. 739/1338], n.d., pp. 103–110).

ʿAbd al-Qāhir al-Jurjānī (d. 471/1078–79) placed the science of *Bayān* at the very centre of the relationship between language and meaning, arguing that rhetoric extends far beyond the mere selection of words and is fundamentally concerned with the way meaning is constructed in the mind of the recipient. According to al-Jurjānī, devices such as *tashbīh* and *isti'āra* are not merely ornamental features of language but structural mechanisms that play a decisive role in the construction and communication of meaning (al-Jurjānī [d. 471/1078–79], 1992, pp. 41–44). This perspective transformed *Bayān* from a static system of classification into a dynamic discipline concerned with the functioning of language itself.

In the classical rhetorical tradition, the practical application of the science of *Bayān* was largely confined to the Qur'an and Classical Arabic poetry, primarily because these texts were regarded as the most authoritative models of eloquent Arabic. Nevertheless, the functions of *Bayān* are by no means restricted to written or highly literary discourse. Figurative devices such as *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya* are likewise employed extensively in everyday communication, particularly within oral forms of expression, where they contribute significantly to the effectiveness and expressive force of spoken language.

From this perspective, spoken Arabic dialects provide an important linguistic domain for extending the application of the science of *Bayān*. The figurative expressions preserved in these dialects are typically shaped by context, grounded in lived experience, and characterised by their communicative functionality. Consequently, oral dialectal data offer an opportunity to re-evaluate the theoretical principles of *Bayān* through authentic spoken language. Building upon this premise, the present study approaches *Bayān* not merely as a theoretical discipline confined to classical texts but as a living rhetorical system that continues to function productively within oral culture. By analysing the *Bayān* devices identified in the Mahalimi Dialect within the framework of Classical Arabic rhetoric, the study seeks both to examine the applicability of *Bayān* theory to spoken Arabic dialects and to broaden the scope of Arabic rhetorical studies.

### **The *Bayān* Devices in the Mahalimi Dialect**

#### ***Tashbīh* (Simile) in the Mahalimi Dialect**

*Tashbīh* is one of the fundamental modes of expression within the science of *Bayān* and is based on establishing a relationship of similarity between two entities through a shared attribute. In the classical rhetorical tradition, *tashbīh* is defined as a structure consisting of four principal components: the *mushabbah* (the object being compared), the *mushabbah bih* (the object to which it is compared), the *wajh al-shabah* (the point of similarity), and the *adāt al-tashbīh* (the particle of comparison) (al-Qazwīnī [d. 739/1338], n.d., pp. 103–104). Nevertheless, the explicit presence of all four components is not considered obligatory in every instance of *tashbīh*. Indeed, the classical Arabic literary tradition contains numerous examples—particularly *balīgh tashbīh* (eloquent simile) and implicit simile—in which one or more of these elements are deliberately omitted.

An examination of the *tashbīh* examples found in the Mahalimi Dialect demonstrates that the structural principles established by Classical Arabic rhetoric have been preserved to a considerable extent. Unlike the elaborate and highly artistic similes characteristic of written literary texts,

however, dialectal *tashbīh* tends to be grounded in everyday experience and is generally characterised by concrete, context-dependent forms of expression. This suggests that *tashbīh* functions primarily as an effective communicative device within the oral tradition of the dialect.

The most frequently employed particles of comparison in the Mahalmi Dialect are **kamā** (كَمَا) and **mithl** (مِثْل). Although both forms are also attested in Classical Arabic, they frequently perform the function of the comparative particle **kāf al-tashbīh** (كَاف) in the dialect. Furthermore, the dialect also exhibits instances of implicit simile in which the comparative particle is omitted altogether and the relationship of similarity is established solely through contextual interpretation.

The following section analyses selected examples of *tashbīh* from the Mahalmi Dialect in light of the principles established by Classical Arabic rhetoric.

#### Example 1:

Classical Arabic Equivalent

أَعْوَجُ كَخُصْعِصِ الْكَلْبِ

Mahalmi Dialect Example

إِعْوَجُ كَمَا عَصِيعُوصِ الْكَلْبِ

In this example, the notion of **crookedness** constitutes the basis of the comparison. The *mushabbah* is the person implied by the context, whereas the *mushabbah bih* is **a dog's tail**. The comparative particle **kamā** (كَمَا) is explicitly employed. Since a dog's tail is naturally crooked and cannot be straightened, it serves as a metaphorical representation of a person who stubbornly persists in undesirable behaviour or refuses to abandon deeply rooted habits. A comparable expression is also found in Classical Arabic proverbial literature. The principal difference between the two forms lies in the comparative particle employed in the dialect. By drawing upon a concrete and readily imaginable image, this *tashbīh* strengthens both the vividness and the rhetorical effectiveness of the expression.

#### Example 2:

Classical Arabic Equivalent

الدَّيْنُ أَلَمٌ لِلْعَيْنِ

Mahalmi Dialect Example

الدَّيْنُ وَجَعٌ لِلْعَيْنِ

Although no explicit comparative particle appears in this expression, the analogy established between **debt** and **eye pain** constitutes an instance of implicit *tashbīh*. The expression emphasises that debt is a persistent source of distress that continually disrupts a person's peace of mind. Just as eye pain directly affects one's daily life, debt is portrayed as exerting a similarly negative influence on an individual's psychological and social well-being. The Classical Arabic equivalent conveys essentially the same rhetorical meaning, differing only in minor semantic nuances. This example demonstrates that implicit similes without an overt comparative particle are also commonly employed in the Mahalmi Dialect.

#### Example 3:

Classical Arabic Equivalent

تَمْرَيْنَ مَرُورَ الْغَرِيبِ

Mahalmi Dialect Example

تَمْرَيْنَ مَرَقَتْ غَرِيب

This expression compares the addressee to **a stranger who merely passes by**. The *mushabbah* is the person being addressed, whereas the *mushabbah bih* is **the stranger**. Although no explicit comparative particle is used, the relationship of similarity is readily inferred from the context. The Classical Arabic equivalent preserves the same rhetorical pattern despite minor semantic differences. The transient and detached nature traditionally associated with a stranger is transferred to the addressee, thereby conveying emotional distance, indifference, or a lack of loyalty. Expressions of this kind are widely employed in the Mahalmi Dialect to communicate emotional estrangement in interpersonal relationships.

**Example 4:**

Classical Arabic Equivalent

الشَّيْبُ هَيْئَةُ لِلرَّجَالِ

Mahalimi Dialect Example

الشَّيْبُ هَيْئُهُ لِلرَّجَالِ

In this example, an implicit relationship is established between **grey hair** and **dignity**. Although the expression also contains elements of *kināya*, its underlying rhetorical structure is fundamentally based on *tashbīh*. The *mushabbah* is **grey hair**, while the *mushabbah bih* is **dignity and respectability**. Such similes reflect the value system of the community by associating old age with honour, authority, and social esteem. The expression corresponds closely to its Classical Arabic equivalent, preserving both the rhetorical pattern and the underlying semantic relationship.

**Example 5:**

Classical Arabic Equivalent

مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ فَلْيُعَلِّ بِأَبَاهَا

Mahalimi Dialect Example

لِيَحْوِي الْجَمَلَ تِيْعَلِّي بِأَب دَارُو

In this proverb, the **camel** (*al-jamal*) functions as the *mushabbah bih*, symbolising heavy burdens, major responsibilities, and demanding obligations. The idea that a person who brings a camel into his house must raise the height of its door conveys the notion that anyone who assumes a significant responsibility must also reorganise his life and circumstances accordingly. The dialectal expression لِيَحْوِي الْجَمَلَ تِيْعَلِّي بِأَب دَارُو corresponds to the Classical Arabic form مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ فَلْيُعَلِّ بِأَبَاهَا. In both expressions, the semantic content and the underlying structure of the *tashbīh* are fully preserved. The differences are confined primarily to the phonological and morphological levels. The dialectal verb تِيْعَلِّي represents the dialectal realization of the Classical Arabic imperative فَلْيُعَلِّ, reflecting phonetic and inflectional features characteristic of the Mahalimi Dialect. Likewise, دَارُو corresponds to the Classical Arabic دَارَهُ, illustrating a dialect-specific realization of the pronominal suffix. Accordingly, the structure and communicative function of the simile remain entirely consistent with those of Classical Arabic, while the observable differences are limited to pronunciation and morphological form. This example demonstrates that the Mahalimi Dialect preserves the Classical Arabic tradition of *tashbīh* while adapting it to the phonological and morphological characteristics of the dialect within the context of oral culture.

The examples discussed above demonstrate that *tashbīh* in the Mahalimi Dialect functions not merely as an ornamental rhetorical device but as a fundamental means of intensifying meaning and reinforcing the intended message. Most dialectal similes are derived from everyday life, animals, and concrete human experience, reflecting the communicative needs of oral discourse and the cultural environment in which they are employed.

A comparison with Classical Arabic rhetorical theory further reveals that the structural principles governing *tashbīh* have been preserved to a remarkable degree in the Mahalimi Dialect. While Classical Arabic literary texts frequently employ extended and highly elaborate similes, dialectal usage generally favours concise, context-dependent, and immediately intelligible expressions. Rather than representing a simplification of the rhetorical system, this tendency reflects an adaptation to the immediacy and communicative demands of spoken language.

In conclusion, *tashbīh* constitutes one of the principal *Bayān* devices preserved in the Mahalimi Dialect, reflecting both linguistic continuity and cultural memory. The examples analysed demonstrate that the dialect has maintained its historical connection with Classical Arabic while preserving the essential structural and rhetorical characteristics of Classical Arabic similes within the living tradition of oral communication.

### *Isti'āra* (Metaphor) in the Mahalimi Dialect

*Isti'āra* is regarded as one of the most powerful modes of expression within the science of *Bayān* because of its capacity to convey meaning with remarkable density and rhetorical force. In the classical tradition of Arabic rhetoric, *isti'āra* is understood as a figure of speech derived from *tashbīh*, in which one of the essential components of the comparison is deliberately omitted, resulting in a more condensed and implicit form of expression. According to 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī, *isti'āra* is not merely an ornamental feature of language but a fundamental rhetorical device that directly shapes the construction of meaning in the mind of the recipient (al-Jurjānī [d. 471/1078], 1992, pp. 39–41).

In *isti'āra*, one of the constituent elements of the comparison is left unstated, allowing the intended meaning to emerge through context, association, and inference. Consequently, *isti'āra* requires the active cognitive participation of the audience in the process of interpretation. Within oral discourse, metaphors are typically constructed through concise, vivid, and experience-based imagery, thereby enhancing both the expressive force of the utterance and its memorability.

The examples of *isti'āra* identified in the Mahalimi Dialect are predominantly derived from everyday life, the natural environment, and the animal world. This characteristic reflects the dialect's strong foundation in oral culture. In particular, the attribution of animal characteristics or sounds to human behaviour constitutes one of the most productive forms of *isti'āra* in the dialect, illustrating how concrete and familiar imagery is employed to convey abstract emotions, personal qualities, and social attitudes.

#### Example 1:

Classical Arabic Equivalent

لِمَ تَنُوحُ؟

Mahalimi Dialect Example

فِي تَذَغِي

In the dialectal expression *فِي تَذَغِي*, the verb *تَذَغِي* is derived from the Arabic root *ثَغَا*, which originally denotes the bleating of a sheep. In the Mahalimi Dialect, however, the verb has undergone a figurative semantic extension and is used to describe a person crying, lamenting, or shouting in a shrill, high-pitched, and irritating voice. The corresponding meaning in Classical Arabic may be expressed as *لِمَ تَنُوحُ؟* ("Why are you lamenting?" or "Why are you wailing?"). Thus, although the dialectal and Classical Arabic expressions are largely equivalent in meaning, they differ in their rhetorical realization. Whereas the Mahalimi Dialect conveys the human voice through the concrete image of a sheep's bleating, Classical Arabic expresses the same meaning more directly by means of the verb *nāḥa* ("to lament"). Consequently, the metaphor is more explicit and vivid in the dialect, while Classical Arabic employs a more direct lexical expression. This represents an instance of *isti'āra taṣrīḥiyya* (explicit metaphor), in which the *mushabbah* (the human being) is omitted and only the verb belonging to the *mushabbah bih* (the animal) is retained. Rather than describing the quality of the voice directly, the expression evokes a vivid auditory image that intensifies its emotional impact.

#### Example 2:

Classical Arabic Equivalent

زَارَ عَلِيٌّ

Mahalimi Dialect Example

قَبَقَبَ عَلِيٌّ

The dialectal verb *قَبَقَبَ* is an onomatopoeic verb that imitates the powerful cry of a large animal. In the Mahalimi Dialect, it is employed metaphorically to describe 'Alī shouting loudly in anger or displaying aggression. In Classical Arabic, the same meaning is commonly expressed by the verb *صاح* ("to shout"), or, for greater rhetorical intensity, by *زَارَ* ("to roar"). Accordingly, no significant semantic difference exists between the dialectal and Classical Arabic expressions. The

distinction lies primarily in lexical choice: the dialect employs an imitative sound-based verb, whereas Classical Arabic expresses the same meaning through established lexical verbs.

This expression likewise represents an example of *isti'āra taṣrīḥiyya*, since the human voice is metaphorically identified with the roar of a powerful animal. A human action is expressed through a verb originally associated with an animal sound, thereby portraying 'Alī's anger and the intensity of his voice in a more vivid and forceful manner. Such expressions are characteristic of oral discourse, where they enhance emotional intensity and create powerful auditory imagery in the listener's mind.

### Example 3:

Classical Arabic Equivalent

أَشْعَلْتُ بَيْتِي نَارًا

Mahalimi Dialect Example

شَعَلْتِي بَيْتِي نَار

In this expression, **fire** does not denote a literal physical blaze but symbolises the destruction of domestic harmony, profound sorrow, emotional suffering, and inner devastation. The abstract concept (*mushabbah*) remains unexpressed, while the *mushabbah bih* ("fire") is mentioned directly, thereby producing an instance of *isti'āra taṣrīḥiyya*. The dialectal expression شَعَلْتِي بَيْتِي نَار may be rendered in Classical Arabic as أَضْرَمْتُ النَّارَ فِي بَيْتِي or أَشْعَلْتُ بَيْتِي نَارًا. In both varieties, **fire** functions metaphorically as a symbol of discord, grief, unrest, and destruction rather than referring to an actual fire. Consequently, no significant semantic or rhetorical difference exists between the dialectal and Classical Arabic forms. The only distinction is morphological: the dialect employs the verb شَعَلَ, whereas Classical Arabic generally uses أَشْعَلَ or أَضْرَمَ to convey the same meaning. This example demonstrates that the metaphor of **fire**, which is well established in Classical Arabic poetry and Qur'anic discourse, continues to fulfil the same rhetorical function in the Mahalimi Dialect (Nāṣif, 2012, pp. 67–69).

### Example 4:

Classical Arabic Equivalent

سَرَقْتُ فَرْجِي

Mahalimi Dialect Example

سَرَقْتِي الْفَرْحَ مِنِّي

The dialectal expression سَرَقْتِي الْفَرْحَ مِنِّي corresponds semantically to the Classical Arabic expressions سَلَبْتُ فَرْجِي or سَرَقْتُ فَرْجِي. In both forms, **joy**, although an abstract emotion, is conceptualised as a tangible object capable of being stolen. Accordingly, there is no significant semantic or rhetorical difference between the dialectal and Classical Arabic expressions. The differences are confined to syntax and the realization of pronominal possession. Whereas the dialect employs the construction الْفَرْحَ مِنِّي, Classical Arabic more commonly expresses the same meaning through the genitive construction فَرْجِي.

The verb "**to steal**" does not refer to a literal act of theft but metaphorically conveys the loss of happiness and inner peace. By conceptualising **joy** as a concrete possession, the expression creates an instance of *isti'āra taṣrīḥiyya*. The *mushabbah* ("the loss of happiness") remains implicit, while the verb associated with the *mushabbah bih* ("a tangible object that can be stolen") is explicitly employed. Through this metaphorical transfer, an abstract emotional state is rendered as a concrete action, thereby enhancing both the vividness and emotional force of the expression. Such metaphors are widespread in Classical Arabic literature as well as in contemporary Standard Arabic. Their preservation in the Mahalimi Dialect, particularly in expressions describing interpersonal relationships, demonstrates the structural and semantic continuity of the classical tradition of *isti'āra* within the dialect.

**Example 5:**

Classical Arabic Equivalent

رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ

Mahalml Dialect Example

رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ

The dialectal expression رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ corresponds closely to its Classical Arabic equivalent رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ in both structure and meaning. The verb **ramā** ("to throw") and the noun **al-nār** ("fire") retain the same semantic domain in both language varieties. The differences are limited to phonological features characteristic of the dialect. Consequently, no significant semantic or rhetorical distinction exists between the dialectal and Classical Arabic expressions, both of which preserve the classical conception of figurative language.

In this expression, **fire** does not denote a literal destructive force but functions metaphorically to represent profound emotional pain, psychological injury, and inner devastation. The words or actions of the addressee are portrayed as having an impact comparable to being cast into fire. The *mushabbah* (emotional suffering and psychological destruction) remains implicit, while the *mushabbah bih* (fire) is explicitly stated, thereby constituting an instance of **isti'āra taṣrīḥiyya** (explicit metaphor). By establishing an association between the destructive nature of fire and psychological suffering, the expression conveys an abstract emotional state through a concrete and highly evocative image.

Metaphors of this kind are also widespread in Classical Arabic literature and rhetorical tradition. Fire frequently symbolizes not only physical burning but also anger, grief, discord, punishment, and profound emotional distress. The dialectal expression preserves the same rhetorical function, demonstrating both semantic and functional continuity between the Mahalml Dialect and Classical Arabic. Through a concise yet highly expressive metaphor, emotional trauma is vividly represented in a manner that leaves a lasting impression on the listener.

An examination of the *isti'āra* examples identified in the Mahalml Dialect reveals that metaphor is employed primarily to express abstract concepts through concrete imagery. Emotions, interpersonal relationships, and social experiences are conveyed by means of familiar elements drawn from everyday life, such as fire, animal sounds, and theft. As a result, abstract meanings become more vivid, accessible, and cognitively salient to the listener. In this respect, *isti'āra* functions not merely as an aesthetic ornament but as an effective communicative strategy that enhances both comprehension and emotional impact within oral discourse.

A comparison with their Classical Arabic counterparts further demonstrates that the metaphors employed in the Mahalml Dialect correspond closely to the theoretical framework established by Classical Arabic rhetoric. In several examples—including رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ, شَعَلْتَنِي بَيْتِي نَار, and سَرَقْتَنِي الْفَرَحَ مِنْي—no substantial semantic or rhetorical differences are observed between the dialect and Classical Arabic; the differences are confined primarily to phonological and morphological features characteristic of the dialect. By contrast, examples such as قَبَقَبُ فِي تَدْعِي and قَبَقَبُ preserve the same underlying metaphorical structure while favouring more vivid, onomatopoeic expressions based on animal sounds. Classical Arabic conveys the same semantic content through verbs such as **tanūḥu**, **ṣāḥa**, or **za'ara**. These observations indicate that dialectal variation affects chiefly lexical choice and mode of expression rather than the underlying rhetorical structure of the metaphor.

Whereas metaphors in Classical Arabic poetry and rhetorical literature are often developed through extended, multilayered literary contexts, the Mahalml Dialect generally employs concise, dense, and context-dependent metaphorical expressions. This difference reflects a functional adaptation of rhetorical expression to the communicative requirements of oral culture rather than a departure from the principles of Classical Arabic rhetoric. The dialect therefore represents not a

simplification of the classical rhetorical tradition but an efficient and contextually appropriate realization of its fundamental expressive mechanisms.

In conclusion, *isti'āra* constitutes one of the principal *Bayân* devices preserved in the Mahalmi Dialect. Beyond serving as a communicative device, it maintains the classical Arabic conception of metaphor within the living tradition of oral culture. The structural and semantic parallels identified between the dialectal expressions and their Classical Arabic equivalents demonstrate the historical and rhetorical continuity linking the Mahalmi Dialect to Classical Arabic. The observable differences arise predominantly from phonological, morphological, and usage-based characteristics of the spoken dialect rather than from any fundamental divergence in rhetorical structure.

### ***Kināya* (Indirect Expression) in the Mahalmi Dialect**

*Kināya* is regarded as one of the principal modes of indirect expression within the science of *Bayân*. In the classical tradition of Arabic rhetoric, *kināya* is defined as an expression whose literal meaning remains possible, while the speaker's primary intention is to convey another meaning associated with that expression (al-Jurjānī, 1992, pp. 58–60; al-Qazwīnī, n.d., pp. 118–121). In this respect, *kināya* differs from both *majāz* and *isti'āra*, since its interpretation depends not on abandoning the literal meaning but on arriving at the intended meaning through inference. The listener therefore proceeds from the apparent meaning of the expression to the implicit meaning intended by the speaker.

In *kināya*, the intended meaning is not expressed explicitly; rather, the listener is expected to infer it by drawing upon contextual cues, shared cultural knowledge, and collective experience. This characteristic makes *kināya* a particularly effective rhetorical device in oral culture. Within spoken communication, it not only lends subtlety and elegance to expression but also enables criticism, praise, advice, and the transmission of social values without giving rise to direct confrontation. Consequently, *kināya* serves both rhetorical and social functions, facilitating indirect communication while preserving interpersonal harmony.

In the Mahalmi Dialect, *kināya* represents one of the most widespread and functionally significant forms of expression in oral discourse. The dialect employs *kināya* to convey moral qualities, social status, age, family relationships, physical characteristics, and patterns of behaviour through indirect expression. Accordingly, *kināya* should be regarded not merely as an aesthetic rhetorical device but also as an important linguistic mechanism through which the shared values, cultural memory, and social relationships of the community are transmitted from one generation to another.

The examples examined in this section are analysed comparatively with their Classical Arabic counterparts in order to determine the extent to which the *kināya* expressions employed in the Mahalmi Dialect correspond to the theoretical framework established by Classical Arabic rhetoric. Particular attention is given to the structural and semantic continuities between the dialect and Classical Arabic, as well as to the ways in which dialect-specific phonological, morphological, and lexical features influence rhetorical expression. This comparative analysis also makes it possible to evaluate whether the dialectal use of *kināya* represents a continuation of the Classical Arabic rhetorical tradition or a local adaptation shaped by the communicative requirements of oral culture.

### **Social and Moral *Kināya***

Within the Mahalmi community, moral qualities and personal character are frequently conveyed not through direct description but by means of *kināya*. Such expressions are especially common in contexts of criticism, admonition, and social evaluation, allowing speakers to communicate moral judgments indirectly while preserving the conventions of polite interaction.

**Example 1:**

Classical Arabic Equivalent

دُودِي مِنْ عُودِي

Mahalmi Dialect Example

دودي من عُودي

The dialectal expression دودي من عُودي corresponds closely to the Classical Arabic proverb الدُّودُ مِنَ الْعُودِ in both structure and meaning. In both expressions, the words دود ("worm" or "woodworm") and عود ("wood" or "tree") retain the same semantic value. In the dialect, however, the expression is personalized through the addition of the first-person possessive suffix (دودي مِنْ, *dūdī min 'ūdī*), whereas Classical Arabic employs a nominal sentence expressing a general truth. Apart from this difference, no significant semantic or rhetorical distinction exists between the two forms. This close correspondence demonstrates that the Mahalmi Dialect has preserved the Classical Arabic proverbial tradition to a remarkable extent.

In this expression, the **worm** does not refer to a literal biological creature but functions as a *kināya* for an individual who harms his own family, proves unworthy, or becomes the source of internal corruption. The image of **the worm emerging from the wood itself** conveys the idea that harm originates not from external enemies but from within one's own family or close social circle. Although the literal meaning remains entirely possible, the speaker's intended meaning concerns internal betrayal and familial harm. Accordingly, the expression represents a typical example of *kināya* as defined in Classical Arabic rhetoric.

This usage corresponds closely to the Classical Arabic proverb الدُّودُ مِنَ الْعُودِ, preserving both its rhetorical function and semantic implications. The only differences lie in pronunciation and the dialect-specific use of the possessive suffix, while the structure and communicative purpose of the *kināya* remain unchanged. This example therefore illustrates the structural and semantic continuity between the Mahalmi Dialect and the Classical Arabic rhetorical tradition, demonstrating that dialectal variation is largely confined to phonological and morphological features rather than to the underlying rhetorical mechanism.

**Example 2:**

Classical Arabic Equivalent

تَسَخَّرَ الْبَصْلَةُ مِنَ الثُّومِ

Mahalmi Dialect Example

البصلة تتمسخر على الثومة

The dialectal expression البصلة تتمسخر على الثومة corresponds to the Classical Arabic form تَسَخَّرَ الْبَصْلَةُ مِنَ الثُّومِ. In both expressions, **the onion** and **the garlic** function as symbolic representations of two individuals who share comparable flaws or shortcomings. No substantial semantic or rhetorical difference exists between the dialectal and Classical Arabic forms. The distinction lies primarily in verbal choice: the dialect employs the compound verb تتمسخر على ("to make fun of"), whereas Classical Arabic expresses the same meaning through the verb سَخَّرَ مِنْ ("to mock"). Thus, the variation concerns syntax and lexical selection rather than meaning.

Although **the onion** and **the garlic** retain their literal meanings, the intended message is that a person who possesses faults of his or her own criticizes the shortcomings of others. Since the literal interpretation remains possible while another intended meaning is conveyed indirectly, the expression constitutes a clear example of *kināya* according to the principles of Classical Arabic rhetoric.

The fact that both onions and garlic possess their own strong and distinctive odours symbolically suggests that the critic and the person being criticised share the same defect. Rather than attacking an individual directly, the expression conveys social criticism through two familiar elements drawn from everyday life. Similar *kināya* expressions based on animals, plants, and ordinary objects are also common in Classical Arabic, where they serve to criticize moral and social

behaviour indirectly. Consequently, the Mahalmi expression corresponds closely to the Classical Arabic tradition in both rhetorical function and semantic content. The only observable differences concern dialect-specific verbal usage and syntactic structure, demonstrating that the Mahalmi Dialect has preserved the classical tradition of *kināya* as a living component of its oral culture.

### ***Kināya* Related to Family and Lineage**

*Kināya* also occupies an important place in expressions concerning family relationships and lineage in the Mahalmi Dialect. The qualities of children, young people, and the elderly are frequently conveyed through indirect expression rather than explicit description, reflecting the community's preference for figurative and culturally embedded forms of communication.

#### **Example 3:**

Classical Arabic Equivalent

الذِّكُّ الْقَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ

Mahalmi Dialect Example

الذِّكُّ الْفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ

The dialectal expression *الذِّكُّ الْفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ* has not been identified as a widely attested classical Arabic proverb in exactly the same wording. Nevertheless, the expression conveys the idea that exceptional ability and natural talent reveal themselves from an early age. In this respect, it parallels the well-established concept in Classical Arabic culture that a person's innate qualities become evident during childhood. Accordingly, the relationship between the dialectal expression and Classical Arabic lies not in a direct textual continuity but rather in the preservation of a shared cultural concept.

In this proverb, **the eloquent rooster** does not refer to an actual animal but functions as a *kināya* for a person endowed with exceptional intelligence, remarkable eloquence, or innate talent. The image of a rooster crowing immediately after hatching symbolically conveys the idea that outstanding abilities become apparent even in early childhood. Although the literal meaning remains possible, the intended meaning concerns the early manifestation of exceptional personal qualities. For this reason, the expression may appropriately be regarded as an instance of *kināya* within the framework of Classical Arabic rhetoric.

Although no conclusive evidence has been found that this proverb exists in exactly the same wording within the corpus of Classical Arabic proverbial literature, its use of animal imagery to represent precocious ability closely parallels the traditions of *kināya* and *tamthīl* (representational analogy) in Classical Arabic rhetoric. The expression therefore illustrates how the Mahalmi Dialect preserves the conceptual foundations of the classical rhetorical tradition while expressing them through its own distinctive oral forms.

#### **Example 4:**

Classical Arabic Equivalent

يَغَارُ مِنِّْي الْجُهَالُ

Mahalmi Dialect Example

الْجُهَالُ مِنِّْي تَغَارُ

The dialectal expression *يَغَارُ مِنِّْي الْجُهَالُ* corresponds to the Classical Arabic form *يَغَارُ مِنِّْي الْجُهَالُ*. In both expressions, the noun *الْجُهَالُ* derives from the same root (ج ه ل) and literally denotes "the ignorant." In the Mahalmi Dialect, however, the semantic range of the word has broadened considerably. Rather than referring exclusively to individuals lacking knowledge, it is frequently used to describe those who are young, inexperienced, or insufficiently mature. Consequently, the principal difference between the dialect and Classical Arabic lies not in the lexical meaning of the word itself but in the expansion of its semantic scope. Within the dialect, **ignorance** is understood primarily in terms of inexperience and immaturity rather than a lack of knowledge.

In this expression, the word "**the ignorant**" functions as a *kināya* referring not to people who are literally uneducated but to individuals who are young, inexperienced, or have not yet reached full maturity. Although the literal interpretation remains possible, the intended meaning concerns those who lack the wisdom and experience associated with adulthood. In this way, age and maturity are conveyed indirectly without being explicitly stated.

This usage corresponds functionally to the concept of *kināya* found in Classical Arabic rhetoric. However, in the Mahalmi Dialect the semantic range of الجَهْل has expanded to encompass not only ignorance but also youthfulness and limited life experience. This development demonstrates semantic extension at the lexical level while preserving the underlying rhetorical structure of *kināya*. Consequently, the expression simultaneously reflects the continuity of the Classical Arabic rhetorical tradition and the dialect's own semantic development, illustrating how inherited rhetorical patterns remain productive within the evolving linguistic environment of the Mahalmi community.

### ***Kināya* Based on Physical Characteristics**

In the Mahalmi Dialect, physical characteristics are likewise expressed indirectly through *kināya* rather than by means of explicit description. Such expressions play a particularly important role in the formation of family nicknames and social identification, reflecting the community's preference for indirect reference to distinctive personal features.

#### **Example 5:**

Family Nickname: Zirko

The family name **Zirko** functions as a *kināya* referring to the family's distinctive blue eye colour. Although the physical characteristic is never mentioned explicitly, the nickname itself evokes this feature and preserves it within the collective memory of the community. In this way, a visible physical attribute is transformed into a lasting marker of family identity through indirect expression.

#### **Example 6:**

Family Nickname: Pozzo

Similarly, the family name **Pozzo** functions as a *kināya* referring to the family's prominent nose. In this context, the expression serves not only a descriptive purpose but also a distinguishing one, enabling the family to be identified through a characteristic physical feature. Such examples clearly demonstrate that *kināya* plays a significant role in the construction of social identity, where physical traits become conventionalized as linguistic markers of families and communities rather than remaining merely descriptive references.

| <b>Family Nickname</b> | <b>Implied Meaning (<i>Kināya</i>)</b>                   |
|------------------------|----------------------------------------------------------|
| <b>Zirko</b>           | Refers indirectly to the family's distinctive blue eyes. |
| <b>Pozzo</b>           | Refers indirectly to the family's prominent nose.        |

### ***Kināya* Based on Situations and Human Behaviour**

*Kināya* is also widely employed in the Mahalmi Dialect to express patterns of human behaviour and emotional states through indirect expression.

#### **Example 7:**

Classical Arabic Equivalent

أَنْتَ قَرِيبَةٌ مِنِّي، وَلَكِنَّ يَدَكَ لَا تَصِلُ إِلَى يَدِي

Mahalmi Dialect Example

قَرِيبَةٌ مَوْ بَعِيدَةٌ عَلَيَّ بِسَ إِيدِكَ مَوْ تَصِلُ لِإِيْدِي

The dialectal expression *قريبة مو بعيدة علي بس إيدك مو تصل لإيدي* corresponds to the Classical Arabic form *أنت قريبة مني، ولكن يدك لا تصل إلى يدي*. In both expressions, the contrast between physical proximity and emotional distance is preserved. The dialectal negative particle *مو* corresponds to *لا* in Classical Arabic, while *إيد* represents the dialectal phonological realization of the Classical Arabic word *يد* ("hand"). Apart from these phonological and syntactic differences, no substantial semantic or rhetorical distinction exists. The expression therefore preserves the conceptual structure of Classical Arabic while reflecting dialect-specific phonetic and syntactic characteristics.

In this expression, **the inability of one hand to reach another** does not denote the absence of literal physical contact but functions as a *kināya* for the lack of affection, concern, support, or emotional closeness between two individuals. Although the literal meaning remains possible, the intended meaning concerns the persistence of emotional distance despite apparent physical proximity. The image of hands that cannot meet, even when the individuals themselves are close to one another, indirectly conveys the absence of love, solidarity, and genuine human connection.

This usage corresponds closely to the symbolic use of **the hand** in Classical Arabic, where it frequently represents assistance, intimacy, friendship, and support. In the Mahalimi Dialect, however, the same symbolic meaning is expressed through a concise and highly effective conversational form. Consequently, *kināya* functions as a powerful rhetorical device through which emotional relationships and psychological distance are communicated by means of a familiar symbolic image. This example demonstrates that the dialectal use of *kināya* closely follows the principles of Classical Arabic rhetoric, with the observable differences being confined primarily to phonological and syntactic features.

#### Example 8:

Classical Arabic Equivalent

دَخَلْتُ دَارِي لِتَهْدِمِي سَكِينَتِي، أَعْلَمُ ذَلِكَ

Mahalimi Dialect Example

دخلت لداري تهديني أعرف

The dialectal expression *دخلت لداري تهديني أعرف* may be rendered in Classical Arabic as *دخلت دار لي لتهدمني سكينتي، أعلم ذلك*. The lexical items *دار* ("house") and *دخل* ("to enter") preserve the same meanings in both language varieties. However, the dialectal verb *تهديني* acquires the figurative sense of **"you are destroying me"** or **"you are shattering my peace,"** whereas Classical Arabic generally expresses this meaning more explicitly through phrases such as *تهدمين سكينتي* ("you are destroying my tranquility") or *تهدمين حياتي* ("you are destroying my life"). Consequently, the principal difference lies not in meaning but in the manner in which the metaphor is realized. The dialect favours a brief and condensed expression, whereas Classical Arabic tends to make the implied meaning more explicit.

In this expression, **the house** (*dār*) does not refer merely to a physical building but functions as a *kināya* representing one's safe space, family life, inner world, and emotional security. Likewise, the verb **"to destroy"** (*تهديني*) refers not to literal physical destruction but to the collapse of psychological balance, domestic harmony, and emotional stability. Although the literal interpretation remains possible, the intended meaning concerns the emotional devastation caused by the behaviour of the addressee.

This usage parallels the symbolic significance of **the house** in Classical Arabic rhetoric, where it frequently represents security, tranquility, and family life. Nevertheless, no evidence has been identified for an established Classical Arabic proverb employing exactly the same wording. The expression should therefore be understood as a local *kināya* developed within the Mahalimi Dialect while drawing upon the symbolic conception of place inherited from the Classical Arabic rhetorical tradition. In this way, spatial imagery becomes a means of expressing psychological and emotional states indirectly, illustrating the continuing rhetorical effectiveness of *kināya* in oral culture.

An examination of the *kināya* examples identified in the Mahalimi Dialect demonstrates that this mode of expression occupies a central role in conveying social norms, moral values, and cultural codes. *Kināya* enables criticism, praise, advice, and social evaluation to be communicated indirectly whenever direct expression would be considered inappropriate. As a result, interpersonal communication becomes more refined, while the potential tensions and conflicts associated with direct speech are largely avoided. The examples analysed show that family relationships, age, experience, moral qualities, physical characteristics, and interpersonal distance are all expressed predominantly through *kināya*.

Comparison with the corresponding expressions in Classical Arabic further demonstrates that the *kināya* constructions found in the Mahalimi Dialect closely correspond to the theoretical principles established in Classical Arabic rhetoric. The expression *دودي من عودي* exhibits a direct structural parallel with the Classical Arabic proverbial tradition, whereas examples such as *البصلة الجاهل مني تغار* and *تتمسخر على الثومة* preserve the same rhetorical principles while displaying dialect-specific semantic extensions and local lexical features. Although *الذيك الفصيح من البيضة يصيح* has not been identified as an established Classical Arabic proverb in identical wording, it reflects the same cultural conception concerning the early manifestation of exceptional ability through a distinctive dialectal expression. Likewise, the expressions *دختلي لداري* and *قريبة مو بعيدة علي بس إيدك مو تصل لإيدي* preserve the symbolic meanings traditionally associated with **the hand** and **the house** in Classical Arabic rhetoric while adapting these symbols into concise, everyday forms of *kināya* suited to oral communication.

These comparisons indicate that the differences observed in the dialect arise not from changes in rhetorical structure but primarily from phonological, morphological, syntactic, and lexical developments characteristic of the spoken language. The essential semantic organization of *kināya*, its indirect mode of expression, and its reliance upon the listener's inferential interpretation remain fully consistent with the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric. Rather than constituting an independent rhetorical system, the Mahalimi Dialect represents a living linguistic variety that preserves and reshapes the inherited rhetorical tradition in accordance with the communicative needs of oral culture.

In conclusion, *kināya* in the Mahalimi Dialect should be regarded not merely as an aesthetic rhetorical device but as one of the principal linguistic mechanisms through which collective memory, moral values, and cultural identity are transmitted across generations. The structural and semantic parallels identified between the dialectal expressions and their Classical Arabic counterparts clearly demonstrate the historical continuity of the Mahalimi Dialect with the Classical Arabic rhetorical tradition. The differences that do occur are attributable primarily to dialect-specific phonological, morphological, and usage-based features and do not alter the fundamental rhetorical structure of *kināya*. Accordingly, *kināya* constitutes one of the most significant *Bayān* devices defining the rhetorical character of the Mahalimi Dialect and providing compelling evidence for the continuity of Classical Arabic rhetoric within the domain of oral culture.

### Comparative Evaluation of the *Bayān* Devices in the Mahalimi Dialect and Classical Arabic

The examples of *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya* examined in this study have not only been classified within the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric but have also been systematically compared with their Classical Arabic counterparts in order to reveal the structural and semantic relationship between the Mahalimi Dialect and Classical Arabic. The comparative analysis demonstrates that the *Bayān* devices employed in the Mahalimi Dialect correspond to a considerable extent with the principles established in the classical rhetorical tradition. The observed differences arise primarily from dialect-specific phonological, morphological, syntactic, and lexical characteristics rather than from any fundamental divergence in rhetorical structure.

### Comparative Evaluation of *Tashbîh*

An examination of the *tashbîh* examples reveals that the essential components of simile—the *mushabbah*, *mushabbah bih*, and *wajh al-shabah*—retain the structural principles established in Classical Arabic rhetoric. For example, in the proverb لِجُحْيِ الْجَمَلِ تَيْعَلِي بَاب دَارُو, the **camel** symbolizes heavy burdens and major responsibilities, just as it does in Classical Arabic. When compared with its Classical Arabic counterpart, مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ فَلْيُعَلِّ بِبَابِهَا, no significant differences are observed in either meaning or rhetorical structure. The only variations occur at the level of dialect-specific verbal inflection and phonological realization. Likewise, in the expression كَمَا عَصُوصُ الْكَلْبِ, the fundamental elements of the simile are preserved, with the differences again being limited to phonetic features.

At the same time, the *tashbîh* expressions found in the Mahalimi Dialect differ from the extended and multilayered similes characteristic of Classical Arabic poetry. Rather than employing elaborate literary descriptions, the dialect favours concise, direct, and context-dependent expressions suited to the communicative needs of everyday speech. This adaptation does not diminish the rhetorical effectiveness of *tashbîh*; on the contrary, it increases its communicative efficiency by making it more immediate, accessible, and appropriate to the dynamics of oral interaction.

### Comparative Evaluation of *Isti'āra*

The examples of *isti'āra* likewise demonstrate a close correspondence with the theoretical framework established in Classical Arabic rhetoric. In the expressions رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ and شَقَلْتَنِي بَيْتِي نَار, **fire** is employed metaphorically, just as in Classical Arabic, to symbolize suffering, discord, emotional distress, and psychological devastation rather than its literal meaning. Similarly, in the expression سَرَقْتَنِي الْفَرَحَ مِنْي, the abstract concept of **happiness** is conceptualized as a tangible object capable of being stolen. In all of these examples, the *mushabbah* is omitted, while the *mushabbah bih* is explicitly expressed, thereby preserving the structure of *isti'āra taṣrīḥiyya* as defined in Classical Arabic rhetoric.

By contrast, the expressions قَبَّقَ عَلَيَّ and تَذَغِي illustrate the dialect's tendency to employ onomatopoeic verbs derived from animal sounds in a metaphorical sense. In Classical Arabic, the same semantic field is more commonly expressed through verbs such as صَاح ("to shout"), تَنَوَّح ("to lament"), or زَار ("to roar"). The difference observed here does not concern the underlying structure of the metaphor itself but rather the dialect's greater reliance on sound-symbolic vocabulary. Accordingly, while preserving the fundamental principles of Classical Arabic rhetoric, the Mahalimi Dialect adapts metaphorical expression to the communicative conventions and expressive needs of oral culture.

### Comparative Evaluation of *Kināya*

The *kināya* examples examined in this study reveal an even more pronounced cultural continuity between the Mahalimi Dialect and Classical Arabic. The expression دودي من عودي corresponds directly to the Classical Arabic proverbial tradition and reflects the shared cultural notion that harm or corruption may arise from within one's own family or immediate social circle. By contrast, the expression صَبَحَ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصْبَحُ has not been identified in the corpus of Classical Arabic proverbs in exactly the same wording. Nevertheless, it conveys the same cultural idea that exceptional ability becomes evident from an early age and therefore exhibits clear semantic parallels with the broader conceptual tradition of Classical Arabic culture.

Similarly, the expression الْبَصْلَةُ تَتَمَسَخَرُ عَلَى الثُّومَةِ conveys the criticism of a flawed person who ridicules the shortcomings of others, while الْجَهْلُ مَتَّى تَغَار employs *kināya* to refer to youthfulness and lack of experience rather than literal ignorance. In قَرِيبَةٌ مَوْ بَعِيدَةٌ عَلَيَّ بِسْ إِيْدِكْ مَوْ تَصِلْ لِإِيْدِي, emotional distance is expressed despite physical proximity, whereas لَدَارِي تَهْدِينِي أَعْرِفْ uses the symbolic image of the house to represent domestic peace, emotional security, and family stability. Although the symbols employed in these expressions occupy similar semantic fields in Classical Arabic

rhetoric, the Mahalimi Dialect adapts them into shorter, more concise, and highly functional expressions suited to the natural context of everyday spoken communication.

### Linguistic Continuity and Change

A comprehensive evaluation of all the examples demonstrates that the differences between the Mahalimi Dialect and Classical Arabic occur primarily at four linguistic levels: phonological change (e.g., ذ → ث), morphological variation (particularly in verbal patterns), dialect-specific syntactic constructions, and semantic extension in certain lexical items. Despite these differences, the fundamental mechanisms of the *Bayān* devices—their modes of meaning construction and their communicative functions—remain essentially unchanged. In other words, the transformation affects the linguistic forms through which rhetorical expression is conveyed rather than the underlying principles of Arabic rhetoric itself.

These findings indicate that the *Bayān* devices found in the Mahalimi Dialect do not constitute an independent rhetorical system separate from Classical Arabic. Rather, they represent living manifestations of the Classical Arabic rhetorical heritage, reproduced, adapted, and preserved within the communicative environment of oral culture.

### Overall Evaluation

Overall, this comparative analysis demonstrates that the examples of *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya* employed in the Mahalimi Dialect correspond closely to the theoretical principles of Classical Arabic rhetoric. The differences identified throughout the analysis do not alter the essential rhetorical structure of these *Bayān* devices but instead arise primarily from phonological, morphological, and syntactic characteristics specific to the dialect. At the same time, the mechanisms of meaning construction, symbolic representation, and communicative function remain fundamentally intact.

These findings suggest that Arabic dialects should not be regarded as corrupted or deficient forms of Classical Arabic. Rather, they should be understood as living linguistic varieties that preserve the Classical Arabic rhetorical tradition while adapting it to the communicative requirements of oral culture and diverse social contexts.

### Conclusion

This study has examined the *Bayān* devices employed in the Mahalimi Dialect, a spoken Arabic dialect that lacks an established written literary tradition, within the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric. The examples of *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya* preserved in the oral tradition were analysed comparatively alongside their Classical Arabic counterparts. The findings demonstrate that, despite functioning primarily as a language of everyday communication, the Mahalimi Dialect preserves a remarkably rich rhetorical structure and continues to maintain many of the essential features of the Classical Arabic *Bayān* tradition within its oral culture.

The comparative analysis of *tashbīh* reveals that the similes employed in the dialect correspond closely to the structural principles of Classical Arabic rhetoric. In particular, the proverb *الجمل يعلّي باب دارو* employs the **camel** as a symbol of heavy responsibility and great burden, just as it does in Classical Arabic. Likewise, in the remaining examples, the essential components of *tashbīh*—the *mushabbah*, *mushabbah bih*, and *wajh al-shabah*—are consistently preserved, while the observed differences are largely attributable to dialect-specific pronunciation and verbal morphology. At the same time, the study shows that similes in the Mahalimi Dialect are generally shorter and more direct than the elaborate descriptions characteristic of Classical Arabic poetry, reflecting the communicative demands of everyday oral interaction.

The examples of *isti'āra* likewise display a high degree of correspondence with Classical Arabic rhetoric. In expressions such as *رَمَيْتَنِي بِالنَّارِ* and *شَعَلْتَنِي بَيْتِي نَار*, **fire** symbolizes emotional pain, discord, and psychological destruction rather than literal combustion, as it does in Classical Arabic.

Similarly, the expression *سَرَقَتِي الْفَرْحَ مِنِّي*, which conceptualizes happiness as a tangible object capable of being stolen, reflects the classical rhetorical tradition of expressing abstract concepts through concrete imagery. By contrast, examples such as *قِي تَذْغِي* and *قِي قَبْقَبْ عَلِي* demonstrate the dialect's preference for onomatopoeic verbs derived from animal sounds, whereas Classical Arabic generally conveys the same meanings through verbs such as *صاح*, *تنوح*, and *زار*. These differences concern lexical choice and expressive style rather than the underlying rhetorical structure of *isti'āra*.

Among the three *Bayān* devices examined, *kināya* most clearly reflects the social and cultural dimensions of the dialect. While the expression *دودي من عودي* corresponds directly to the Classical Arabic proverbial tradition, no established Classical Arabic proverb has been identified with exactly the same wording as *الذيك الفصيح من البيضة يصيح*. Nevertheless, the latter reflects the same cultural conception that exceptional ability becomes apparent from an early age. Expressions such as *دخلتني لداري تهديني أعرف*, *قريبة مو بعيدة علي بس إيدك مو تصل لإيدي*, *الجهال مني تغار*, *البصلة تتمسخر علي الثومة* demonstrate how family relationships, age, social status, and interpersonal relations are conveyed through indirect rather than explicit expression. These examples indicate that *kināya* functions not merely as an aesthetic rhetorical device but also as an effective means of transmitting social values and cultural norms within oral culture.

Overall, the findings indicate that the differences between the Mahalimi Dialect and Classical Arabic are primarily phonological, morphological, syntactic, and lexical in nature. The fundamental mechanisms through which the *Bayān* devices generate meaning, employ symbolism, and achieve rhetorical effect remain largely unchanged. Consequently, the Mahalimi Dialect should not be regarded as a corrupted or deficient form of Classical Arabic, but rather as a living linguistic variety that preserves and adapts the Classical Arabic rhetorical heritage to the communicative conditions of oral culture. The study therefore demonstrates that Arabic dialects constitute important fields for rhetorical investigation and that the application of Classical Arabic rhetorical theory to spoken dialects provides valuable insights into the continuity, development, and functional adaptability of the Arabic linguistic tradition.

The comparison with Classical Arabic demonstrates that, in the vast majority of the examples examined, the underlying rhetorical structure has been preserved, while the observed differences occur primarily at the phonological, morphological, syntactic, and, in some cases, semantic levels. For instance, the shift from *تذ* to *تذغ* in the verb *تذغ* represents a phonological development; the use of *شعل* instead of *أشعل* reflects a morphological variation; and the use of *الجهال* to denote "young and inexperienced individuals" rather than simply "the ignorant" illustrates semantic extension. Despite these linguistic differences, no substantial change has been observed in either the mechanisms through which *tashbīh*, *isti'āra*, and *kināya* generate meaning or in their communicative functions.

These findings indicate that the Mahalimi Dialect has not developed an independent rhetorical system detached from Classical Arabic. Rather, it preserves and perpetuates the Classical Arabic rhetorical heritage by adapting it to the communicative conditions of oral culture. The differences observed in the dialect concern not the essence of Arabic rhetoric itself but the linguistic structures through which rhetorical expression is realized. Accordingly, the Mahalimi Dialect may be regarded as a living and functional continuation of Classical Arabic rhetoric within spoken language.

In conclusion, this study demonstrates that restricting research on Arabic rhetoric exclusively to Classical Arabic leaves a significant gap in the field. The case of the Mahalimi Dialect illustrates that Arabic dialects can likewise be examined within the theoretical framework of Classical Arabic rhetoric and that such investigations can provide valuable contributions to both Arabic dialectology and rhetorical studies. Future research applying the same methodological approach to other Arabic dialects spoken in Türkiye and throughout the Mesopotamian region would contribute to a more comprehensive understanding of the continuity of rhetorical traditions across

---

Arabic dialects. Furthermore, investigating the manifestations of the sciences of *Ma'ānī* and *Badī'* in Arabic dialects would enable a more comprehensive evaluation of the rhetorical characteristics of spoken Arabic and further illuminate the relationship between the classical rhetorical tradition and its contemporary oral expressions.



www.turkishstudies.net/language

**Turkish Studies - Language and Literature**

eISSN: 2667-5641



ANKARA SCIENCE  
UNIVERSITY

## **Mahalmi Lehçesinde Beyân Sanatları: Sözlü Kültür Bağlamında Belâgî Bir İnceleme**

### **Giriş**

Arap dili, tarihsel süreç boyunca gerek yapısal özellikleri gerekse anlam üretme kapasitesi bakımından zengin bir dil olarak değerlendirilmiştir. Bu zenginliğin en belirgin yansımalarından biri, edebî ve hitabî metinlerde yoğun biçimde kullanılan belâgat sanatlarıdır. Klasik Arap dili belâgat geleneği, özellikle Kur'an-ı Kerim, hadis metinleri ve fasih Arapça ile kaleme alınmış edebî ürünler üzerinden şekillenmiş; bu metinler belâgat çalışmalarının temel referans kaynaklarını oluşturmuştur (Atik, 1982, ss. 11–15; Nasıf, 2012, ss. 9–12).

Belâgat ilmi, klasik kaynaklarda me'ânî, beyân ve bedî' olmak üzere üç ana dala ayrılmıştır. Bu tasnif, sözün anlamla olan ilişkisini, bağlam içindeki işlevini ve estetik boyutunu açıklamayı amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Cürcânî (ö. 471/1078), 1992, ss. 33–36; Kazvîni (ö. 739/1338), ts., ss. 101–105). Bu çerçevede beyan ilmi; teşbîh, istiâre ve kinâye gibi anlam aktarıma dayalı anlatım biçimlerini konu edinmekte ve dilin açıklık, etkililik ve tasvir gücünü incelemektedir.

Ancak klasik belâgat çalışmalarının büyük ölçüde yazılı ve fasih metinlerle sınırlı kalması, sözlü dil alanlarının ve lehçelerin estetik boyutlarının uzun süre ihmal edilmesine yol açmıştır. Arap lehçeleri, çoğu zaman fasih Arapçanın bozulmuş veya eksik biçimleri olarak değerlendirilmiş; bu yaklaşım lehçelerin dilsel ve belâgî potansiyelinin araştırma konusu hâline gelmesini engellemiştir (Acat, 2018, ss. 27–31). Oysa lehçeler, tarihsel ve toplumsal şartlar içerisinde gelişmiş, ana dil ile sürekli etkileşim hâlinde bulunan canlı dil alanlarıdır.

Lehçelerdeki sözlü anlatım biçimleri, özellikle atasözleri, türküler ve gündelik konuşma kalıpları aracılığıyla, yoğun bir mecâz, teşbîh ve kinâye kullanımı sergilemektedir. Bu durum, belâgat ilminin yalnızca yazılı edebî metinlerle sınırlı olmadığını; aksine sözlü kültür ürünlerinde de işlevsel ve sistematik biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir (Câhiz(ö. 255/869), akt. Cürcânî(ö. 471/1078-79), 1992, s. 41).

Bu çalışma, sözlü bir Arap lehçesi olan Mahalmi lehçesini merkeze alarak, lehçede kullanılan beyân sanatlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Mezopotamya coğrafyasına yayılmış olan ve günümüzde Türkiye sınırları içerisinde özellikle Tur Abdin bölgesinde konuşulan Mahalmi lehçesi, yazılı bir geleneğe sahip olmamasına rağmen güçlü bir sözlü kültürü muhafaza etmiştir (Afram Barsom, 2018). Bu lehçede kullanılan anlatım biçimleri, klasik Arap belâgat teorisiyle karşılaştırıldığında dikkat çekici benzerlikler ve süreklilikler arz etmektedir.

Klasik belâgat kuramcılarının beyân ilmi kapsamında tanımladığı teşbîh, istiâre ve kinâye türlerinin, Mahalmi lehçesinin sözlü mirasında işlevsel biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, lehçelerin fasih Arapçadan kopuk yapılar değil; ana dilin estetik ve anlamsal imkânlarını farklı bağlamlarda yaşatan doğal uzantılar olduğunu ortaya koymaktadır (Cürcânî(ö. 471/1078-79), 1992, ss. 44–47).

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Mahalî lehçesinde kullanılan beyân sanatlarını tespit etmek, bu unsurları klasik Arap belâgat teorisi çerçevesinde sınıflandırmak ve fasih Arapçadaki karşılıklarıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Çalışma, lehçelerin belâgat açısından ihmal edilmiş bir alan olduğunu ve sözlü kültür ürünlerinin retorik değerinin sistematik biçimde ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Bu yönüyle makale, Arap lehçeleri ile belâgat ilmi arasındaki ilişkiyi sözlü kültür ekseninde ele alarak hem lehçebilim hem de belâgat çalışmaları açısından yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

### Literatür Değerlendirmesi ve Çalışmanın Özgünlüğü

Arap belâgatine dair çalışmalar, klasik dönemden itibaren büyük ölçüde fasih Arapça ile kaleme alınmış yazılı metinler üzerine yoğunlaşmıştır. Kur'an-ı Kerim, hadis literatürü ve klasik şiir metinleri, belâgat ilminin kuramsal çerçevesinin oluşmasında temel referans alanlarını oluşturmuştur. Abdülkâhir el-Cürcânî'nin *Delâ'ilü'l-İ'câz* ve *Esrârü'l-Belâğa* adlı eserleri ile Hatîb el-Kazvî'nin *el-Îzâh* ve *Telhîs* geleneği, özellikle beyân ilminin tanım ve tasnifinde belirleyici olmuştur (Cürcânî(ö. 471/1078-79), 1992, ss. 29–48; Kazvî, ts., ss. 97–121).

Modern dönemde kaleme alınan belâgat çalışmaları da büyük ölçüde bu klasik çerçeveyi sürdürmüş; Kur'an belâgati, şiirde teşbîh ve istiâre, ya da belirli sûrelerdeki beyân unsurları gibi konular ön plana çıkmıştır (Auni Kehil, 2013, ss. 15–22; Hasene, 2007, ss. 33–41). Bu çalışmalar, belâgat ilminin teorik derinliğini artırmakla birlikte, sözlü dil alanlarını ve lehçeleri araştırma kapsamı dışında bırakmıştır.

Arap lehçeleri üzerine yapılan çalışmalar ise daha çok fonetik, morfolojik ve söz varlığı odaklıdır. Türkiye'de konuşulan Arap lehçelerine dair araştırmalar, özellikle lehçelerin sınıflandırılması, ses özellikleri ve komşu dillerle etkileşimi üzerinde yoğunlaşmaktadır (Acat, 2018, ss. 19–44). Bu çalışmalar, lehçelerin dilbilimsel açıdan belgelenmesi bakımından önemli olmakla birlikte, lehçelerdeki edebî ve belâgî unsurları merkeze alan incelemeler sınırlı sayıdadır.

Mahalî lehçesi özelinde yapılan çalışmalar ise daha da sınırlıdır. Mevcut literatürde Mahalî topluluğunun tarihî kökenleri, yaşadıkları coğrafya ve kültürel yapıları ele alınmakta; dilisel incelemeler ise çoğunlukla lehçenin fonetik özellikleri ve kelime hazinesiyle sınırlı kalmaktadır (Afram Barsom, 2018). Lehçenin sözlü kültüründe yer alan anlatım biçimlerinin, özellikle belâgat ilmi çerçevesinde sistematik olarak ele alındığı müstakil bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

Bu noktada dikkat çeken temel eksiklik, Arap Belâgat teorisinin lehçelere uygulanabilirliğinin yeterince test edilmemiş olmasıdır. Klasik Belâgat kaynaklarında tanımlanan Teşbîh, İstiâre ve Kinâye gibi Beyân unsurlarının sözlü lehçelerde ne ölçüde varlığını sürdürdüğü ve hangi bağlamlarda işlev kazandığı konusu literatürde büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Oysa sözlü kültür ürünleri, özellikle atasözleri, deyimler ve gündelik konuşmalar, anlam yoğunluğu ve ifade gücü bakımından Belâgat sanatlarının yaşayan örneklerini barındırmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan veriler, araştırmacının ana dili olan Mahalî Arapçasına ilişkin uzun yıllara dayanan doğal dil gözlemleri ve sözlü aktarımlar yoluyla derlediği örneklerin yanı sıra, Midyat şehir merkezi ile çevre köylerde yaşayan Arap topluluklarının doğal konuşmalarını yansıtan dijital sözlü dil kayıtlarıyla desteklenmiştir. Bu kapsamda, "Morfoloji ve Sentaks Açısından Midyat Arapçası" adlı YouTube kanalında yer alan doğal konuşma kayıtlarından yararlanılmıştır. Söz konusu kayıtlar, lehçeye özgü fonetik, morfolojik ve söz varlığı özelliklerinin doğal kullanım bağlamlarını gözlemlemek; çalışmada incelenen Beyân sanatlarının sözlü iletişim içindeki işlevlerini değerlendirmek ve lehçe örneklerini fasih Arapçayla karşılaştırırken bağlamsal verilerden yararlanmak amacıyla yardımcı veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Böylece araştırma, yalnızca araştırmacının bireysel gözlemlerine değil, Midyat ve çevresindeki Arap toplumunun doğal konuşmalarını yansıtan çok kaynaklı bir veri setine dayandırılmıştır.

Bu çalışma, söz konusu literatür boşluğunu doldurmayı hedeflemektedir. Mahalmi lehçesinin sözlü mirasında yer alan Beyân unsurlarını klasik Arap Belâgat teorisi çerçevesinde ele alarak, lehçelerin Belâgat açısından tali veya ikincil yapılar olmadığı; aksine klasik Arapçanın estetik ve retorik imkânlarını sözlü kültür içinde sürdüren canlı dil alanları olduğu ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, lehçelerdeki Belâgat unsurlarını sistematik biçimde sınıflandırmakta ve bunları fasih Arapçadaki karşılıklarıyla karşılaştırarak aralarındaki yapısal ve anlamsal sürekliliği ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu yönüyle makale, hem Arap lehçeleri üzerine yapılan dilbilimsel çalışmalara Belâgat merkezli yeni bir bakış açısı sunmakta hem de Belâgat ilminin uygulama alanını sözlü kültür ürünlerini de kapsayacak biçimde genişletmeyi hedeflemektedir.

### **Mahalmiler ve Mahalmi Lehçesi**

Mahalmiler, tarihsel olarak Mezopotamya havzasında yaşamış Arap topluluklarından biri olup kökenleri erken dönem Arap kabilelerine dayandırılmaktadır. Tarihî kaynaklarda Mahalmilerin, özellikle Benî Rebîa ve Şeybân kollarıyla ilişkilendirildiği; bu kabilelerin Arap Yarımadası'ndan kuzeye doğru gerçekleştirdikleri göçler sonucunda Anadolu'nun güneydoğusunda yerleşik hâle geldikleri belirtilmektedir (el-Hamevî(ö. 629/1231), 1995, c. 7, ss. 112–114; el-A'îlî, 2010, ss. 33–38).

Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan Tur Abdin bölgesi, tarih boyunca farklı etnik ve dinî toplulukların bir arada yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Arapların bölgeye yerleşmesiyle birlikte, özellikle Midyat ve çevresi Mahalmilerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim alanları hâline gelmiştir. Bölgenin Süryânî Ortodoks geleneğiyle güçlü bağları, Mahalmilerin sosyal ve kültürel yapısının şekillenmesinde belirleyici olmuş; bu durum dilsel etkileşimi de beraberinde getirmiştir (Afram Barsom, 2018).

Mahalmi lehçesi, Arapçanın kuzey Mezopotamya lehçeleri içerisinde değerlendirilen, sözlü aktarım yoluyla varlığını sürdüren bir dil alanıdır. Lehçenin yazılı bir standart geliştirmemiş olması, onun tarihsel süreçte büyük ölçüde sözlü kültür unsurları aracılığıyla korunmasına yol açmıştır. Atasözleri, türküler, anlatılar ve gündelik konuşma kalıpları, lehçenin temel taşıyıcılarıdır. Bu durum, lehçenin doğal kullanım bağlamlarında şekillenen belâgî unsurlar bakımından zengin bir malzeme sunmasını sağlamaktadır (Acat, 2018, ss. 55–59).

Fonetik açıdan Mahalmi lehçesi, bazı Arap lehçelerinde zamanla zayıflayan diş ve gırtlak ünsüzlerini büyük ölçüde muhafaza etmesiyle dikkat çekmektedir. ذ، ث، ق gibi seslerin korunması, lehçenin fasih Arapçayla olan tarihsel bağını açık biçimde yansıtmaktadır. Bununla birlikte bölgedeki dillerle temas sonucu, Arapçada bulunmayan bazı seslerin (گ، چ، پ، ژ) lehçeye ödünçleme yoluyla girdiği ve özellikle vurgu ve kalınlaştırma işleviyle kullanıldığı görülmektedir (Acat, 2018, ss. 61–64).

Dilsel etkileşim yalnızca ses düzeyiyle sınırlı kalmamış; söz varlığı ve anlatım biçimlerinde de kendini göstermiştir. Süryânice başta olmak üzere çevre dillerle kurulan temas, lehçenin kelime hazinesine ve mecâz repertuvarına yansımıştır. Ancak bu etkileşim, lehçenin Arapça kimliğini ortadan kaldırmamış; aksine ana dil ile lehçe arasındaki dinamik ilişkinin canlı bir örneğini ortaya koymuştur.

Mahalmi topluluğu içerisinde fesahat ve düzgün ifade, toplumsal değerler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle sözlü anlatım bağlamlarında, hikâye anlatımı, darbimesel kullanımı ve mecazlı ifade biçimleri büyük önem taşımaktadır. Yaşlı kuşaklar tarafından aktarılan anlatılar, yalnızca tarihsel ve kültürel bilgiyi değil; aynı zamanda lehçenin estetik ve belâgî yapısını da sonraki kuşaklara taşımaktadır. Bu bağlamda Mahalmi lehçesi, sözlü kültür içerisinde belâgat sanatlarının doğal ve işlevsel biçimde kullanıldığı canlı bir dil alanı sunmaktadır.

Bu özellikleriyle Mahalî lehçesi, yalnızca lehçebilimsel açıdan değil; belâgat ilmi açısından da dikkate değer bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Lehçenin sözlü mirasında yer alan anlatım biçimlerinin klasik Arap belâgat teorisiyle karşılaştırmalı olarak ele alınması, ana dil ile lehçe arasındaki estetik sürekliliğin daha açık biçimde ortaya konulmasına imkân tanımaktadır.

### **Belâgat ve Beyân İlmi**

Belâgat ilmi, Arap dilinde sözün anlamla olan ilişkisini, bağlam içerisindeki işlevini ve muhatap üzerindeki etkisini inceleyen disiplin olarak tanımlanmaktadır. Klasik belâgat anlayışında bu ilim; me‘ânî, beyân ve bedî‘ olmak üzere üç ana dala ayrılmakta ve bu dallar, sözün hem yapısal hem de estetik boyutlarını açıklamayı amaçlamaktadır. (Atik, 1982, ss. 13–17; Nasıf, 2012, ss. 21–24).

Bu tasnif içerisinde beyân ilmi, anlamın açıklık kazanması ve zihinde tasvir edilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Beyân, bir anlamın farklı anlatım yolları aracılığıyla açık ve etkili biçimde ifade edilmesini konu edinir. Klasik kaynaklarda beyân, “anlamın çeşitli yollarla açıklığa kavuşturulması” şeklinde tanımlanmış; bu açıklığın çoğu zaman mecâz, teşbîh ve kinâye gibi dolaylı anlatım biçimleriyle sağlandığı vurgulanmıştır (Cürcânî (ö. 471/1078-79), 1992, ss. 34–36).

Beyân ilminin temel alt dalları teşbîh, istiâre ve kinâyedir. Teşbîh, iki unsur arasında ortak bir özellik üzerinden benzerlik kurulmasına dayanırken; istiâre, bu benzerliğin unsurlarından birinin hafifedilmesiyle daha yoğun ve kapalı bir anlatım oluşturur. Kinâye ise bir anlamın doğrudan değil, dolaylı ve örtük biçimde ifade edilmesini esas alır. Bu anlatım biçimleri, yalnızca estetik süsleme unsurları olarak değil; anlamı derinleştiren ve bağlamı güçlendiren temel dil araçları olarak değerlendirilmiştir (Kazvî (ö. 739/1338), ts., ss. 103–110).

Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79), beyân ilmini söz ile anlam arasındaki ilişkinin merkezine yerleştirerek, belâgatın yalnızca kelime seçiminden ibaret olmadığını; anlamın zihinde kurulma biçimiyle doğrudan bağlantılı olduğunu savunmuştur. Ona göre teşbîh ve istiâre gibi anlatım biçimleri, dilin süs unsurları değil; anlamın inşasında belirleyici rol oynayan yapısal unsurlardır (Cürcânî (ö. 471/1078-79), 1992, ss. 41–44). Bu yaklaşım, beyân ilmini statik bir tasnif alanı olmaktan çıkarak, dilin işleyişine dair dinamik bir analiz alanına dönüştürmüştür.

Klasik belâgat kaynaklarında beyân ilminin uygulama alanı çoğunlukla Kur’an metni ve şiirle sınırlandırılmıştır. Bunun temel nedeni, bu metinlerin fasih Arapçanın en yetkin örnekleri olarak kabul edilmesidir. Ancak beyân sanatlarının işlevi, yalnızca yazılı ve yüksek edebî metinlerle sınırlı değildir. Gündelik dilde, özellikle sözlü anlatım bağlamlarında da teşbîh, istiâre ve kinâye gibi anlatım biçimlerinin yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir.

Bu noktada sözlü lehçeler, beyân ilminin uygulama alanını genişleten önemli bir dilsel zemin sunmaktadır. Lehçelerde kullanılan anlatım biçimleri, çoğu zaman bağlamdan güç alan, doğrudan deneyime dayalı ve işlevsel nitelikler taşımaktadır. Bu durum, beyân sanatlarının kuramsal tanımlarının, sözlü dil verileri üzerinden yeniden değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma, beyân ilmini yalnızca klasik metinlerle sınırlı bir kuramsal alan olarak değil; sözlü kültür ürünlerinde de işlevsel biçimde varlığını sürdüren canlı bir anlatım sistemi olarak ele almaktadır. Mahalî lehçesinde tespit edilen beyân unsurlarının klasik belâgat kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi, beyân ilminin lehçelere uygulanabilirliğini test etmeyi ve bu ilmin kapsamını genişletmeyi amaçlamaktadır.

### **Mahalî Lehçesinde Beyân Sanatları**

#### **Mahalî Lehçesinde Teşbîh**

Teşbîh, beyân ilminin en temel anlatım biçimlerinden biri olup iki unsur arasında ortak bir nitelik üzerinden benzerlik kurulmasına dayanır. Klasik belâgat kaynaklarında teşbîh; müşebbeh,

müşebbehün bih, vechü's-şebbeh ve edât olmak üzere dört unsurdan oluşan bir yapı olarak tanımlanmıştır (Kazvîni (ö. 739/1338), ts., ss. 103–104). Bu unsurların tamamının her teşbîhte açık biçimde yer alması zorunlu değildir. Nitekim Arap edebî geleneğinde, özellikle belîğ teşbîh ve örtük teşbîh türlerinde bazı unsurların hazfedildiği görülmektedir.

Mahalmi lehçesinde kullanılan teşbîh örnekleri incelendiğinde, klasik belâgat teorisinde tanımlanan bu yapıların büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Bununla birlikte lehçedeki teşbîhler, yazılı edebî metinlerdeki karmaşık yapılardan ziyade, gündelik deneyime dayalı, somut ve bağlama bağlı anlatım biçimleri sunmaktadır. Bu durum, teşbîhin lehçede işlevsel bir anlatım aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Mahalmi lehçesinde en yaygın kullanılan teşbîh edatları (كما) ve (مثل) olup, bunlar fasih Arapçada kullanılmasına rağmen, “ك” edatının işlevini de karşılamaktadır. Ayrıca bazı durumlarda teşbîh edatının tamamen hazfedildiği, benzerliğin bağlam yoluyla kurulduğu örtük teşbîh örneklerine de rastlanmaktadır.

Aşağıda, Mahalmi lehçesinden seçilen teşbîh örnekleri, belâgat unsurları dikkate alınarak analiz edilmektedir.

#### Örnek1:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

أَعْوَجَّ كَغُصَّصِ الْكَلْبِ

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

إِعْوَجَّ كَمَا عَصِصُ الْكَلْبِ

Bu ifadede “eğrilik” vasfı merkezdedir. Müşebbeh, bağlamdan anlaşılan kişidir; müşebbehün bih ise “köpeğin kuyruğu”dur. Teşbîh edatı (كما) açık biçimde kullanılmıştır. Köpeğin kuyruğunun doğası gereği düzeltilemeyen bir eğrilığe sahip olması, hatasında ısrar eden veya huyundan vazgeçmeyen kişiyle ilişkilendirilmiştir. Bu kullanım, klasik Arap atasözlerinde de benzer biçimde karşımıza çıkmaktadır. Tek fark ise, teşbîh edatıdır. Söz konusu teşbîh hem somut hem de zihinde kolayca canlandırılabilen bir benzetme sunarak anlatımın etkisini artırmaktadır.

#### Örnek2:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

الدَّيْنُ أَلَمٌ لِلْعَيْنِ

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

الدَّيْنُ وَجَعٌ لِلْعَيْنِ

Bu ifadede teşbîh edatı açıkça kullanılmamakla birlikte, borç ile göz ağrısı arasında kurulan benzerlik örtük bir teşbîh niteliği taşımaktadır. Borcun kişiyi sürekli rahatsız eden, huzur kaçıran bir durum olduğu vurgulanmaktadır. Göz ağrısının günlük yaşamı doğrudan etkilemesi gibi, borcun da bireyin psikolojik ve sosyal durumunu olumsuz etkilediği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu örnek, fasih Arapçada ufak bir semantik farklılıkla aynı tarzda kullanılmakta olup, edatsız teşbîhin lehçede yaygın biçimde kullanıldığını göstermektedir.

#### Örnek3:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

تَمَرِّينَ مَرُورَ الْغَرِيبِ

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

يَمَرِّقِينَ مَرَقَاتِ غَرِيبٍ

Bu ifadede “yabancı gibi geçip gitmek” benzetmesi yapılmaktadır. Müşebbeh, muhatap olan kişidir; müşebbehün bih ise “yabancı”dır. Teşbîh edatı açıkça zikredilmemiş, ancak benzerlik bağlamdan anlaşılmaktadır. Fasih Arapçadaki karşılığı ise, semantik farklılığa rağmen aynı kalıp ve

tarzı korumaktadır. Yabancınn geçiciliği ve aidiyetsizliği, muhatabın ilgisizliği veya vefasızlığıyla ilişkilendirilmiştir. Bu tür teşbîhler, sosyal ilişkilerde duygusal mesafeyi ifade etmek için lehçede sıkça kullanılmaktadır.

#### Örnek4:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

الشَّيْبُ هَيْبَةً لِلرَّجَالِ

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

الشَّيْبَةُ هَيْبَةُ لِلرَّجَالِ

Bu örnekte saçın ağarması ile vakar arasında dolaylı bir teşbîh kurulmaktadır. Her ne kadar ifade kinâye unsuru da taşısa da yaşlılık ve saygınlık arasında kurulan ilişki teşbîhsel bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Müşebbeh “saçın ağarması”, müşebbehün bih ise “heybet ve vakar” kavramıdır. Bu tür teşbîhler, toplumsal değer yargılarını yansıtan anlatım biçimleri olarak öne çıkar ve fasih Arapçayla aynı kalıp ve tarzda karşımıza çıkmaktadır.

#### Örnek5:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ فَلْيُعَلِّ بِأَبَاهَا

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

لِيَحْوِي الْجَمَلَ تِيْعَلِي بَاب دَارُو

Bu atasözünde deve (الجمال) ağır yükü, büyük sorumlulukları ve üstlenilmesi güç görevleri temsil eden bir teşbîh unsuru olarak kullanılmaktadır. Deveyi evine sokan kişinin kapısını yükseltmek zorunda kalması, büyük bir sorumluluğu üstlenen kimsenin hayatını ve şartlarını da bu sorumluluğa uygun biçimde düzenlemesi gerektiği düşüncesini ifade etmektedir. Lehçe ifadesi (لِيَحْوِي الْجَمَلَ تِيْعَلِي بَاب دَارُو), fasih Arapçada (مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ فَلْيُعَلِّ بِأَبَاهَا) şeklinde ifade edilebilir. Her iki kullanımda da anlam ve teşbîh unsurları tamamen korunmaktadır. Farklılık, esas itibarıyla dilin fonetik ve morfolojik düzeyindedir. Lehçedeki (تِيْعَلِي) fiili, fasih Arapçadaki (فَلْيُعَلِّ) emir yapısının lehçeye özgü ses ve çekim özellikleriyle kullanılmış biçimdir. Benzer şekilde (دَارُو), fasih Arapçadaki (دَارَهُ) karşılığında lehçeye özgü zamir kullanımını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu örnekte teşbîhin yapısı ve işlevi fasih Arapçayla tamamen örtüşmekte; farklılık yalnızca telaffuz ve biçimbilimsel özelliklerde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Mahalmi lehçesinin klasik Arap belâgatındaki teşbîh geleneğini korurken, onu lehçenin fonetik ve morfolojik özellikleriyle sözlü kültür içinde yaşattığını göstermektedir.

Bu örnekler, Mahalmi lehçesinde teşbîhin yalnızca estetik bir süsleme unsuru olarak değil, anlamı yoğunlaştıran ve mesajı pekiştiren temel bir anlatım aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Lehçedeki teşbîhler, çoğunlukla gündelik yaşamdan, hayvanlardan ve somut deneyimlerden beslenmektedir. Bu durum, sözlü kültürün doğasına uygun bir anlatım biçimi sunmaktadır.

Klasik Arap belâgat teorisiyle karşılaştırıldığında, Mahalmi lehçesindeki teşbîhlerin yapısal olarak büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Ancak lehçede kullanılan teşbîhler, edebî metinlerdeki uzun ve karmaşık benzetmelerden ziyade, kısa, çarpıcı ve bağlama dayalı ifadelerden oluşmaktadır. Bu özellik, sözlü anlatımın hızına ve doğrudanlığına uygun bir belâgî yapı ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak teşbîh sanatı, Mahalmi lehçesinde hem dilsel sürekliliği hem de kültürel belleği yansıtan önemli bir beyân unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teşbîhler, lehçenin fasih Arapçayla olan tarihsel bağını koruduğunu ve klasik belâgat unsurlarını sözlü bağlamda işlevsel biçimde yaşattığını göstermektedir.

### Mahalimi Lehçesinde İstiâre

İstiâre, beyan ilminin anlam yoğunluğu bakımından en güçlü anlatım biçimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Klasik belâgat literatüründe istiâre, teşbîhe dayalı olmakla birlikte teşbîhin unsurlarından birinin hazfedilmesiyle oluşan daha kapalı ve yoğun bir anlatım biçimi şeklinde tanımlanmıştır. Abdülkâhir el-Cürcânî'ye göre istiâre, dilin yalnızca süs unsurlarından biri değil; anlamın zihinde inşa edilme biçimini doğrudan etkileyen temel bir anlatım aracıdır (Cürcânî (ö. 471/1078), 1992, ss. 39–41).

İstiârede benzetme unsurlarından biri açıkça zikredilmez; anlam, bağlam ve çağrışım yoluyla tamamlanır. Bu yönüyle istiâre, muhatabın zihinsel katılımını zorunlu kılan bir anlatım biçimi sunar. Sözlü dil alanlarında istiâre, çoğu zaman kısa, çarpıcı ve deneyime dayalı imgeler üzerinden kurulmakta; bu durum anlatımın hem etkisini hem de kalıcılığını artırmaktadır.

Mahalimi lehçesinde tespit edilen istiâre örnekleri, büyük ölçüde gündelik yaşamdan, doğadan ve hayvan dünyasından beslenmektedir. Bu durum, lehçenin sözlü kültür temelli yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle insan davranışlarının hayvanlara özgü nitelikler üzerinden ifade edilmesi, lehçede yaygın bir istiâre biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

#### Örnek1:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

لَمْ تَنْوُحْ؟

##### Mahalimi Lehçesi Örneği

فِي تَدْعِي

(فِي تَدْعِي) ifadesinde yer alan (تَدْعِي) fiili, koyunun çıkardığı meleme sesini ifade eden Arapça (ثَغَا) kökünden türemiştir. Mahalimi lehçesinde ise bu fiil, gerçek anlamından uzaklaşarak bir kimsenin ince, tiz ve rahatsız edici bir sesle ağlamasını, sızlanmasını veya bağırmasını ifade eden mecâzî bir kullanım kazanmıştır. Bu bağlamda aynı anlam, fasih Arapçada (لَمْ تَنْوُحْ؟) ("Niçin feryat ediyorsun?" veya "Niçin ağıt yakıyorsun?") şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla lehçe ile fasih Arapça arasında anlam bakımından büyük ölçüde bir paralellik bulunmakla birlikte, anlatım biçiminde farklılık görülmektedir. Mahalimi lehçesi, insanın sesini koyunun meleme sesiyle özdeşleştirerek hayvan sesine dayalı somut bir imge üzerinden aktarırken, fasih Arapça aynı durumu (نَاحَ) fiiliyle doğrudan ifade etmektedir. Bu nedenle lehçede istiâre daha belirgin ve canlı bir şekilde korunmuş, fasih Arapçada ise aynı anlam daha doğrudan bir fiille karşılanmıştır. Burada insan sesi, hayvan sesiyle özdeşleştirilmiş; müşebbeh (insan) hazfedilip müşebbehün bih'e ait fiil kullanılarak istiâre-i tasrihiyye meydana getirilmiştir. Böylece sesin niteliği doğrudan tanımlanmak yerine güçlü bir çağrışım yoluyla muhatabın zihninde canlandırılmakta ve anlatımın duygusal etkisi artırılmaktadır.

#### Örnek2:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

رَأَرَ عَلَيَّ

##### Mahalimi Lehçesi Örneği

قَبَقَبَ عَلَيَّ

Lehçedeki (قَبَقَبَ) fiili, güçlü ve sert bir hayvan sesini taklit eden yansımali (onomatopoetik) bir fiildir. Mahalimi lehçesinde bu fiil, Ali'nin öfke veya şiddet içeren yüksek sesli bağırışını ifade etmek için mecâzî olarak kullanılmaktadır. Fasih Arapçada aynı anlam genellikle (صَاحَ) (yüksek sesle bağırarak) veya daha güçlü bir anlatım tercih edildiğinde (رَأَرَ) (kükremek) fiilleriyle karşılanır. Dolayısıyla iki kullanım arasında anlam bakımından bir farklılık bulunmamakta; lehçede ses taklidine dayalı bir fiil tercih edilirken, fasih Arapçada bu anlamı karşılayan yerleşik fiiller kullanılmaktadır.

Bu kullanım isti'âre-i tasrîhiyye örneğidir. Çünkü Ali'nin bağırsığı, güçlü bir hayvanın çıkardığı sesle özdeşleştirilmiştir. İnsana ait bir eylem, hayvan sesini ifade eden bir fiille aktarılmış; böylece Ali'nin öfkesi ve sesinin şiddeti daha canlı ve etkileyici biçimde tasvir edilmiştir. Bu kullanım, sözlü anlatımda duygusal yoğunluğu artıran ve muhatabın zihninde güçlü bir işitsel imge oluşturan tipik bir istiâre örneğidir.

### Örnek3:

#### Fasih Arapçada Karşılığı

أَشْعَلْتُ بَيْتِي نَارًا

#### Mahalmi Lehçesi Örneği

شَعَلْتِي بَيْتِي نَار

Bu ifadede yer alan "ateş", gerçek anlamda fiziksel bir yangını değil; aile huzurunun bozulmasını, derin üzüntüyü, içsel acıyı ve yıkımı temsil etmektedir. Müşebbeh olan bu soyut durum açıkça zikredilmemiş, onun yerine müşebbehün bih olan "ateş" doğrudan kullanılarak isti'âre-i tasrîhiyye meydana getirilmiştir. Mahalmi lehçesindeki (شَعَلْتِي بَيْتِي نَار) ifadesi, fasih Arapçada (أَشْعَلْتُ بَيْتِي نَارًا) veya (أَضْرَمْتُ النَّارَ فِي بَيْتِي) şeklinde ifade edilebilir. Her iki kullanımda da "ateş", gerçek anlamından uzaklaştırılarak fitne, acı, huzursuzluk ve yıkımın sembolü olarak kullanılmaktadır. Bu bakımdan lehçe ile fasih Arapça arasında anlam ve belâgat açısından belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Farklılık, yalnızca lehçede (شَعَلَ) fiilinin kullanılması, fasih Arapçada ise aynı anlamın çoğunlukla (أَشْعَلَ) veya (أَضْرَمَ) fiilleriyle ifade edilmesinden kaynaklanan morfolojik düzeydedir. Bu örnek, klasik Arap şiirinde ve Kur'an dilinde görülen ateş metaforunun Mahalmi lehçesinde de aynı belâgî işlevini koruduğunu göstermektedir (Nasıf, 2012, ss. 67–69).

### Örnek4:

#### Fasih Arapçada Karşılığı

سَرَفْتُ فَرْجِي

#### Mahalmi Lehçesi Örneği

سَرَقْتِي الْفَرْحَ مِنِّي

Lehçedeki (سَرَقْتِي الْفَرْحَ مِنِّي) ifadesi, fasih Arapçadaki (سَرَفْتُ فَرْجِي) veya (سَلَبْتُ فَرْجِي) ifadeleriyle aynı anlamı karşılamaktadır. Her iki kullanımda da "sevinç" soyut bir duygu olmasına rağmen, çalınabilen somut bir nesne gibi tasavvur edilmiştir. Lehçe ile fasih Arapça arasında anlam ve belâgat bakımından belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Farklılık yalnızca lehçeye özgü söz dizimi ve zamir kullanımında görülmektedir. Lehçede (الْفَرْحَ مِنِّي) yapısı tercih edilirken, fasih Arapçada aynı anlam daha çok izâfet yapısıyla (فَرْحِي) şeklinde ifade edilmektedir.

Bu ifadede "sevinci çalmak" fiili, gerçek anlamda maddi bir hırsızlığı değil; kişinin mutluluğunun ve iç huzurunun elinden alınmasını ifade etmektedir. Sevinç, somut bir nesne gibi tasavvur edilerek isti'âre-i tasrîhiyye oluşturulmuştur. Burada müşebbeh olan "mutluluğun kaybolması" açıkça zikredilmemiş, onun yerine müşebbehün bih olan "çalınabilen bir eşya"ya ait fiil (سَرَقَ) kullanılmıştır. Böylece soyut bir duygu, somut bir eylem üzerinden zihinde canlandırılarak anlatımın etkisi güçlendirilmiştir. Bu tür istiâreler, klasik Arap edebiyatında ve fasih Arapçada da yaygın biçimde görülmekte olup, Mahalmi lehçesinde aynı belâgî işlevi koruyarak özellikle duygusal ilişkileri ifade eden söylemlerde canlılığını sürdürmektedir. Bu durum, lehçenin klasik Arap belâgatındaki istiâre geleneğiyle yapısal ve anlamsal sürekliliğini ortaya koymaktadır.

### Örnek5:

#### Fasih Arapçada Karşılığı

رَمَيْتُنِي بِالنَّارِ

#### Mahalmi Lehçesi Örneği

رَمَيْتُنِي بِالنَّارِ

Lehçedeki (رَمَيْتِنِي بِالنَّارِ) ifadesi, fasih Arapçadaki (رَمَيْتِنِي بِالنَّارِ) ifadesiyle hem yapı hem de anlam bakımından büyük ölçüde örtüşmektedir. Fiil (رمى) ve (النار) kelimesi her iki dil düzeyinde de aynı anlam alanını korumaktadır. Lehçede yalnızca telaffuz ve ses özelliklerinden kaynaklanan fonetik farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle örnekte lehçe ile fasih Arapça arasında semantik veya belâgat bakımından belirgin bir farklılık bulunmamakta, ifade klasik Arapçadaki mecâz anlayışını büyük ölçüde muhafaza etmektedir.

Bu ifadede ateş, gerçek anlamda yakıcı bir unsur olarak değil; kişinin ruhunda meydana gelen derin acıyı, incinmeyi ve yıkıcı etkileri temsil eden mecâzî bir unsur olarak kullanılmaktadır. Muhatabın sözleri veya davranışları, insanı ateşe atmak kadar ağır ve yıpratıcı bir etki meydana getirmiştir. Burada müşebbeh olan ruhsal acı ve yıkım açıkça zikredilmemiş, onun yerine müşebbehün bih olan ateş kullanılarak isti'âre-i tasrihiye oluşturulmuştur. Ateşin yakıcılığı ile psikolojik acı arasında kurulan bu ilişki, soyut bir duygunun somut ve güçlü bir imge aracılığıyla ifade edilmesini sağlamaktadır.

Bu tür istiâreler, klasik Arap edebiyatında ve fasih Arapçada da yaygın olarak görülmektedir. Ateş, çoğu zaman yalnızca fiziksel yanmayı değil; öfke, acı, fitne, azap ve derin üzüntüyü temsil eden güçlü bir sembol olarak kullanılmaktadır. Mahalmi lehçesindeki bu kullanım da aynı belâgî geleneği sürdürmekte; lehçe ile fasih Arapça arasında anlam ve işlev bakımından sürekliliği ortaya koymaktadır. Böylece sözlü anlatımda duygusal travma, kısa fakat etkileyici bir istiâre aracılığıyla muhatabın zihninde canlı bir biçimde canlandırılmaktadır.

Bu ifadede ateş, yok edici bir güç olarak kullanılmış; muhatabın davranışlarının kişiyi ruhsal açıdan yıpratmış vurgulanmıştır. Ateşin yakıcılığı ile psikolojik acı arasında kurulan ilişki, istiâre yoluyla ifade edilmiştir. Bu tür kullanımlar, sözlü anlatımda duygusal travmayı kısa ve çarpıcı biçimde aktarma işlevi görmektedir.

Mahalmi lehçesinde tespit edilen istiâre örnekleri incelendiğinde, bu anlatım biçiminin çoğunlukla soyut kavramları somut imgeler aracılığıyla ifade ettiği görülmektedir. Duygular, kişiler arası ilişkiler ve toplumsal durumlar; ateş, hayvan sesi ve hırsızlık gibi günlük yaşamdan seçilen somut unsurlar üzerinden aktarılmaktadır. Böylece soyut anlamların muhatabın zihninde daha güçlü ve canlı biçimde canlandırılması sağlanmaktadır. Bu yönüyle istiâre, sözlü kültürde yalnızca estetik bir anlatım aracı değil, aynı zamanda iletişimi güçlendiren işlevsel bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneklerin fasih Arapçadaki karşılıklarıyla yapılan karşılaştırmalar, Mahalmi lehçesindeki istiârelerin klasik Arap belâgatında tanımlanan kuramsal çerçeveye büyük ölçüde örtüştüğünü göstermektedir. İncelenen örneklerin bazılarında (سَرَقْتِي الْفَرَحَ مَنِ، رَمَيْتِنِي بِالنَّارِ، شَعَلْتِي بَيْتِي نَارَ) lehçe ile fasih Arapça arasında anlam ve belâgat bakımından belirgin bir farklılık bulunmamakta, yalnızca lehçeye özgü fonetik ve morfolojik özellikler görülmektedir. Buna karşılık (فِي تَذْغِي) ve (قَبْقَبَ عَلِي) gibi örneklerde, istiârenin temel yapısı korunmakla birlikte, lehçede hayvan seslerine dayalı yansımaları ve daha canlı anlatım biçimleri tercih edilmiş; fasih Arapçada ise aynı anlam alanı (تَوْحٌ، صَاح) veya (زَارٌ) gibi farklı fiillerle ifade edilmiştir. Bu durum, lehçede görülen değişimin belâgat yapısını değil, daha çok anlatım biçimini ve söz varlığını etkilediğini göstermektedir.

Klasik Arap şiiri ve belâgat geleneğinde istiâreler çoğu zaman uzun, çok katmanlı ve edebî bağlam içerisinde kurulurken, Mahalmi lehçesinde aynı anlatım biçimleri kısa, yoğun ve bağlama bağlı ifadeler hâlinde kullanılmaktadır. Bu durum, belâgatın sözlü kültürün iletişim ihtiyaçlarına uygun olarak işlevsel bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla lehçede görülen yapı, klasik belâgatten kopuşu değil; sözlü anlatımın doğasına uygun bir sadeleşme ve işlevsel yoğunlaşmayı ifade etmektedir.

Sonuç olarak Mahalmi lehçesinde istiâre, yalnızca iletişimsel bir unsur değil; klasik Arap belâgatındaki mecaz anlayışını sözlü kültür içinde yaşatan temel beyan unsurlarından biridir. Lehçe

örnekleriyle fasih Arapça arasında kurulan yapısal ve anlamsal paralellikler, Mahalmlî lehçesinin klasik Arapça ile olan tarihî ve belâğî sürekliliğini ortaya koymakta; görülen farklılıkların ise büyük ölçüde fonetik, morfolojik ve sözlü kullanım özelliklerinden kaynaklandığını göstermektedir.

### **Mahalmlî Lehçesinde Kinâye**

Kinâye, beyân ilminin dolaylı anlatıma dayanan en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Klasik belâgat literatüründe kinaye, bir lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen anlamın bu lafzın işaret ettiği başka bir mana olması şeklinde tanımlanmıştır (Cürcânî, 1992, ss. 58–60; Kazvîni, ts., ss. 118–121). Bu yönüyle kinâye, mecâz ve istiâreden ayrılmakta; anlamın doğrudan değil, zihinsel çıkarım yoluyla kavranmasını esas almaktadır. Böylece muhatap, lafzın görünen anlamından hareketle kastedilen örtük anlama ulaşmaktadır.

Kinâyede asıl anlam açık biçimde dile getirilmez; muhatapın bağlam, kültürel birikim ve ortak bilgi alanından hareketle çıkarım yapması beklenir. Bu özellik, kinâyeyi özellikle sözlü kültür ortamlarında güçlü ve etkili bir anlatım aracı hâline getirmektedir. Zira sözlü iletişimde kinâye, hem anlatım inceliği sağlamakta hem de eleştiri, övgü, uyarı ve toplumsal değerlerin doğrudan çatışmaya yol açmadan aktarılmasına imkân vermektedir.

Mahalmlî lehçesinde kinaye, sözlü kültürün en yaygın ve işlevsel anlatım biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Lehçede kullanılan kinâyeler; bireylerin ahlaki niteliklerini, sosyal statülerini, yaş ve aile ilişkilerini, fiziksel özelliklerini ve davranış biçimlerini dolaylı anlatımlarla ifade etmektedir. Bu yönüyle kinâye, yalnızca estetik bir söz sanatı değil; aynı zamanda toplumun ortak değerlerini, kültürel hafızasını ve sosyal ilişkilerini kuşaktan kuşağa aktaran önemli bir dilsel mekanizma niteliği taşımaktadır.

Bu bölümde incelenen örnekler, fasih Arapçadaki kinâye anlayışıyla karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Böylece Mahalmlî lehçesinde kullanılan kinayelerin klasik Arap belâgatında tanımlanan kuramsal çerçeveye ne ölçüde örtüştüğü, hangi yönlerden süreklilik gösterdiği ve lehçeye özgü fonetik, morfolojik veya söz varlığına ilişkin farklılıkların anlatım biçimini nasıl etkilediği ortaya konulacaktır. Bu karşılaştırma, lehçedeki kinâye kullanımının klasik Arap belâgat geleneğinin bir devamı mı yoksa sözlü kültürün etkisiyle gelişmiş yerel bir anlatım biçimi mi olduğunu değerlendirmeye de imkân sağlayacaktır.

### **Sosyal ve Ahlaki Kinâyeler**

Mahalmlî toplumunda bireylerin ahlaki nitelikleri, çoğu zaman doğrudan sıfatlarla değil; kinâyeli ifadelerle dile getirilmektedir. Bu tür kullanımlar, özellikle eleştiri ve yergi bağlamlarında tercih edilmektedir.

#### **Örnek1:**

#### **Fasih Arapçada Karşılığı**

دُودِي مِنْ عُودِي

#### **Mahalmlî Lehçesi Örneği**

دودي مِنْ عُودي

Lehçedeki (دودي مِنْ عُودي) ifadesi, fasih Arapçadaki (الدُّودُ مِنَ الْعُودِ) atasözüyle hem yapı hem de anlam bakımından büyük ölçüde örtüşmektedir. Her iki ifadede de (دود) (kurtçuk) ve (عود) (ağaç, odun) kelimeleri aynı anlam alanını korumaktadır. Lehçede birinci tekil mutekellim eki (-ي) kullanılarak ifade kişiselleştirilmiş (dûdî min 'ûdî), fasih Arapçada ise genel hüküm bildiren isim cümlesi tercih edilmiştir. Bunun dışında anlam veya belâgat bakımından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum, Mahalmlî lehçesinin klasik Arap atasözü geleneğini büyük ölçüde muhafaza ettiğini göstermektedir.

Bu ifadede "kurtçuk", gerçek anlamda biyolojik bir canlıyı değil; ailesine zarar veren, hayırsız veya kötülüğün kaynağı hâline gelen bireyi temsil eden bir kinâye olarak kullanılmaktadır. "Ağaçtan çıkan kurtçuk" düşüncesiyle kötülüğün dışarıdan değil, bizzat kişinin kendi ailesi veya yakın çevresi içinden gelebileceği vurgulanmaktadır. Burada lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen anlam, aile içinden gelen zarardır. Bu nedenle ifade, klasik belâgatte tanımlanan kinaye örneklerinden biridir.

Bu kullanım, fasih Arapçada yaygın olarak kullanılan (الدُّوْدُ مِنَ الْغُودِ) atasözüyle hem anlam hem de belâgat bakımından örtüşmektedir. Lehçede yalnızca söyleyiş biçimi ve zamir kullanımında farklılık görülmekte; kinâyenin temel yapısı ve ilettiği mesaj korunmaktadır. Bu durum, Mahalmi lehçesindeki kinâye kullanımının klasik Arap belâgat geleneğiyle yapısal ve anlamsal süreklilik gösterdiğini, lehçeye özgü farklılıkların ise esas itibarıyla fonetik ve biçimbilimsel düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır.

### Örnek2:

#### Fasih Arapçada Karşılığı

تَسْخَرُ الْبَصَلَةَ مِنَ الثُّومِ

#### Mahalmi Lehçesi Örneği

البصلة تتمسخر على الثومة

Lehçedeki (البصلة تتمسخر على الثومة) ifadesi, fasih Arapçada (تسخر البصلة من الثوم) şeklinde ifade edilmektedir. Her iki kullanımda da "soğan" ve "sarımsak" kusurları veya eksiklikleri bulunan iki varlığı temsil eden sembolik unsurlar olarak kullanılmıştır. Anlam ve kinaye bakımından lehçe ile fasih Arapça arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Farklılık, lehçede (تتمسخر على) (*alay etmek*) birleşik fiilinin kullanılması, fasih Arapçada ise aynı anlamın (سخر من) fiiliyle ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla değişim, anlamda değil, fiil seçimi ve söz diziminde ortaya çıkmaktadır.

Bu ifadede "soğan" ve "sarımsak" gerçek anlamlarıyla kullanılmakla birlikte, asıl kastedilen anlam kusurlu bir kimsenin kendisi de benzer eksikliklere sahip olduğu hâlde başkasının kusurlarını eleştirmesidir. Dolayısıyla lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl amaç, insan davranışına ilişkin örtük bir mesaj vermektir. Bu yönüyle ifade, klasik belâgatte tanımlanan kinâye örneklerinden biridir.

Soğan ve sarımsağın her ikisinin de kendilerine özgü keskin kokuya sahip olması, eleştiren ile eleştirilen kişinin aynı kusuru paylaştığını ima etmektedir. Böylece doğrudan kişiyi hedef almadan, günlük hayattan seçilen iki somut unsur aracılığıyla toplumsal eleştiri yapılmaktadır. Fasih Arapçada da benzer şekilde hayvanlar, bitkiler ve gündelik nesneler üzerinden kurulan kinâyelerle ahlaki ve sosyal davranışlar dolaylı biçimde eleştirilmektedir. Bu bakımdan Mahalmi lehçesindeki kullanım, klasik Arap belâgatindeki kinâye geleneğiyle işlev ve anlam açısından örtüşmekte; farklılık yalnızca lehçeye özgü fiil kullanımı ve söz diziminde görülmektedir. Bu durum, lehçenin klasik Arap kinâye anlayışını sözlü kültür içinde canlı biçimde koruduğunu göstermektedir.

### Aile ve Soy Bağlı Kinâyeler

Kinaye, Mahalmi lehçesinde aile ilişkileri ve soy bağlarıyla ilgili söylemlerde de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle çocukların, gençlerin ve yaşlıların nitelikleri, dolaylı anlatımlarla ifade edilmektedir.

### Örnek3:

#### Fasih Arapçada Karşılığı

الدَّيْكَ الْفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ

#### Mahalmi Lehçesi Örneği

الدَّيْكَ الْفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ

Lehçedeki (الذِّكُّ الفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ) ifadesi, fasih Arapçada aynı lafızla yer alan yaygın bir klasik atasözü olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte ifade, erken yaşta ortaya çıkan kabiliyet ve üstün yeteneğin küçük yaşlardan itibaren kendini belli edeceği düşüncesini yansıtmaktadır. Bu yönüyle klasik Arap kültüründe görülen "kişinin cevherinin küçük yaşta anlaşılacağı" fikriyle anlam bakımından paralellik göstermektedir. Dolayısıyla burada lafzî bir devamlılıktan ziyade ortak kültürel düşüncenin lehçedeki yansıması söz konusudur.

Bu atasözünde "fasih horoz", biyolojik bir hayvanı değil; üstün zekâyâ, güçlü hitabet yeteneğine veya doğuştan gelen kabiliyete sahip kimseyi temsil eden bir kinâye olarak kullanılmaktadır. Yumurtadan çıkar çıkmaz öten horoz imgesi, kişinin yeteneğinin henüz çocukluk döneminde bile belirginleştiğini anlatmaktadır. Burada hakiki anlam mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen, erken yaşta ortaya çıkan üstün niteliklerdir. Bu nedenle ifade klasik belâgatte tanımlanan kinâye örnekleri arasında değerlendirilebilir.

Bu kullanımın aynı lafızla klasik atasözü kaynaklarında yer aldığına dair güçlü bir delil bulunmamakla birlikte, erken yaşta ortaya çıkan meziyetleri hayvan imgeleri üzerinden anlatması bakımından klasik Arap belâgatındaki kinâye ve temsil geleneğiyle anlam ve işlev açısından paralellik göstermektedir. Böylece Mahalmi lehçesi, klasik belâgatın düşünce dünyasını kendi sözlü kültürü içinde özgün bir ifadeyle yaşatmaktadır.

#### Örnek4:

##### Fasih Arapçada Karşılığı

يَغَارُ مِنِّي الْجُهَّالُ

##### Mahalmi Lehçesi Örneği

الْجُهَّالُ مِنِّي تَغَارُ

Lehçedeki (الْجُهَّالُ مِنِّي تَغَارُ) ifadesi, fasih Arapçada (يَغَارُ مِنِّي الْجُهَّالُ) biçiminde ifade edilmektedir. (الْجُهَّالُ) kelimesi her iki kullanımda da aynı kökten (ج ه ل) türemiş olup sözlük anlamı "cahiller"dir. Ancak Mahalmi lehçesinde bu kelime, her zaman bilgi bakımından eksik kimseleri değil; çoğu zaman yaşça küçük, hayat tecrübesi sınırlı ve olgunlaşmamış bireyleri ifade eden bir anlam genişlemesine uğramıştır. Dolayısıyla lehçe ile fasih Arapça arasındaki temel farklılık, kelimenin sözlük anlamında değil, kullanım alanının genişlemesinde ortaya çıkmaktadır. Lehçede cehalet, bilgisizlikten çok tecrübesizlik ve olgunlaşmamışlık anlamında kullanılmaktadır.

Bu ifadede "cahiller" sözcüğü, hakiki anlamıyla bilgi sahibi olmayan kimseleri değil; yaşça küçük, hayat tecrübesi yeterince gelişmemiş veya henüz olgunlaşmamış bireyleri ifade eden bir Kinâye olarak kullanılmaktadır. Burada lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen anlam, yaş ve tecrübe bakımından olgunlaşmamış kişilerdir. Böylece bireylerin yaş ve olgunluk düzeyi doğrudan belirtilmeden, örtük bir anlatımla ifade edilmektedir.

Bu kullanım, fasih Arapçada görülen Kinâye anlayışıyla işlev bakımından örtüşmektedir. Ancak Mahalmi lehçesinde (الْجُهَّالُ) kelimesinin anlam alanı genişleyerek bilgi eksikliğinin yanı sıra yaş küçüklüğü ve deneyim yetersizliğini de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu durum, lehçede kelimenin semantik gelişim gösterdiğini; buna karşılık Kinâye'nin temel Belâgat yapısının korunduğunu ortaya koymaktadır. Böylece ifade, hem klasik Arap Belâgatındaki Kinâye geleneğinin devamını hem de lehçeye özgü anlam genişlemesini birlikte yansıtmaktadır.

#### Fiziksel Özelliklere Dayalı Kinâyeler

Mahalmi lehçesinde bireylerin fiziksel özellikleri de çoğu zaman doğrudan değil; kinâye yoluyla ifade edilmektedir. Bu tür kinâyeler, özellikle lakaplaştırma sürecinde önemli rol oynamaktadır.

**Örnek5:**

Zirko ailesi

Bu lakap, aile bireylerinin belirgin mavi göz rengine gönderme yapan bir kinâye olarak kullanılmaktadır. Burada doğrudan fiziksel özellik zikredilmemekte; ancak lakap aracılığıyla bu özellik toplumsal hafızada kalıcı hâle getirilmektedir.

**Örnek6:**

Pozzo ailesi

Bu lakap ise büyük burun yapısına gönderme yapmaktadır. Kinâye, burada hem tanımlayıcı hem de ayırt edici bir işlev üstlenmektedir. Bu tür kullanımlar, kinâyenin sosyal kimlik inşasındaki rolünü açık biçimde göstermektedir.

**Durumsal ve Davranışsal Kinâyeler**

Kinâye, Mahalmi lehçesinde bireylerin davranış biçimlerini ve ruh hâllerini ifade etmek için de yaygın biçimde kullanılmaktadır.

**Örnek7:****Fasih Arapçada Karşılığı**

أَنْتَ قَرِيبَةٌ مِنِّي، وَلَكِنَّ يَدَكَ لَا تَصِلُ إِلَى يَدِي

**Mahalmi Lehçesi Örneği**

قَرِيبَةٌ مَوْ بَعِيدَةٌ عَلَيَّ بِسْ إِيدِكَ مَوْ تَصِلُ لِإِيدِي

Lehçedeki (قَرِيبَةٌ مَوْ بَعِيدَةٌ عَلَيَّ بِسْ إِيدِكَ مَوْ تَصِلُ لِإِيدِي) ifadesi, fasih Arapçada (أَنْتَ قَرِيبَةٌ مِنِّي، وَلَكِنَّ يَدَكَ لَا تَصِلُ إِلَى يَدِي) şeklinde ifade edilmektedir. Her iki kullanımda da fiziksel yakınlık ile duygusal uzaklık arasındaki karşıtlık aynı biçimde korunmaktadır. Lehçedeki (مَوْ) olumsuzluk edatı, fasih Arapçadaki (لَا) ile karşılanmakta; (إِيدِي) kelimesi ise fasih Arapçadaki (يَد) kelimesinin lehçedeki fonetik biçimini yansıtmaktadır. Bunun dışında anlam ve anlatım bakımından belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla ifade, klasik Arapçadaki anlam yapısını korurken yalnızca lehçeye özgü fonetik ve söz dizimsel özellikler göstermektedir.

Bu ifadede "elin elime ulaşmaması", gerçek anlamda fiziksel bir temasın gerçekleşmemesini değil; ilgi, sevgi, destek ve samimiyet eksikliğini ifade eden bir Kinâye olarak kullanılmaktadır. Burada lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen, iki kişi arasındaki duygusal mesafenin devam etmesidir. Fiziksel yakınlığın vurgulanmasına rağmen ellerin birbirine ulaşmaması, görünürde yakın olan ilişkilerde bile sevgi, ilgi ve dayanışmanın bulunmayabileceğini dolaylı bir anlatımla ortaya koymaktadır.

Bu kullanım, fasih Arapçada da görülen "el" unsurunun yardım, yakınlık, destek ve dostluğu temsil eden sembolik kullanımlarıyla anlam bakımından paralellik göstermektedir. Ancak Mahalmi lehçesinde bu anlam, günlük konuşma dilinde kısa ve etkileyici bir ifadeyle dile getirilmiştir. Böylece Kinâye, sözlü kültürde hem duygusal ilişkileri hem de kişiler arasındaki psikolojik mesafeyi güçlü bir sembol üzerinden ifade eden işlevsel bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır. Bu durum, Mahalmi lehçesindeki Kinâye kullanımının klasik Arap Belâgatındaki anlayışla büyük ölçüde örtüştüğünü, farklılığın ise esas itibarıyla lehçeye özgü fonetik ve söz dizimsel özelliklerden kaynaklandığını göstermektedir.

**Örnek8:****Fasih Arapçada Karşılığı**

دَخَلْتُ دَارِي لِتَهْدِي سَكِينَتِي، أَعْلَمُ ذَلِكَ

**Mahalmi Lehçesi Örneği**

دَخَلْتِي لِدَارِي تَهْدِينِي أَعْرِفْ

Lehçedeki (دَخَلْتِي لِدَارِي تَهْدِينِي أَعْرِفْ) ifadesi, fasih Arapçada (دَخَلْتُ دَارِي لِتَهْدِي سَكِينَتِي، أَعْلَمُ ذَلِكَ) biçiminde ifade edilebilir. Lehçede kullanılan (دَار) ve (دَخَل) kelimeleri fasih Arapçadaki

karşılıklarıyla aynı anlamı taşımaktadır. Ancak (تَهْدِينِي) ifadesi, lehçede mecazî olarak “beni yıkıyorsun, huzurumu bozuyorsun” anlamını kazanmışken, fasih Arapçada bu anlam daha açık biçimde (تَهْدِمِينَ سَكِينَتِي) veya (تَهْدِمِينَ حَيَاتِي) gibi ifadelerle dile getirilmektedir. Dolayısıyla lehçe ile fasih Arapça arasında temel farklılık anlamda değil, mecazın ifade ediliş biçimindedir. Lehçede kısa ve yoğun bir anlatım tercih edilirken, fasih Arapçada örtük anlam çoğu zaman daha belirgin hâle getirilmektedir.

Bu ifadede “ev” (دَار), gerçek anlamda bir bina değil; bireyin güvenli alanını, aile düzenini, huzurunu ve iç dünyasını temsil eden bir Kinâye olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde “yıkım” (تَهْدِينِي) fiili de fiziksel bir yıkımı değil, kişinin ruhsal dengesinin, aile huzurunun ve güven duygusunun bozulmasını ifade etmektedir. Burada lafzın hakiki anlamı mümkün olmakla birlikte asıl kastedilen, muhatabın davranışlarının bireyin manevî dünyasında meydana getirdiği yıkımdır.

Bu kullanım, klasik Arap Belâgatında ev (دَار) ve bina kavramlarının güven, sükûnet ve aile hayatını temsil eden sembolik kullanımlarıyla anlam bakımından paralellik göstermektedir. Bununla birlikte aynı lafızla kullanılan yerleşik bir klasik atasözü veya kalıp tespit edilememektedir. Dolayısıyla burada söz konusu olan, klasik Belâgat geleneğindeki sembolik mekân anlayışının Mahalmi lehçesinde sözlü kültürün ihtiyaçlarına göre geliştirilmiş yerel bir Kinâye örneğidir. Böylece mekân unsuru üzerinden bireyin psikolojik ve duygusal durumu dolaylı biçimde ifade edilmekte; Kinâye'nin sözlü kültürdeki güçlü anlatım işlevi korunmaktadır.

Mahalmi lehçesinde tespit edilen Kinâye örnekleri incelendiğinde, bu anlatım biçiminin toplumsal normları, ahlaki değerleri ve kültürel kodları aktarmada merkezi bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Kinâye, doğrudan söylenmesi uygun görülmeyen eleştiri, övgü, uyarı ve toplumsal değerlendirmelerin örtülü biçimde ifade edilmesine imkân tanımaktadır. Bu sayede hem kişiler arasındaki iletişim daha incelikli bir hâl almakta hem de doğrudan söylemin yol açabileceği kırılganlık ve çatışmalar büyük ölçüde önlenmektedir. İncelenen örneklerde aile ilişkileri, yaş, tecrübe, ahlaki nitelikler, fiziksel özellikler ve kişiler arası mesafe gibi sosyal olguların büyük ölçüde Kinâye yoluyla dile getirildiği görülmektedir.

Örneklerin fasih Arapçadaki karşılıklarıyla yapılan karşılaştırmalar, Mahalmi lehçesindeki Kinâyelerin tanım ve işlev bakımından klasik Arap Belâgat teorisiyle büyük ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktadır. (دودي من عودي) örneğinde klasik Arap atasözü geleneğiyle doğrudan yapısal benzerlik görülürken, (البصلة تتمسخر على الثومة) ve (الجهال مني تغار) gibi örneklerde ortak Belâgat anlayışı korunmakla birlikte lehçeye özgü anlam genişlemeleri ve yerel söz varlığı dikkat çekmektedir. (الذيك الفصيح من البيضة يصيح) örneğinde ise aynı lafızla yerleşmiş klasik bir atasözü tespit edilememekle birlikte, erken yaşta ortaya çıkan kabiliyeti ifade eden ortak kültürel düşüncenin lehçedeki özgün bir yansıması görülmektedir. Benzer şekilde (قريبة مو بعيدة علي بس ايدك مو تصل لإيدي) ve (دخلتني لداري تهديني أعرف) ifadelerinde de klasik Arap Belâgatında yer alan "el" ve "ev" sembollerinin taşıdığı anlam alanı korunmuş, ancak bu semboller sözlü kültürün ihtiyaçlarına uygun, daha kısa ve günlük kullanıma dayalı Kinâyeler hâline gelmiştir.

Bu karşılaştırmalar, lehçede görülen farklılıkların Belâgat yapısından değil; daha çok fonetik, morfolojik, söz dizimsel ve yerel söz varlığına ilişkin özelliklerden kaynaklandığını göstermektedir. Kinâyelerin temel anlam örgüsü, örtülü anlatım biçimi ve muhatabın zihinsel çıkarımına dayalı yapısı klasik Arap Belâgatındaki kuramsal çerçeveyi büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Dolayısıyla Mahalmi lehçesi, klasik Arapçadan kopmuş yeni bir Belâgat sistemi ortaya koymaktan ziyade, mevcut Belâgat mirasını sözlü kültürün iletişim şartlarına göre yeniden biçimlendiren canlı bir dil alanı görünümünü arz etmektedir.

Sonuç olarak Kinâye, Mahalmi lehçesinde yalnızca estetik bir anlatım aracı değil; aynı zamanda toplumsal hafızayı, ahlaki değerleri ve kültürel kimliği kuşaktan kuşağa aktaran temel dilsel unsurlardan biridir. Lehçe örnekleriyle fasih Arapça arasında kurulan yapısal ve anlamsal paralellikler, Mahalmi lehçesinin klasik Arap Belâgat geleneğiyle olan sürekliliğini açıkça ortaya

koymaktadır. Buna karşılık görülen farklılıklar, esas itibarıyla lehçeye özgü fonetik, morfolojik ve sözlü kullanım özelliklerinden kaynaklanmakta olup, Kinâye'nin temel Belâgat yapısını değiştirmemektedir. Bu yönüyle Kinâye, Mahalimi lehçesinin Belâgat karakterini belirleyen ve klasik Arap Belâgatının sözlü kültürdeki devamlılığını gösteren en önemli Beyân unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir.

### **Mahalimi Lehçesindeki Beyân Sanatlarının Fasih Arapça ile Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi**

Bu çalışmada incelenen Teşbih, İstiâre ve Kinâye örnekleri, yalnızca klasik Arap Belâgat teorisi çerçevesinde sınıflandırılmakla kalmamış; aynı zamanda fasih Arapçadaki karşılıklarıyla karşılaştırılarak lehçe ile ana dil arasındaki yapısal ve anlamsal ilişki ortaya konulmuştur. Yapılan karşılaştırmalar, Mahalimi lehçesinde kullanılan Beyân sanatlarının büyük ölçüde klasik Arap Belâgatında tanımlanan esaslarla örtüştüğünü; farklılıkların ise çoğunlukla fonetik, morfolojik, söz dizimsel ve yerel söz varlığına ilişkin özelliklerden kaynaklandığını göstermektedir.

#### **Teşbih Açısından Değerlendirme**

Teşbih örnekleri incelendiğinde müşebbeh, müşebbehün bih ve vechü's-şebbeh unsurlarının klasik Belâgat kaynaklarında tanımlanan yapıyı koruduğu görülmektedir. Örneğin (لِيَحْوِيَ الْجَمَلَ تَيْعَلِي) atasözünde deve, fasih Arapçada olduğu gibi ağır yük ve büyük sorumluluğun sembolü olarak kullanılmaktadır. Fasih Arapçadaki (فَلْيَعْلَمْ بِأَبْهَاءِ مَنْ أَدْخَلَ الْجَمَلَ دَارَهُ) ifadesiyle karşılaştırıldığında, anlam ve Belâgat yapısında herhangi bir farklılık bulunmamakta; değişim yalnızca lehçeye özgü fiil çekimi ve telaffuz özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde (كَمَا عَصَوْصُ الْكَلْبِ) örneğinde de benzetmenin temel unsurları korunmuş, yalnızca fonetik farklılıklar görülmüştür.

Bununla birlikte lehçedeki Teşbihler, klasik şiirde rastlanan uzun ve çok katmanlı tasvirlerden farklı olarak gündelik konuşmanın ihtiyaçlarına uygun kısa ve doğrudan ifadeler hâline gelmiştir. Bu durum Teşbihin işlevini zayıflatmamış; aksine sözlü iletişimin hızına ve doğallığına uygun biçimde yoğunlaştırmıştır.

#### **İstiâre Açısından Değerlendirme**

İstiâre örnekleri de klasik Arap Belâgatındaki kuramsal çerçeveye büyük ölçüde paralellik göstermektedir. (شَعَلْتِي بَيْتِي نَارَ) ve (رَمَيْتُنِي بِالنَّارِ) ifadelerinde ateş, fasih Arapçada olduğu gibi gerçek anlamından uzaklaştırılarak acı, fitne, huzursuzluk ve ruhsal yıkımın sembolü olarak kullanılmıştır. (سَرَقْتِي الْفَرْحَ مَنِي) örneğinde ise soyut bir duygu olan mutluluk, çalınabilen somut bir nesne şeklinde tasavvur edilmiştir. Bu örneklerin tamamında müşebbeh hafzedilmiş, müşebbehün bih kullanılarak klasik Belâgatta tanımlanan İstiâre-i Taşrihiyye yapısı korunmuştur.

Buna karşılık (فِي تَذْغِي) ve (قَبْقَبٌ عَلِي) örneklerinde lehçe, hayvan seslerinden türetilmiş yansımali fiilleri mecazî anlamda kullanmaktadır. Fasih Arapçada aynı anlam alanı daha çok (صَاحَ), (تَوَحَّجَ) veya (زَارَ) gibi fiillerle karşılanmaktadır. Burada görülen farklılık İstiârenin yapısında değil, lehçenin ses taklidine dayalı söz varlığını daha yoğun biçimde kullanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla lehçe, klasik Belâgatın temel ilkelerini korurken bunları sözlü kültürün ifade biçimine uygun olarak yeniden şekillendirmektedir.

#### **Kinâye Açısından Değerlendirme**

Kinâye örneklerinde lehçe ile fasih Arapça arasındaki kültürel süreklilik daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. (دودي من عودي) örneği, klasik Arap atasözü geleneğiyle doğrudan örtüşmekte ve kötülüğün kişinin kendi çevresinden gelebileceğini ifade eden ortak kültürel anlayışı yansıtmaktadır. Buna karşılık (الذِّكُّ الْفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ) ifadesinin aynı lafızla klasik atasözü kaynaklarında yer aldığı tespit edilememiştir. Ancak erken yaşta ortaya çıkan kabiliyeti anlatması bakımından klasik Arap kültüründeki ortak düşünceyle anlam paralellliği göstermektedir.

Benzer şekilde (البصلة تتمسخر على الثومة) örneğinde kusurlu kişinin başkasının kusurunu eleştirmesi, (قريبة مو بعيدة على يس إيدك مو تصل لإيدي) ifadesinde yaş ve tecrübe eksikliği, (الجهال مني تغار) örneğinde fiziksel yakınlığa rağmen duygusal uzaklık, (دخلتي لداري تهديني أعراف) ifadesinde ise ev üzerinden huzur ve aile düzeni dolaylı biçimde anlatılmaktadır. Bu örneklerde kullanılan semboller, klasik Arap Belâgatında da benzer anlam alanlarına sahip olmakla birlikte, Mahalmi lehçesinde günlük konuşmanın doğal bağlamı içerisinde daha kısa ve işlevsel kalıplar hâlinde kullanılmaktadır.

### Dilsel Süreklilik ve Dönüşüm

Örneklerin tamamı birlikte değerlendirildiğinde lehçe ile fasih Arapça arasındaki farklılıkların dört temel düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. Bunlar; fonetik değişimler (örneğin ث → ذ), morfolojik farklılıklar (fiil kalıplarındaki değişimler), söz dizimindeki lehçeye özgü kullanımlar ve bazı kelimelerde görülen anlam genişlemeleridir. Buna karşılık Beyân sanatlarının temel işleyişi, anlam üretme biçimi ve iletişimsel işlevi korunmuştur. Başka bir ifadeyle değişim, Belâgatın özünde değil; onu taşıyan dilsel yapılarda meydana gelmiştir.

Bu durum, Mahalmi lehçesinde görülen Beyân sanatlarının klasik Arap Belâgatından bağımsız yeni bir sistem oluşturmadığını; aksine klasik Belâgat mirasının sözlü kültürün iletişim şartlarına uygun biçimde yeniden üretilmiş ve yaşatılmış örnekleri olduğunu göstermektedir.

### Genel Değerlendirme

Sonuç olarak bu karşılaştırmalı inceleme, Mahalmi lehçesinde kullanılan Teşbih, İstiâre ve Kinâye örneklerinin klasik Arap Belâgatındaki kuramsal esaslarla büyük ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktadır. İncelenen örneklerde görülen farklılıklar, Belâgat yapısını değiştirecek nitelikte olmayıp fonetik, morfolojik ve söz dizimsel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık Beyân sanatlarının anlam üretme mekanizması, sembolik yapısı ve iletişimsel işlevi korunmuştur. Bu bulgular, lehçelerin fasih Arapçanın bozulmuş biçimleri olarak değil; klasik Arap Belâgat geleneğini sözlü kültür içinde yaşatan ve farklı iletişim ortamlarına uyarlayan canlı dil alanları olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

### Sonuç

Bu çalışmada yazılı bir edebî geleneğe sahip olmayan Mahalmi lehçesinde kullanılan Beyân sanatları, klasik Arap Belâgat teorisi çerçevesinde incelenmiş; sözlü kültürde yaşayan Teşbih, İstiâre ve Kinâye örnekleri fasih Arapçadaki karşılıklarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Yapılan inceleme, Mahalmi lehçesinin gündelik iletişim dili olmasına rağmen zengin bir Belâgat yapısını koruduğunu ve klasik Arap Beyân geleneğinin birçok unsurunu sözlü kültür içinde yaşatmaya devam ettiğini göstermiştir.

Teşbih örneklerinin karşılaştırmalı incelenmesi, lehçede kullanılan benzetmelerin büyük ölçüde klasik Arap Belâgatındaki yapıyla örtüştüğünü ortaya koymuştur. Özellikle (ليحوي الجمّل يعلّي) (باب دارو) örneğinde deve, fasih Arapçada olduğu gibi ağır sorumluluk ve büyük yükün sembolü olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde diğer Teşbih örneklerinde de müşebbeh, müşebbehün bih ve vechü's-şebah unsurları korunmuş; farklılıkların ise çoğunlukla telaffuz ve lehçeye özgü fiil kullanımlarından kaynaklandığı görülmüştür. Bununla birlikte lehçede Teşbihlerin, klasik şiirdeki uzun tasvirlerden farklı olarak daha kısa ve gündelik iletişime uygun biçimde kullanıldığı tespit edilmiştir.

İstiâre örnekleri de klasik Arap Belâgatıyla önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. (شعلّتي) ifadelerinde ateş, fasih Arapçada olduğu gibi fiziksel bir unsurdan çok acı, huzursuzluk ve yıkımın sembolü olarak kullanılmaktadır. (سرّقتي الفرح منّي) örneğinde ise mutluluğun çalınabilen somut bir nesne gibi tasavvur edilmesi, klasik Arap edebiyatındaki soyut kavramların somutlaştırılması geleneğiyle örtüşmektedir. Buna karşılık (في نذغي) ve (فبّغ علي) örneklerinde lehçe, hayvan seslerinden türetilmiş yansımali fiilleri tercih etmiş; fasih Arapçada ise aynı anlam alanı

(صاح), (تنوح) ve (زار) gibi farklı fiillerle ifade edilmiştir. Bu durum, İstiârenin temel yapısında değil, kullanılan söz varlığında ve anlatım tercihinde farklılaşma bulunduğunu göstermektedir.

Kinâye örnekleri, lehçenin toplumsal ve kültürel yönünü en belirgin biçimde yansıtan Beyân unsuru olarak öne çıkmaktadır. (دودي من عودي) örneğinde klasik Arap atasözü geleneğiyle doğrudan bir paralellik görülürken, (الدَّيْكَ الفَصِيحُ مِنَ الْبَيْضَةِ يَصِيحُ) örneğinde aynı lafızla klasik bir atasözü tespit edilememiş; ancak erken yaşta ortaya çıkan kabiliyeti ifade etmesi bakımından ortak kültürel anlayışla benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. (البصلة تنمسخر على الثومة), (الجهال مني تغار), (قريبة مو بعيدة علي), (بس إيدك مو تصل لإيدي) ve (دخلتي لداري تهديني أعرف) gibi örneklerde ise aile, yaş, sosyal statü ve kişiler arası ilişkiler doğrudan değil, örtülü anlatımlarla ifade edilmiştir. Bu örnekler, Kinâye'nin sözlü kültürde yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda toplumsal değerleri aktaran işlevsel bir anlatım biçimi olduğunu göstermektedir.

Fasih Arapçayla yapılan karşılaştırmalar, örneklerin büyük bölümünde Belâgat yapısının korunduğunu; farklılıkların ise fonetik, morfolojik, söz dizimsel ve yer yer anlam genişlemesi düzeyinde ortaya çıktığını göstermektedir. Örneğin (تذغي) fiilinde (ث) sesinin (ذ)'ye dönüşmesi fonetik bir değişmeyi, (شعل) fiilinin (اشعل) yerine kullanılması morfolojik bir farklılaşmayı, (الجهال) kelimesinin "yaşça küçük ve tecrübesiz kimse" anlamında kullanılması ise semantik bir genişlemeyi yansıtmaktadır. Buna karşılık Teşbih, İstiâre ve Kinâye'nin anlam üretme biçimi ile iletişimsel işlevinde belirgin bir değişim tespit edilmemiştir.

Bu bulgular, Mahalmi lehçesinin klasik Arapçadan kopmuş bağımsız bir Belâgat sistemi oluşturmadığını; aksine klasik Arap Belâgat mirasını sözlü kültürün iletişim şartlarına uygun biçimde yaşattığını göstermektedir. Lehçede görülen farklılıklar, Belâgatın özüne değil, onu taşıyan dilsel yapılara ilişkindir. Dolayısıyla Mahalmi lehçesi, klasik Arap Belâgatının sözlü dildeki canlı ve işlevsel devamı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, Arap Belâgat araştırmalarının yalnızca fasih Arapçayla sınırlı tutulmasının önemli bir boşluk oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Mahalmi lehçesi örneği, lehçelerin de klasik Belâgat teorisi çerçevesinde incelenebileceğini ve bu incelemelerin hem lehçebilim hem de Belâgat araştırmalarına yeni veriler sağlayabileceğini göstermektedir. Gelecek çalışmalarda Türkiye'de ve Mezopotamya coğrafyasında konuşulan diğer Arap lehçelerinin aynı yöntemle incelenmesi, lehçeler arasındaki Belâgat sürekliliğinin daha kapsamlı biçimde ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca Me'ânî ve Bedî' ilimlerinin lehçelerdeki yansımalarının araştırılması, sözlü Arapçanın retorik özelliklerinin daha bütüncül biçimde değerlendirilmesine imkân verecektir.

### References

- Acat, Y. (2018). *Türkiye'de konuşulan Arap diyalektleri üzerine incelemeler* (1st ed.). Akdem Yayınları.
- Atik, A. (1982). *ʿIlm al-Bayān*. Dār al-Nahḍah al-ʿArabiyyah.
- Cürcânî, A. (1992). *Dalāʾil al-Iʿjāz fî ʿIlm al-Maʿānî* (M. Shākir, Ed.; 3rd ed.). Dār al-Madanî.
- Cürcânî, A. (n.d.). *Asrār al-Balāghah*. Dār al-Madanî.
- Ḥamawî, Y. (1995). *Muʿjam al-Buldān* (Vols. 1–7, 2nd ed.). Dār Şādir.
- Hasene, N. (2007). *Ṭabaqāt al-Tashbīh fî Sūrat al-Raḥmān wa Sūrat al-Nūr: Dirāsah Taḥlīliyyah Balāghīyyah* (Unpublished master's thesis). al-Jāmiʿah al-Islāmiyyah, Malang.
- Ibn Manẓūr. (n.d.). *Lisān al-ʿArab* (Vols. 1–6). Dār al-Maʿārif.
- Kehīl, M. A. (2013). *Al-Qiyam al-Fanniyyah fî al-Tashbīhāt al-Qurʾāniyyah*. al-Jāmiʿah al-Islāmiyyah.
- Kazvīnī, al-Khaṭīb. (n.d.). *Al-ʿIdāḥ fî ʿUlūm al-Balāghah*. Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Millī, ʿA. al-Aʿ. (2010). *Qabīlat Taghlib*.
- al-Mutanabbī. (1983). *Dīwān al-Mutanabbī*.
- Nāṣif, Ḥ. (2012). *Durūs al-Balāghah* (1st ed.). Dār Ibn Ḥazm.
- Tammās, H. (2004). *Dīwān al-Khansāʾ* (2nd ed.). Dār al-Maʿārif.
- The Qurʾān*. (n.d.).

### Internet Sources

- Afram Barsom, M. A. (2018, May 1). *Tārīkh Ṭūr ʿAbdīn*. Syriac Research Center. <https://dss-syriacpatriarchate.org>
- Morphology and Syntax of the Midyat Arabic Dialect*. (n.d.). YouTube. <https://www.youtube.com/@morfolojivesentaksacsndan1816>
- Rās, H. al-D., & Abū, ʿA. (2012). *ʿUlūm al-Balāghah al-ʿArabiyyah fî Muqaddimat Ibn Khaldūn*. Ibn Khaldun Conference. <https://scholar.najah.edu/sites/default/files/conference-paper/lwm-lblg-lrby-fy-mqdm-bn-khldwn.pdf>

---

## ETHICAL DECLARATIONS

### Research and Publication Ethics

The author declares that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere.

All sources used in the preparation of this study have been appropriately cited and referenced. The author confirms that the manuscript contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly, accurately, and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

### Author Contributions

The author solely conceived, designed, conducted, analysed, interpreted, and prepared the manuscript. The author has read and approved the final version of the manuscript and accepts full responsibility for its content.

### Conflict of Interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

### Funding

This research received no specific grant or financial support from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

### Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools were used solely for language editing, translation assistance, and stylistic improvement. All AI-assisted outputs were carefully reviewed, verified, and revised by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the scientific content, research design, data analysis, interpretation of findings, or scholarly conclusions. Full academic and ethical responsibility for the content of this manuscript rests entirely with the author.

### Copyright and Permissions

The author confirms that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that this manuscript does not violate any intellectual property rights.

### Author Approval

The author confirms that the final version of the manuscript has been read, approved, and accepted for publication.

---

## ETİK BEYANLAR

### Araştırma ve Yayın Etiği

Yazar, bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ile yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada yararlanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmış ve kaynakçada gösterilmiştir. Yazar, çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya

---

manipölasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ve akademik etik ilkeleri doğrultusunda doğru ve şeffaf biçimde sunulduğunu beyan eder.

**Yazar Katkısı**

Çalışmanın fikir geliştirme, tasarım, veri toplama, analiz, yorumlama ve yazım süreçlerinin tamamı yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluğu üstlenmiştir.

**Çıkar Çatışması**

Yazar, bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

**Finansal Destek**

Bu araştırma, kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

**Yapay Zekâ Kullanım Beyanı**

Bu makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatımın iyileştirilmesi amacıyla yararlanılmıştır. Yapay zekâ tarafından üretilen tüm çıktılar yazar tarafından dikkatle gözden geçirilmiş, doğrulanmış ve gerekli akademik düzenlemeler yapılmıştır. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, veri analizinin, bulguların yorumlanmasının veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin tüm bilimsel ve etik sorumluluğu yazara aittir.

**Telif Hakları ve İzinler**

Yazar, telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

**Yazar Onayı**

Yazar, makalenin son hâlini okuduğunu, onayladığını ve yayımlanmasını kabul ettiğini beyan eder.